

Møteinnkalling - Kontrollutvalget i Vefsn kommune

Arkivsak: 24/506
Møtedato/tid: 14.10.2024 kl. 08:30
Møtested: Kommunestyresalen

Møtet avvikles for åpne dører, i tråd med kommuneloven § 11-5.

Eventuelle forfall, eller spørsmål om habilitet, meldes til Konsek Trøndelag IKS v/ Kent Røstad på telefon 481 06 048, eller e-post: kent.rostad@konsek.no

Varamedlemmer møter etter nærmere innkalling.

Trondheim, 07.10.2024

Pål Leknes Hanssen (sign.)
Leder av kontrollutvalget

Kent Røstad
rådgiver
Konsek Trøndelag

Kopi: Varamedlemmer, ordfører, kommunedirektør og Revisjon Midt-Norge SA

Sakliste

Saksnr.	Sakstittel
35/24	Kommunedirektørens orientering om hvordan kommunens interesser ivaretas i større byggeprosjekter
36/24	Kommunedirektørens orientering om barneskolenes ulike sluttider i skoledagene
37/24	Oppfølging av forvaltningsrevisjon av Søndre Helgeland Miljøverk IKS
38/24	Økonomiplan for kontrollarbeidet 2025-2028 med budsjett for 2025
39/24	Innspill til kontrollarbeidet
40/24	Referatsaker/folkevalgtopplæring
41/24	Oppfølging av kontrollutvalgets saker
42/24	Godkjenning av protokoll fra dagens møte

Kommunedirektørens orientering om hvordan kommunens interesser ivaretas i større byggeprosjekter

Behandles i utvalg

Kontrollutvalget i Vefsn kommune

Møtedato

14.10.2024

Saknr

35/24

Saksbehandler Kent Røstad

Arkivkode FE-033

Arkivsaknr 23/374 - 7

Forslag til vedtak

Kontrollutvalget tar redegjørelsen til orientering.

Saksopplysninger

I kontrollutvalgets møte 27. mai 2024 ble det under sak 21/24 - Innspill til kontrollarbeidet, vedtatt å be kommunedirektøren om å gi en skriftlig orientering innen den 2. oktober 2024 og en muntlig orientering i kontrollutvalgets møte den 14. oktober 2024 om hvordan kommunens interesser i større byggesaker ivaretas.

Kontrollutvalget fattet følgende vedtak:

Kontrollutvalget ber kommunedirektøren gi en skriftlig orientering om hvordan kommunens interesser ivaretas i større byggeprosjekter, herunder informasjonsflyt til kommunestyret og formannskapet i forkant av - og underveis i pågående prosjekter innen den 2. oktober 2024, og en muntlig orientering i kontrollutvalgets møte den 14. oktober 2024.

Kommunedirektøren har gitt en skriftlig orientering.

I kommunedirektørens skriftlige orientering vises det til følgende:

- Utgangspunktet for alle større byggeprosjekter er en politisk bestilling i form av et politisk vedtak hvor formål, omfang, framdrift og økonomi er beskrevet. Saken beskriver hvordan prosjektet er tenkt gjennomført og hvilken entreprisemodell som skal benyttes.
- Før 2019 ble alle større byggeprosjekter styrt av en plan- og byggekomite med medlemmer fra politiske partier og fra administrasjon med et omfattende mandat både i forhold til innhold, økonomi og framdrift.
- Det ble innført en ny kommunelov i 2019. Etter dette behandlet kommunestyret sak om hvordan utvalg for gjennomføring av byggeprosjekter skal være i fremtiden.
 - Det ble fattet vedtak om det i Vefsn kommune skal være rene politiske utvalg.
 - Utvalgets mandat er å føre tilsyn med prosjektet til at det kommer i mål i henhold til kommunestyrets forutsetninger med hensyn til økonomiske rammer, framdrift, brukerinvolvering og hensikt/bruk av bygget
- Kommunedirektøren står ansvarlig for at prosjektet gjennomføres i henhold til det som er vedtatt i kommunestyret.
- Prosjektavdelingen ivaretar byggherreinteressene i prosjektet og står for den daglige oppfølgingen i alle faser av prosjektet, fra anbud til overtakelse. Det gjelder følgende områder:
 - Anbudskonkurranser (i samarbeid med innkjøpsavdelingen)
 - Kontrahering av rådgivere og entreprenører
 - Oppfølging av rådgivere og entreprenører, kontraktsoppfølging
 - Organisering/gjennomføre brukerinvolvering
 - Økonomisk oppfølging
 - Fremdriftsoppfølging
 - Rapportering til byggutvalg

- Overordnet rapportering til politisk nivå skjer gjennom behandling av tertialrapporter og budsjett og økonomiplanbehandling.
- Det foretas muntlige orienteringer i formannskap og kommunestyret dersom ordfører ber om det.

Kommunedirektøren vil møte i kontrollutvalgets møte 14. oktober 2024 for å gi en muntlig orientering.

Vurdering

Kommunedirektøren har i sin skriftlige tilbakemelding gitt en redegjørelse for hvordan kommunens interesser ivaretas i større byggeprosjekter og hvordan informasjonsflyten er til formannskapet og kommunestyret. Det er et eget utvalg som fører tilsyn med prosjekter til de er ferdigstilt i henhold til kommunestyrets forutsetninger, og det er en prosjektavdeling som ivaretar byggherreinteressene og som står for oppfølgingen i alle fasene av av prosjektet. Overordnet rapportering til politisk nivå skjer gjennom behandling av tertialrapporter og budsjett og økonomiplanbehandling, og det foretas muntlige orienteringer i formannskap og kommunestyret dersom ordfører ber om det.

Kontrollutvalgets sekretariat mener at kommunedirektøren i sin skriftlige tilbakemelding har svart utfyllende på kontrollutvalgets bestilling. Kontrollutvalget må vurdere om det etter kommunedirektørens skriftlige og muntlige orientering er grunnlag for å be om ytterligere tilbakemelding på et senere tidspunkt, eller som saken skal anses som avsluttet.

Konsek Trøndelag IKS
Postboks 2564
7735 STEINKJER

Dato: 04.10.2024
Saksb: Brynjulf Brun Svendsen

Telefon: 959 43 390
Saknr:2024/719-27

Orientering til kontrollutvalget om hvordan kommunens interesser ivaretas i større byggeprosjekter

Viser til brev av 12.06.2024 hvor Konsek Trøndelag IKS ber om en skriftlig og muntlig orientering om hvordan kommunens interesser ivaretas i større byggeprosjekter.

Utgangspunktet for alle større byggeprosjekter er en politisk bestilling i form av et politisk vedtak hvor formål, omfang, framdrift og økonomi er beskrevet. Saken beskriver også hvordan prosjektet er tenkt gjennomført og hvilken entreprisemodell som skal benyttes.

Før 2019 ble alle større byggeprosjekter styrt av en plan- og byggekomite med medlemmer fra politiske partier og fra administrasjon med et omfattende mandat både i forhold til innhold, økonomi og framdrift.

Etter innføring av ny kommunelov 2019 behandlet kommunestyret den 30.oktober 2019 sak om hvordan utvalg for gjennomføring av byggeprosjekter skal være i framtida. Det ble fattet vedtak om at det i Vefsn skal være rene politiske utvalg. Utvalgets mandat er å føre tilsyn med prosjektet slik at man kommer i mål i.h.h.t kommunestyrets forutsetninger med hensyn til økonomiske rammer, fremdrift, brukerinvolvering og hensikt/bruk av bygget.

Kommunedirektøren står ansvarlig for at prosjektet gjennomføres i henhold til det kommunestyret har vedtatt.

Prosjektavdelingen ivaretar byggherreinteressene i prosjektet og står for den daglig oppfølgingen i alle faser av prosjektet, fra anbud til overtakelse.

Dette gjelder følgende områder:

- Anbudskonkurranser (i samarbeid med innkjøpsavdelingen)
- Kontrahering av rådgivere og entreprenører
- Oppfølging av rådgivere og entreprenører, kontraktsoppfølging
- Organisering/gjennomføre brukerinvolvering
- Økonomisk oppfølging

- Framdrifts oppfølging
- Rapportering til Byggeutvalg

Overordnet rapportering til politisk nivå skjer gjennom behandling av tertialrapporter og budsjett og økonomiplanbehandling. Det foretas også muntlig orienteringer i Formannskap og Kommuestyret dersom Ordfører ber om det.

Detaljer omkring alle de ovennevnte tema kan utdypes i den muntlige orienteringen som skal skje i kontrollutvalget den 14.10

Med hilsen

Erlend Eriksen
Kommunedirektør

Kommunedirektørens orientering om barneskolenes ulike sluttider i skoledagene

Behandles i utvalg

Kontrollutvalget i Vefsn kommune

Møtedato

14.10.2024

Saknr

36/24

Saksbehandler Kent Røstad

Arkivkode FE-033

Arkivsaknr 23/374 - 8

Forslag til vedtak

Kontrollutvalget tar den skriftlige redegjørelsen til orientering.

Saksopplysninger

I kontrollutvalgets møte 13. september 2024 ble det under sak 33/24 - Innspill til kontrollarbeidet, vedtatt å be kommunedirektøren om å gi skriftlig orientering innen den 2. oktober 2024 om hvorfor de ulike barneskolene i kommunen har ulik sluttid i skoledagene.

Kontrollutvalget fattet følgende vedtak:

Kontrollutvalget ber kommunedirektøren gi en skriftlig orientering om hvorfor de ulike barneskolene i kommunen har ulik sluttid i skoledagene, til kontrollutvalget innen den 2. oktober 2024.

Kontrollutvalget har mottatt en skriftlig orientering.

I kommunedirektørens skriftlige orientering vises det til at ulik sluttid er det normale i grunnskolene, og at skolene selv fastsetter organisering av skoledagen. Dette innebærer å fastsette når de ulike årstrinn starter og avslutter sin skoledag, når det er friminutt og pauser, samt temaplanlegging av dag og årstimer. Kommunalsjefen overstyrer ikke dette, men kommunen kontrollerer at skolene forholder seg til lov og forskrift.

I den skriftlige orienteringen vises det til at det likevel er ytre felles rammer for barneskolene i kommunen. Organiseringen skal legge til rette for at alle elevene får 60 minutter matpause med fysisk aktivitet midt på dagen. I tillegg har alle skolene, inkludert ungdomstrinnet, kortere dag på onsdager og slutter kl. 12.00. Dette gir muligheter for faglig samarbeid, personalmøter, nettverk/kurs og lignende uten at det er behov for å kalle inn vikarer.

En faktor som spiller inn på når skolene setter start- og sluttid for skolene er skoleskyss. I de skolene hvor elevene er avhengig av skoleskyss så må skoledagene organiseres slik at elevene kan reise med de aktuelle bussene.

Konklusjon

Kontrollutvalgets sekretariat legger til grunn at kontrollutvalget kan ta redegjørelsen til orientering.

Kent Rostad
Konsek Trøndelag IKS

Dato: 01.10.2024
Saksb: Trine Fåkvam
Telefon: 916 04 792
Saknr:2024/6392-2
Deres ref:

Svar på spørsmål om ulik sluttid i skolene

Det vises til spørsmål fra kontrollutvalget i Vefsn kommune datert 23.09.24. Kontrollutvalget ber om en orientering om årsaken til at de ulike skolene i kommunen har ulik sluttid for skoledagene.

Det er dette som er det normale i grunnskolene i Norge. Skolene fastlegger selv organisering av skoledagen. Det vil si når de ulike årstrinn starter og slutter sin skoledag de ulike ukedagene, når det skal være friminutt/pause osv. I tillegg beslutter skolene selv timeplanlegging av fag og årstimer. Dersom kommunalsjefen skulle gå inn og overstyre dette ville det være spesielt. Skolene må selvsagt forholde seg til lov og forskrift, noe som blir kontrollert.

Det er likevel noen ytre rammer som er felles for alle barneskolene i kommunen. Dette er at organiseringen skal legge til rette for at alle elevene får 60 minutter matpause med fysisk aktivitet midt på dagen. I tillegg har alle skolene, inkludert ungdomstrinnet, kortere dag på onsdager. Da slutter elevene til kl 12.00 Dette gir rom for faglig samarbeid, personalmøter, nettverk/kurs etc. uten at det er behov for vikar.

Skolene har alltid besluttet organisering selv. Skoleskyss er en faktor som spiller inn når skolene setter start- og sluttid for undervisningen. Tidligere hadde f.eks. Kulstad skole ingen elever som reiste med buss, alle elevene bodde i gangavstand til skolen. På dette tidspunktet var det noen av de yngste elevene som sluttet til lunsj, mens andre startet skoledagen på samme tidspunkt. Etter hvert fikk skolen busselever, og skoledagen ble endret. På Granmoen skole er det både barnetrinn og ungdomstrinn. Elevene reiser med samme skolebuss, men har ulikt antall undervisningstimer. Dette påvirker også måten skolen velger å organisere dagen. Mosjøen skole som er en byskole har noen år hatt rutebuss som gikk forbi skolen tidligere på dagen enn ordinær skolebuss. De kunne da organisere skoledagen slik at noen elever reiste med denne bussen. I dag har skolen skoledag som har lik start og slutt som Kulstad skole.

Det korte svaret på spørsmålet fra kontrollutvalget er oppsummert at det vanlige er at skolene selv fastsetter organisering av skoledagen. Det må skje innenfor rammer av lov og forskrift, og det må tilpasses skoleskys. Det er ikke store forskjeller mellom skolene i dag.

Dersom kontrollutvalget har ytterligere spørsmål, deltar jeg gjerne i møte for å svare ut disse.

Med hilsen

Trine Fåkvam
kommunalsjef oppvekst og kultur

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og er derfor ikke signert

Oppfølging av forvaltningsrevisjon av Søndre Helgeland Miljøverk IKS

Behandles i utvalg

Kontrollutvalget i Vefsn kommune

Møtedato

14.10.2024

Saknr

37/24

Saksbehandler Kent Røstad

Arkivkode FE-217, TI-&58

Arkivsaknr 23/378 - 2

Forslag til vedtak

Kontrollutvalget tar kommunedirektørens skriftlige redegjørelse til orientering.

Vedlegg

Kommunedirektørens tilbakemelding - Eierskapskontroll av Søndre Helgeland Miljøverk IKS

Søndre Helgeland Miljøverk IKS - Tilbakemelding til Vefsn kommune

Forvaltningsrapport Søndre Helgeland Miljøverk IKS

Protokoll, møte i kommunestyret 22.06.2022

Saksopplysninger

Revisjon Midt-Norge SA gjennomførte i 2022 en forvaltningsrevisjon og eierskapskontroll av Søndre Helgeland Miljøverk IKS på vegne av selskapets 11 eierkommuner. Vefsn kommune ønsket kun å være med på forvaltningsrevisjonsdelen av revisjonen og problemstilling 1 er derfor utelatt.

Revisjon Midt-Norge SA la fram følgende problemstillinger:

2. Er praksis for beregning av renovasjonsgebyret i SHMIL i tråd med selvkostprinsippet?
3. Er rutinene for differensiering av renovasjonsgebyr i tråd med regelverket?
4. Jobber SHMIL målrettet for å begrense forurensning, tilpasse seg framtidige krav på renovasjonsområdet og utnytte avfallet som ressurs?
5. Er økonomiske transaksjoner mellom SHMIL og datterselskaper i samsvar med regelverket om kryssubsidiering?

Revisjonen konkluderte med at:

- Selvkostprinsippet blir overholdt når SHMIL beregner renovasjonsgebyr. Noen av kommunene har et eget påslag på gebyret. Revisjonens generelle inntrykk er at selvkostberegningene for påslagene er både svakt og mangelfullt dokumentert hos kommunene, med unntak av Alstahaug.
- Rutinene for differensiering av renovasjonsgebyr er i tråd med regelverket.
- SHMIL jobber målrettet for å begrense forurensning tilpasse seg framtidige krav på renovasjonsområdet og utnytte avfallet som ressurs.
- Revisor har ikke funnet indikasjoner på at konsernregnskapet inneholder transaksjoner mellom mor- og datterselskap som skjuler ulovlig kryssubsidiering mellom husholdningsavfall og konkurranseutsatt næringsavfall. Det understrekes at konklusjonen er basert på en systemgjennomgang, og ikke en detaljert kontroll av den enkelte kalkulasjon.

Revisor anbefalte:

- At alle aktører for næringsavfall sikres likebehandling, eksempelvis får samtidig tilbud om å benytte ledig kapasitet på SHMIL sine renovasjonsbiler
- At det utlyses konkurranse når SHMIL setter bort transportoppdrag fra faste returpunkter

- At Retura SHMIL faktureres etter timepris og faktisk bruk ved leie av personell, biler og maskiner

I kommunestyrets sak 56/2022 ble det vedtatt følgende:

Kommunestyret tar forvaltningsrevisjonsrapporten «Søndre Helgeland Miljøverk IKS» til orientering og ber selskapet imøtekomme rapportens anbefalinger.

Oppfølging av vedtak

SHMIL har 30. august 2024 gitt en skriftlig tilbakemelding til Vefsn kommune, og gitt en oppsummering på hvordan revisors anbefaling er fulgt opp.

SMHIL har oppsummert oppfølging av revisors anbefalinger slik:

- Revisors punkt 1 gjelder likebehandling av aktører for næringsavfall. SHMIL praktiserer likebehandling, og det har heller ikke vært noen henvendelser fra næringsaktører vedrørende tilknytning på renovasjonsruter det siste året.
- Revisors punkt 2 gjelder konkurranseutsetting av transportoppdrag. Ved behov for nye transportoppdrag vurderes konkurranseutsetting fortløpende. I enkelte kommuner kan bli betydelig dyrere for abonnentene dersom SHMIL i konkurranseutsetter innsamling som krever spesialtilpassede biler.
- Revisors punkt 3 gjelder praksis rundt fakturering og bruk av innleie av personell, biler etc. fra Retura SHMIL. Praksisen er føring av timer der det er vurdert hensiktsmessig. På områder det ikke føres faktiske timer er det gjort en vurdering at en slik føring og oppfølging vil være en stor tidssløsing og føre til fordyrende drift og høyere kostnader hos begge parter.

Kommunedirektøren har i brev av 11. september 2024 gitt en skriftlig tilbakemelding til kontrollutvalget hvor det er informeres om at saken anses at saken er fulgt opp fra kommunens side ved å be om redegjørelse fra selskapet. Ut fra selskaps svar så ser ikke kommunen grunn til å følge opp saken ytterligere.

Vurdering

Kontrollutvalgets sekretariat vurderer at SHMIL har tilstrekkelig gode rutiner for oppfølging av revisors anbefalinger, og at saken kan anses som fulgt opp og avsluttet. Kontrollutvalget må selv vurdere om det etter SHMILs og kommunedirektørens skriftlige orienteringer er grunnlag for å be om ytterligere tilbakemelding på et senere tidspunkt, eller som saken skal anses som avsluttet.

KONSEK TRØNDELAG IKS
Postboks 2564
7735 STEINKJER

Dato: 11.09.2024
Saksb: Asle Gammelli
Telefon: 924 43 654
Saknr:2022/7644-9
Deres ref:

Eierskapskontroll Shmil IKS - tilbakemelding

Kommunestyret behandlet i sak 56/22 og fattet følgende vedtak:

Kommunestyret tar forvaltningsrevisjonsrapporten «Søndre Helgeland Miljøverk IKS» til orientering og ber selskapet imøtekomme rapportens anbefalinger.

Saken er fra administrasjonen i kommunen fulgt opp ved å be selskapet om å redegjøre for hvordan saken er fulgt opp. Vedlagt følger svar fra selskapet og utfra svaret ser vi ingen grunn til å følge saken opp ytterligere.

Med hilsen

Asle Gammelli
økonomisjef

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og er derfor ikke signert

Vedlegg:

HE Svar vedr oppfølging av forvaltningsrevisjon av SHMIL.pdf

Til

Vefsn Kommune

V/ Asle Gammelli

Vår ref: HJ/
Ark:

Dato: 30.08.24

Tilbakemelding vedr. oppfølging av forvaltningsrevisjon av SHMIL IKS

Viser til brev datert 08.04.24, saknr 2022/7644-6, der det etterspørres tilbakemelding på eventuelle tiltak tilknyttet tilrådninger etter «Eierskapskontroll og forvaltningsrevisjon av SHMIL IKS».

På side 69 i rapporten gir kommunerevisjonen noen råd for å gi ytterligere sikkerhet for at transaksjoner ikke skjuler kryssubsidiering.

Punkt 1 gjelder likebehandling av aktører for næringsavfall. SHMIL praktiserer likebehandling. Det har ellers heller ikke vært noen henvendelser fra næringsaktører vedr. tilknytning på renovasjonsruter det siste året.

Punkt 2 gjelder konkurranseutsetting av transportoppdrag. Her henviser vi til svar gitt i rapporten på s. 62. Ved behov for nye transportoppdrag vurderes konkurranseutsetting fortløpende. Under henvisning til side 62, presiseres vi på nytt, at det i enkelte kommuner kan bli betydelig dyrere for abonnentene dersom vi konkurranseutsetter innsamling som krever spesialtilpassede biler.

Punkt 3 gjelder praksis rundt fakturering og bruk av innleie av personell, biler etc. fra Retura Shmil. SHMILs praksis er føring av timer der det er vurdert hensiktsmessig. På områder det ikke føres faktiske timer, har SHMIL gjort en vurdering at en slik føring og oppfølging vil være en stor tidssløsing, og føre til fordyrende drift og høyere kostnader hos begge parter. Vi henviser til ordlyd på side 66. SHMIL velger å videreføre praksis som i dag, da vi mener den er tilfredsstillende, og etterprøvable.

Mvh

Søndre Helgeland Miljøverk IKS

Håkon Johansen

Adm. direktør

Kommunene Alstahaug, Brønnøy, Dønna, Grane, Herøy,
Leirfjord, Sømna, **Vefsn**, Vega og Vevelstad

FEBRUAR 2022

SK1029

FORORD

Revisjon Midt-Norge SA har gjennomført denne forvaltningsrevisjonen på oppdrag fra eierkommunenes kontrollutvalg i perioden mai 2021 til februar 2022.

Forvaltningsrevisjon er hjemlet i kommuneloven (§ 23-3). Forvaltningsrevisjon innebærer å gjøre systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, regeletterlevelse, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets vedtak og forutsetninger.

Revisjonsteamet har bestått av oppdragsansvarlig forvaltningsrevisor Sunniva Tusvik Sæter, prosjektmedarbeidere Leidulf Skarbø og Marius Johnsborg, og kvalitetssikrere Margrete Haugum og Arve Gausen. Revisor har vurdert egen uavhengighet overfor eierkommunene og selskapet, jf. kommuneloven § 24-4 og forskrift om kontrollutvalg og revisjon kapittel 3.

Forvaltningsrevisjonen er gjennomført i henhold til NKRFs¹ standard for forvaltningsrevisjon RSK 001.

Vi vil takke alle som har bidratt med informasjon i prosjektet. En oversikt over tidligere gjennomførte prosjekter finnes på vår hjemmeside www.revisjonmidt norge.no.

Steinkjer, 28.02.2022

Sunniva Tusvik Sæter

Oppdragsansvarlig revisor

¹ Norges Kommunerevisorforbund, www.nkrf.no

SAMMENDRAG

Revisjon Midt-Norge SA har gjennomført en eierskapskontroll og forvaltningsrevisjon av Søndre Helgeland Miljøverk IKS. Det er gjennomført eierskapskontroll i kommunene Alstahaug, Brønnøy, Dønna, Herøy, Leirfjord, Sømna, Vega og Vevelstad. Kommunene Grane og Vefsn deltok også i forvaltningsrevisjonsdelen av prosjektet, men ønsket ikke en eierskapskontroll. Den siste kommunen som har eierandel i SHMIL, Hattfjelldal, ønsket ikke å delta i prosjektet i det hele tatt.

Revisjonen består dermed at en eierskapskontroll (kapittel 3) for åtte av kommunene, som er unik for den enkelte kommune. Forvaltningsrevisjonen (kapittel 4-7) er felles for alle kommunene, og omfatter selvkost, differensiering av gebyr, selskapets arbeid for å utnytte avfallet som ressurs og til slutt transaksjoner i konsernet.

Vefsn kommune ønsket ikke en **eierskapskontroll**, og kapittel 3 er derfor tomt.

Revisjonen konkluderer i kapittel 4 med at **selvkostprinsippet** blir overholdt når SHMIL beregner renovasjonsgebyr. Noen av kommunene har et eget påslag på gebyret. Revisjonens generelle inntrykk er at selvkostberegningene for påslagene er både svakt og mangelfullt dokumentert hos kommunene, med unntak av Alstahaug.

Revisor konkluderer i kapittel 5 med at rutinene for **differensiering av renovasjonsgebyr** er i tråd med regelverket.

Revisor konkluderer i kapittel 6 med at **SHMIL jobber målrettet for å begrense forurensning, tilpasse seg framtidige krav på renovasjonsområdet og utnytte avfallet som ressurs**. Det er fortsatt en vei fram til målet om å øke gjenvinningsgraden av avfallet, men revisor har inntrykk av at selskapet er i prosess på disse områdene. Den nye strategien for selskapet som skal behandles sommeren 2022 vil være førende for hvordan selskapet skal arbeide videre i årene fremover, og er således viktig i å stake ut kursen for SHMIL.

Til slutt, i kapittel 7, har ikke revisor funnet indikasjoner på at konsernregnskapet inneholder **transaksjoner mellom mor- og datterselskap** som skjuler ulovlig kryssubsidiering mellom husholdningsavfall og konkurranseutsatt næringsavfall. Det understrekes at konklusjonen er basert på en systemgjennomgang, og ikke en detaljert kontroll av den enkelte kalkulasjon.

Revisjonen har avgrenset undersøkelsen til transaksjoner mot datterselskap som inngår i SHMIL sitt konsernregnskap. Dette gjelder bare Retura Shmil AS. For de tilknyttede selskapene tilsier de begrensede eierandelene at risikoen for ulovlig kryssubsidiering er lav, ettersom SHMIL hverken har tilstrekkelig innflytelse eller økonomiske insentiver for over- eller underprising.

Hovedregelen er at prisene skal reflektere markedsmessige vilkår. Dersom sammenlignbare markedspriser ikke kan fremskaffes, skal internprisene gi full kostnadsdekning med tillegg av et fortjenestepåslag. Uten at det har betydning for hovedkonklusjonen mener revisjonen at følgende grep ville gitt ytterligere sikkerhet for at transaksjonene ikke skjuler kryssubsidiering:

- At alle aktører for næringsavfall sikres likebehandling, eksempelvis får samtidig tilbud om å benytte ledig kapasitet på SHMIL sine renovasjonsbiler
- At det utlyses konkurranse når SHMIL setter bort transportoppdrag fra faste returpunkter
- At Retura Shmil faktureres etter timepris og faktisk bruk ved leie av personell, biler og maskiner

INNHOLDSFORTEGNELSE

Forord	3
Sammendrag.....	4
Innholdsfortegnelse	4
1 Innledning.....	9
1.1 Bestilling.....	9
1.2 Problemstillinger.....	10
1.3 Metode	11
2 Om SHMIL.....	14
2.1 SHMIL i dag.....	14
2.2 Datterselskap og andre eierinteresser	16
2.2.1 SHMIL Transport AS.....	18
2.2.2 Retura SHMIL AS	18
2.2.3 Bio Miljø AS	18
2.2.4 Østbø AS.....	18
2.2.5 Ecopro AS.....	18
2.2.6 Miljøpartnerne AS	19
2.2.7 Vitensenter Nordland AS.....	19
3 Eierskapskontroll	20
4 Beregning av renovasjonsgebyr	21
4.1 Problemstilling	21
4.2 Revisjonskriterier.....	21
4.3 Funn.....	22
4.3.1 Selvkostkalkyler og selvkostregnskap	22
4.3.2 Regnskapsmessig skille mellom husholdningsavfall og næringsavfall.....	22
4.3.3 Metode for beregning av selvkost	23
4.3.4 Selvkostfond	25
4.3.5 Påslag for indirekte kostnader i kommunene.....	26
4.4 Vurderinger	29
4.5 Konklusjon.....	32
5 Differensiering av renovasjonsgebyr.....	34
5.1 Problemstilling	34
5.2 Revisjonskriterier	34
5.3 Funn.....	34
5.3.1 Grunnlag for differensiering.....	34
5.3.2 Fritidsrenovasjon.....	37
5.4 Vurdering.....	39
5.5 Konklusjon.....	40
6 Avfallsbegrensning og avfall som ressurs.....	41
6.1 Problemstilling	41

6.2	Revisjonskriterier	41
6.3	Funn	41
6.3.1	Ambisjonsnivå	41
6.3.2	Avfallshierarkiet	42
6.3.3	Fraksjoner	49
6.3.4	Fra avfall til ressurs	51
6.3.5	Samarbeid	54
6.3.6	Framtidige krav	55
6.4	Vurderinger	56
6.5	Konklusjon	59
7	Økonomiske transaksjoner i konsernet	60
7.1	Problemstilling	60
7.2	Revisjonskriterier	60
7.3	Funn	60
7.3.1	Konserninterne transaksjoner	60
7.3.2	Prisfastsetting	61
7.4	Vurderinger	64
7.5	Konklusjon	66
8	Høring	68
9	Oppsummering av konklusjoner og anbefalinger	69
	Kilder	70
	Vedlegg 1 – Utledning av revisjonskriterier	71
	Eierskapskontroll	71
	Beregning av renovasjonsgebyr	76
	Differensiering av renovasjonsgebyr	80
	Målrettet arbeid for endring og tilpasning	82
	Krysssubsidiering i konsern	87
	Vedlegg 2 – Høringssvar	90

Tabell

Tabell 1.	Nøkkelinformasjon om selskapet	15
Tabell 2.	SHMILs eierandeler og styrerepresentasjon i disse	16
Tabell 3.	Oversikt over eierandel i SHMILs fem største selskaper	17
Tabell 4.	Grunnlag for note 13 fra etterkalkyle 2020	24
Tabell 5.	Fondsmidler i etterkalkyle	26
Tabell 6.	Renovasjonsgebyr (240I) og påslag i 2022 inkl. mva	27
Tabell 7.	Renovasjonsgebyr SHMIL 2022 (alle summer i kroner)	35
Tabell 8.	Renovasjonsgebyr i andre utvalgte selskap 2022 inkl. mva	36
Tabell 9.	Husholdninger som faktureres som fritidsbolig	38

Tabell 10. Innsamlingspunkt for fritidrenovasjon	38
Tabell 11. Tonn avfall fra gjenvinningsstasjon som stammer fra husholdning og næring.....	43
Tabell 12. Avfall til deponi i tonn i 2021 (både husholdning og næring).....	49
Tabell 13. Målsettinger for materialgjenvinning	84

Figurer

Figur 1. Opplysning om selvkostfond.....	25
Figur 2. Avfallshierarkiet.....	42
Figur 3. Bilder fra gjenvinningsstasjon, oppfordring om innlevering av avfall	45
Figur 4. Bilde fra gjenvinningsstasjon, gjenvinning til nye produkter	45
Figur 5. Årlige mengder avfall som transporteres mellom Mosjøen og Brønnøysund.....	50
Figur 6. Optibaganlegg og ny robot	51
Figur 7. Omvisning på Ecopros fabrikk.....	52
Figur 8. FNs bærekraftsmål.....	83
Figur 9. Avfallshierarkiet.....	86

1 INNLEDNING

I dette kapittelet gjennomgår vi bestilling, problemstillinger og bakgrunn for prosjektet.

1.1 Bestilling

Søndre Helgeland Miljøverk IKS (SHMIL) eies av 11 kommuner på Helgeland. Flere av eierkommunene har revisjon av selskapet i sine planer for forvaltningsrevisjon og eierskapskontroll i inneværende valgperiode. Kontrollutvalgene i Leirfjord, Dønna, Alstahaug, Brønnøy, Vega, Herøy, Vevelstad og Sømna fikk en prosjektskisse som grunnlag for å komme med innspill til hva prosjektet skulle handle om. Kontrollutvalgene i Grane, Hattfjelldal og Vefsn ønsket ikke å delta i behandlingen av prosjektskissen. Tilbakemeldingene var følgende:

- Alstahaug: Hva skjer med avfallet etter innsamling?
- Vega: Samordning av sortering mellom flere selskaper
- Herøy: Stimulerer gebyrene til avfallsreduksjon, hytterrenovasjon
- Vevelstad: Selskapets omdømme
- Sømna: Utviklingsarbeid og tilpasning til framtidige krav, bærekraft

Deretter fikk alle kontrollutvalgene en prosjektplan til behandling, på bakgrunn av tilbakemeldingene på prosjektskissen. Noen kontrollutvalg kom også med innspill i prosjektplanbehandlingen. Disse har ikke medført endringer i problemstillingene, og alle deltakende kommuner mottar derfor en endelig rapport med ulik eierskapsdel og felles forvaltningsrevisjonsdel. Vefsn og Grane bestilte prosjektet uten eierskapskontroll og mottar derfor en rapport kun bestående av forvaltningsrevisjonen i selskapet.

Kontrollutvalgene behandlet prosjektplanen i følgende møter:

- Leirfjord: 04.05.2021, sak 7
- Dønna: 06.05.2021, sak 6
- Alstahaug: 07.05.2021, sak 8
- Brønnøy: 27.05.2021, sak 6
- Vevelstad: 28.05.2021, sak 7
- Vega: 01.06.2021, sak 6
- Herøy: 26.05.2021, sak 9
- Sømna: 19.05.2021, sak 8
- Grane: 27.04.2021, sak 11
- Vefsn: 07.05.2021, sak 24

Under følger en oversikt over innspill gitt av kontrollutvalgene i forbindelse med behandling av prosjektplanen:

- Vevelstad: Kapasitet hytterrenovasjon, hvordan praktisk skille husholdning og næringsavfall fra hverandre, differensiering av hytterrenovasjon.
- Vega: Ulik servicegrad til øyene.
- Sømna: Vedrørende problemstilling 4: anskaffelse av eksterne leverandører og krav til disse. Revisor ga tilbakemelding om at vi vil se overordnet på dette gjennom kriterier i anskaffelser og eventuelle føringer fra eier.
- Grane: Vurdere tilgjengelighet på gjenbruksstasjonen (åpningstider mv.) og opplæring av skoleelever (hva gjør SHMIL, hvem har ansvaret)
- Vefsn: Vedrørende problemstilling 4 ønskes også belyst SHMILs håndtering/forhold til bærekraftsmål. Vedrørende problemstilling 5 ønskes også foretatt realitetskontroll – av avtaler mellom SHMIL og den/de virksomheten(e) som håndterer næringsavfall – med hensyn til om det er samsvar mellom avtale(r) og faktisk bruk. Primært ønskes undersøkt de avtaler som regulerer bruken av anleggsmidler (tomteleie, lokaler, anleggsmaskiner, transportmidler o.l.).

1.2 Problemstillinger

Eierskapskontroll:

1. Utøver kommunene eierskapet i SHMIL i tråd med kommunestyrets vedtak, IKS-loven og etablerte normer for god eierstyring?

Kommunene Vefsn og Grane ønsket kun å være med på forvaltningsrevisjonsdelen av revisjonen, og mottar derfor ikke kapittelet om eierskapskontroll.

Forvaltningsrevisjon:

2. Er praksis for beregning av renovasjonsgebyret i SHMIL i tråd med selvkostprinsippet?
3. Er rutinene for differensiering av renovasjonsgebyr i tråd med regelverket?
4. Jobber SHMIL målrettet for å begrense forurensning, tilpasse seg framtidige krav på renovasjonsområdet og utnytte avfallet som ressurs?
5. Er økonomiske transaksjoner mellom SHMIL og datterselskaper i samsvar med regelverket om kryssubsidiering?

Eierskapskontrollen omfatter kommunen som eier, og representantskapet som felles eierorgan. Forvaltningsrevisjonen omfatter selskapet SHMIL. I femte problemstilling vil kontrollen også omfatte datterselskap som håndterer transport og næringsavfall. Kontrollen omfatter ikke andre selskap som SHMIL er medeier i.

Revisor vil ikke foreta egne undersøkelser når det gjelder de tekniske sidene av selvkostberegningene, men vil se på forståelsen og dokumentasjonen av selvkostprinsippene,

samt om dette er i tråd med nasjonale føringer. Både husholdningsrenovasjon og hytterrenovasjon omfattes av undersøkelsen.

1.3 Metode

Revisor har samlet inn data som danner grunnlaget for denne rapporten på flere måter.

Intervju

Revisor har gjennomført et oppstartsmøte med tre representanter fra selskapet. Her presenterte daglig leder og IT- og økonomisjef selskapet.

Revisor har gjennomført dybdeintervjuer etter en semistrukturert intervjuguide med følgende personer:

- Styreleder i SHMIL
- IT- og økonomisjef i SHMIL
- Gruppeintervju med leder av utviklingsavdelingen, kvalitet- og systemutvikler og kommunikasjonssjef i SHMIL
- Eierrepresentanter i kommunene Alstahaug, Brønnøy, Dønna, Leirfjord, Herøy, Sømna, Vega og Vevelstad

Noen kommuner har flere eierrepresentanter. Blant de vi har intervjuet har Alstahaug og Brønnøy to representanter, mens resten har én representant. Intervjuene med eierrepresentantene i Alstahaug og Brønnøy ble gjennomført som gruppeintervju. Data til eierskapskontrollene har kommet fra intervju med eierrepresentant(ene), kommunale dokumenter og styringsdokument i selskapet.

Alle referatene er bekreftet av informantene i ettertid, med unntak av referatet i Dønna. Revisor ga beskjed om at referatet vil anses som godkjent dersom det ikke kom respons. Det kom ikke respons og referatet er brukt som datagrunnlag i eierskapskontrollen. Til gruppeintervjuet sendte revisor ut spørsmålene på forhånd. Det var på grunn av at vi ønsket en del detaljert informasjon som krevde noe forberedelse.

Intervjuet med styreleder i SHMIL samt oppstartsmøtet er gjennomført fysisk, siden daværende smitterestriksjoner tillot dette. Resterende intervju er gjennomført på videomøte via Teams.

Revisor har videre hatt e-postdialog med daglig leder, IT- og økonomisjef og kommunikasjonssjef i SHMIL, som raskt har svart ut spørsmål fra revisor og sendt over dokumentasjon. Revisor har sendt spørsmål på epost til leder av valgkomiteen uten å få svar. Revisor har også sendt spørsmål til kommunene som har gebyrpåslag, om hva som er

grunnlaget for gebyrpåslaget. Revisor har ikke mottatt svar fra kommunene Sømna, Vega og Vevelstad. Revisor har sendt spørsmål til to eksterne selskaper på Helgeland i forbindelse med undersøkelser i kapittelet om økonomiske transaksjoner i selskapet. Vi har spurt de om de har fått tilbud om å delta i konkurranse, om det er diskusjoner om pris og lignende. Revisor fikk raskt svar fra begge selskap.

Dokumentgjennomgang

Revisor har uten opphold fått tilsendt etterspurte dokumenter fra selskapet, eksempelvis:

- Innkallinger og protokoller fra representantskapsmøter 2018-2021
- Innkallinger og protokoller fra styremøter 2020-2021
- Selskapsavtale
- Eieravtale
- Strategi 2015-2021
- Veileder til valgkomiteen
- Kundeundersøkelse 2018
- Medarbeiderundersøkelse 2020
- Etterkalkyle 2020
- Fordelingsnøkler og forarbeid til selvkosten 2020
- Stikk kontroll av fakturaer mellom SHMIL og SHMIL Retura

Revisor har også innhentet data fra kommunenes innsynsløsninger for politiske saker, herunder Eiermeldinger og renovasjonsgebyrvedtak.

Omvisninger

Revisor har fått tre omvisninger, to av disse sammen med representantskapet i SHMIL.

- Omvisning på SHMILs anlegg på Åremma i Vefsn ved daglig leder i SHMIL
- Omvisning på Ecopro i Skjørtdalen i Verdal (sammen med representantskapet) ved daglig leder i Ecopro
- Omvisning på Retura IR sitt mottak for trevirke på Skogn i Levanger (sammen med representantskapet) ved daglig leder i Retura IR.

Revisor har tatt bilder og fått mulighet til å stille spørsmål. Noen av bildene gjengis i rapporten.

Vurdering av metode

Revisor vurderer at den innsamlede dokumentasjonen i kombinasjon med intervjuer og spørsmål på epost, bidrar til å sikre et tilstrekkelig datagrunnlag i rapporten. De innsamlede dataene gir et godt grunnlag til å gjøre vurderinger og svare ut problemstillingene. Revisor

ønsker å understreke at selskapet har vært svært samarbeidsvillige og delingsvillige, og revisor har raskt mottatt etterspurt dokumentasjon.

2 OM SHMIL

2.1 SHMIL i dag

SHMIL ble stiftet i 1995 for å ivareta eierkommunenes forpliktelser innen renovasjon og avfallsbehandling. SHMIL er et interkommunalt renovasjonsselskap eid av 11 Helgelandskommuner; Alstahaug, Brønnøy, Dønna, Grane, Hattfjelldal, Herøy, Leirfjord, Sømna, Vefsn, Vega og Vevelstad. Det er ca. 40 500 innbyggere i SHMILs område.

Selskapets hovedkontor er på Åremma i Vefsn kommune. Her har selskapet et optisk sorteringsanlegg for husholdningsavfall (optibaganlegg), garasje, sorteringshall og lagerhall. Selskapet har 31 fast ansatte, og håndterte i 2020 44 300 tonn avfall. Alle eierkommunene har en utendørs gjenvinningsstasjon, hvorav Sandnessjøen, Brønnøysund og Mosjøen er under tak.

Selskapets visjon er «Sammen gir vi avfall og slam verdi».

Selskapet er underlagt lov om interkommunale selskaper. Selskapets øverste organ er representantskapsmøtet, som består av eierrepresentanter fra kommunene. Representantskapet velger styret i selskapet.

Nøkkelinformasjon om selskapet presenteres på neste side.

Tabell 1. Nøkkelinformasjon om selskapet

Stiftelsesdato	14.06.1995
Eiere	<p>Vefsn kommune, 33 %</p> <p>Brønnøy kommune, 18 %</p> <p>Alstahaug kommune, 18 %</p> <p>Leirfjord kommune, 5 %</p> <p>Sømna kommune, 5 %</p> <p>Dønna kommune, 4 %</p> <p>Hattfjelldal kommune, 4 %</p> <p>Grane kommune, 4 %</p> <p>Herøy kommune, 4 %</p> <p>Vega kommune, 3 %</p> <p>Vevelstad kommune, 1 %</p>
Styreleder	Paal Anders Brandth, siden 2020
Styremedlemmer	<p>Karin Tønder Knutsen, siden 2021</p> <p>Hans Labertus Løvmo, siden 2020</p> <p>Wenche Daleng, siden 2020</p> <p>William Puntervold, siden 2016 (ansattrepresentant)</p> <p>Torstein Dahle Moe, siden 2020</p>
Direktør	Håkon Johansen, siden 2008
Formål	Selskapets formål er på vegne av eierkommunene å drive innsamling, transport, behandling og omsetning av avfall og alt som naturlig hører med til dette i eierkommunene, samt delta i eller etablere andre selskaper til utøvelse av virksomheten innenfor denne formålsangivelse. I tillegg til dette formålet skal selskapet søke å redusere avfallsmengdene, utnytte ressursene i avfallet og behandle avfallet på en måte som fullt ut tilfredsstillende miljømessige krav som myndighetene stiller.
Forretningsidé	<p>SHMIL skal alene eller gjennom allianser være en totalleverandør av avfallstjenester for husholdninger og næringslivet i regionen.</p> <p>SHMIL skal være et kompetansesenter og en pådriver for et bedre miljøsamarbeid på hele Helgeland.</p>
Revisor	PwC

Kilde: Bisnode CreditPro

Revisor registrerer at det tar tid før roller i selskapet oppdateres etter valg. Selskapet opplyser at dette skyldes at det for IKS ikke er mulig å rapportere digitalt eller bruke digitale signaturer. Dette gjør at det er tidkrevende å skaffe tilstrekkelig dokumentasjon. Selskapet har gitt beskjed til Brønnøysundregistrene at det er en gammeldags og tungvint metode å rapportere på. Selskapet ønsker at det skal være like enkelt å rapportere for IKS som for AS, hvor man kan rapportere på dagen via digitale skjema og digitale signaturer.

2.2 Datterselskap og andre eierinteresser

SHMIL har to datterselskap og eierandeler i andre selskaper. I tabell 2 presenteres et sammendrag av selskapene og hvem som sitter i styrene i disse. SHMILs representanter er markert i kursiv. Deretter presenteres kort informasjon om de ulike selskapene.

Tabell 2. SHMILs eierandeler og styrerepresentasjon i disse

Selskap	Eierandel	Styre
SHMIL Transport AS	100 %	<i>Håkon Johansen (styreleder)</i> <i>William Puntervold (varamedlem)</i>
Retura SHMIL AS	89,96 %	<i>Håkon Johansen (styreleder)</i> <i>Paal Anders Brandth (styremedlem)</i> <i>Heidi Ruth Eidet Eggen (styremedlem)</i> Steinar Aufles (styremedlem) <i>William Puntervold (vara)</i>
Bio Miljø AS	36,57 %	Bjørn Ragnvald Kjønnås (styreleder) <i>Håkon Johansen (styremedlem)</i> Trond Jøran Pedersen, styremedlem Kolbjørn Ingmar Nilsskog (styremedlem) <i>Gina K. Kaspersen (vara)</i>
Østbø AS	18,51 %	Ståle Andre Indregård (styreleder) <i>Håkon Johansen (styremedlem)</i> Jørn Gunnar Stemland (styremedlem) Ole-Henrik Hjartøy (styremedlem) Ingri Marie Sivertsen (styremedlem)
Ecopro AS	18,3 %	Trygve Berdal (styreleder) Geir Tore Leira (styremedlem) Asle Hasselvold (styremedlem) <i>Håkon Johansen (styremedlem)</i> Bjørn Ludvig Bergsmo, styremedlem Turid Hofstad, styremedlem Knut Joar Hatlen, styremedlem

		Nina Svarlien Busse (vara)
Miljøpartnerne AS	14,84 %	Asle Hasselvold (styreleder) Trygve Berdal (styremedlem) <i>Håkon Johansen (styremedlem)</i>
Vitensenter Nordland AS	2,75 %	Torbjørn Aag (styreleder) Thomas Andreassen (styremedlem) Morten Einar Edvardsen (styremedlem) Lillian Helen Nærem (styremedlem) Lisbeth Flågeng (styremedlem) Eva Monica Hestvik (styremedlem) Janicke Tracey Kernland (vara) Roger Lyngseth Lund (vara)

Kilde: Bisnode CreditPro

Tabell 3. Oversikt over eierandel i SHMILs fem største selskaper

Selskap	Eiere	Andel
SHMIL Transport AS	SHMIL	100 %
Retura SHMIL AS	SHMIL	89,96 %
	Østbø AS	10,03 %
Bio Miljø AS	SHMIL	36,57 %
	Nilsskog Holding AS	35,57 %
	Kolbjørn Nilsskog AS	16,43 %
	Østbø AS	11,43 %
Østbø AS	Saltens Bilruter AS	81,49 %
	SHMIL	18,51 %
Ecopro AS	Innherred Renovasjon IKS	28,21 %
	SHMIL	18,3 %

	Midtre Namdal Avfallsselskap IKS	16,75 %
	Helgeland Avfallsforedling	16,72 %
	Remidt IKS	10 %
	Steinkjer kommune	10 %

Kilde: Bisnode CreditPro

2.2.1 SHMIL Transport AS

Selskapet ble stiftet i 2008. Selskapet hadde ingen registrerte ansatte i 2021. Selskapets formål er «Transport med kjøretøyer langs vei. Selskapet kan delta i andre selskap». Det er ingen aktivitet i selskapet. Selskapet hadde tidligere et kjøreløyve. Denne ble overført til SHMIL IKS i 2021.

2.2.2 Retura SHMIL AS

Selskapet ble stiftet i 1992. Selskapet hadde 11 ansatte i 2021. Selskapets formål er å «drive innsamling av avfall fra bedrifter på Helgeland, herunder gjenvinningsvirksomhet, transport og containerservice, og hva som ellers står i forbindelse med disse virksomhetsområder».

2.2.3 Bio Miljø AS

Selskapet ble stiftet i 1998. Selskapet hadde 0,2 ansatte i 2021. Selskapets formål er «Kompostering, gjenvinning og beslektet virksomhet».

2.2.4 Østbø AS

Selskapet ble stiftet i 1979. Selskapet hadde 199 registrerte ansatte i 2021. Selskapets formål er «Drive innsamling og behandling av avfall, transport og containerservice og hva som ellers står i forbindelse med disse virksomhetsområder». Østbø tilbyr blant annet tjenester innen næringsavfall, husholdningsrenovasjon, rådgivning, bilvrakmottak og løsninger for olje- og gassindustrien.

2.2.5 Ecopro AS

Ecopro AS ble stiftet 14.08.2002, og har 10 ansatte. Ecopro er en biogassfabrikk som ligger i Verdal kommune, og er en av de første av sitt slag i Norge. Ecopro eies av fem

interkommunale avfallsselskap² og Steinkjer kommune, slik at 52 kommuner i Midt-Norge samarbeider om å behandle kildesortert matavfall og slam på en fremtidsrettet og miljømessig forsvarlig måte. Det er investert 180 millioner kroner i et lukket biogassanlegg med minimal ekstern luktpåvirkning, som foredler avfall til biogass og næringsrike biogjødselprodukter. Selskapet har stort fokus på en fremtidsrettet kretsløpstankegang hvor organisk avfall blir til grønn energi og biogjødselprodukt.³

2.2.6 Miljøpartnerne AS

Selskapet ble stiftet 01.10.2008. Selskapet eies sammen med blant annet ni andre midtnorske avfallsselskap. Selskapets formål er innsamling, transport og behandling av avfall, og dermed tilknyttet virksomhet, samt deltakelse i selskaper med tilknyttet virksomhet. Selskapet er i dag et rent eierselskap som kun eier aksjene i Retura Norge og annen aktivitet er tonet ned.

2.2.7 Vitensenter Nordland AS

Selskapet ble stiftet i 2018. Det er 21 registrerte ansatte i selskapet i 2021. Selskapets formål er å «drifte Vitensenter Nordland AS som et opplevelses- og læringscenter innen teknologi, naturvitenskap og matematikk spesielt rettet mot barn og ungdom. Herunder samarbeid med andre selskap og foretak med lignende virksomhet. Vitensenteret skal også medvirke til forskning og utdanning innen det interaktive formidlingsfeltet.»

² Innherred Renovasjon IKS, Helgeland Avfallsforedling IKS, Søndre Helgeland Miljøverk IKS, Midtre Namdal Avfallsselskap IKS, ReMidt IKS og Steinkjer kommune.

³ Ecopro AS, «Pioner på områder» <<http://ecopro.no/teknologi/pioner-pa-omrader/>>.

3 EIERSKAPSKONTROLL

Dette prosjektet er bestilt uten eierskapskontroll i Vefsn kommune. Revisor viser til tidligere gjennomført eierskapskontroll i SHMIL fra 2020.

4 BEREGNING AV RENOVASJONGEBYR

4.1 Problemstilling

Det er utarbeidet følgende problemstilling for temaet *beregning av renovasjonsgebyr*:

- Er praksis for beregning av renovasjonsgebyret i SHMIL i tråd med selvkostprinsippet?

I denne problemstillingen undersøkes det om selvkostberegningene er i henhold til prinsippene for selvkost, og ikke en revisjon av selve beregningene. Alle kostnadene ved innsamling av husholdningsavfall skal dekkes ved renovasjonsgebyr. Renovasjonsgebyret betales av eierne av eiendommene som omfattes av innsamling av husholdningsavfall. Gebyret skal fastsettes på grunnlag av selvkostprinsippet, slik at det ikke kreves inn mer fra husholdningene enn den samlede kostnaden forbundet med innsamling og behandling av avfallet. Loven skiller ikke mellom husholdningsavfall og avfall fra hytter og fritidseiendommer.

4.2 Revisjonskriterier

Det er utarbeidet følgende revisjonskriterier for dette kapittelet:

- Selvkost skal danne grunnlaget for renovasjonsgebyret i SHMIL
- Det skal føres separat regnskap for lovpålagt håndtering av husholdningsavfall
- Det skal utarbeides forkalkyle, etterkalkyle og selvkostregnskap for husholdningsavfall
- Selvkostberegningene skal følge bestemmelsene i selvkostforskriften
- Inntekter og utgifter som både gjelder husholdningsavfall og næringsavfall skal fordeles etter nøkler som reflekter faktisk bruk. Fordelingsnøklerne skal dokumenteres og oppdateres jevnlig
- Mer- eller mindreinntekter for husholdningsavfall skal føres mot et selvkostfond. Fondsmidlene skal godskrives med forskriftsbestemt rente.
- Det skal være en planlagt prosess for oppbygging og nedbygging av selvkostfond slik at overskudd eller underskudd avregnes i løpet av fem år
- Kommunale påslag i renovasjonsgebyrene for egne indirekte kostnader skal være begrunnet og dokumenterbare

Utleddningen av kriteriene finnes i vedlegg 1.

4.3 Funn

4.3.1 Selvkostkalkyler og selvkostregnskap

SHMIL utarbeider forkalkyle, etterkalkyle og regnskapsoppstilling for selvkost. I forkalkylen beregnes neste års renovasjonsgebyr. Dette skjer under budsjettprosessen. Gjennom fordeling av gebyrgrunnlaget på antall abonnenter finner selskapet ut hvilke gebyrsatser som må til for å dekke inn kostnadene etter reglene for selvkostberegning. Disse beregningene danner grunnlag for kommunenes gebyrvedtak for det kommende året.

Etterkalkuleringen skjer når regnskapet er avsluttet, hvor de regnskapsførte størrelsene legges til grunn for kalkylen. Etterkalkulasjonen viser om gebyrene har gitt mer- eller mindreinntekter sammenlignet med selvkost for håndtering av husholdningsavfall. Etterkalkylene blir lagt frem som orienteringssaker både i selskapets styre og representantskap.

Selvkostregnskapet blir presentert som en note til selskapets regnskap, hvor tallene blir hentet fra etterkalkylen.

SHMIL bruker Excel-verktøyet Momentum Selvkost Renovasjon fra selskapet EnviDan⁴ til beregning av selvkost.

4.3.2 Regnskapsmessig skille mellom husholdningsavfall og næringsavfall

Konkurransen utsatt virksomhet for næringsavfall er både organisatorisk og regnskapsmessig skilt ut gjennom datterselskapet SHMIL Retura AS. Likevel har også morselskapet virksomhet knyttet til næringsavfall. Dette fordi selskapet tar imot næringsavfall på mottaksstasjonene, hvor de fakturerer kundene for innveid tonnasje. Morselskapets omsetning til næringskunder utgjør rundt 30 prosent, mens de resterende 70 prosent er knyttet til husholdningsavfall.

Årsregnskapet til SHMIL blir ført etter regnskapslovens regler. Det inneholder inntekter og utgifter både knyttet til husholdningsavfall og næringsavfall. De to områdene er ikke adskilt gjennom separate avdelingsregnskap for resultat og balanse. Kontoplanen har delvis rendyrkede inntekts- og utgiftsarter for de to områdene, og delvis konti som brukes felles for de to virksomhetsområdene. Henføringen til de to virksomhetsområdene skjer under beregningen av selvkost i et eget system som er adskilt fra regnskapssystemet. Økonomisjefen forteller at de har vurdert dette som et tilfredsstillende regnskapsmessig skille, noe de også har fått tilbakemeldinger om i konsultasjon med leverandøren av

⁴ EnviDan er et konsultentselskap som bistår over 300 kommuner og interkommunale selskaper med økonomisk rådgivning innen alle selvkostområdene.

selvkostverktøyet, EnviDan Momentum. Han forteller også at selskapets revisor har ansett den splittingen av balansetallene som er gjort i selvkostverktøyet som tilstrekkelig dokumentasjon.

4.3.3 Metode for beregning av selvkost

Regnskapsdata veltes over til en Excel-basert løsning som SHMIL benytter for å beregne selvkost. Beregningene er dokumentert i dette verktøyet, og viser at regnskapet er håndtert videre på følgende måte:

1. Regnskapsførte inntekter og utgifter på den enkelte konto henføres enten til husholdningsavfall eller næringsavfall. Konti som har inntekter eller utgifter for begge virksomhetsområder fordeles ved hjelp av fordelingsnøkler. Fordelingsnøklerne er basert på data for kostnadsdrivende faktorer, slik som innveid tonnasje, besøkstall, bygningsareal og ansattes arbeidstid. Grunnlagsdataene for alle fordelingsnøkler er dokumentert, og supplerende informasjon om fordelingsmetoden er angitt i et kommentarfelt. For nøkler som er basert på de ansattes arbeidstid, er det dokumentert hvordan den er stipulert for hver enkelt ansatt.
2. Kapitalkostnadene beregnes på grunnlag av data i et anleggsregister. I registeret er det for hvert enkelt anleggsmiddel data over anskaffelsesår, avskrivningstid og restverdi. Avskrivningstiden er fastsatt individuelt for hvert enkelt anlegg, og avskrivninger skjer lineært fra og med første året etter at anleggsmiddelet ble tatt i bruk. Grunnlaget for beregning av kalkulatorisk rente er gjennomsnittet av restverdien ved inngangen og utgangen av året. Kalkylerenten settes lik 5-årig swaprente⁵ med et tillegg på 0,5 prosentpoeng. Kostnader for anleggsmidler som brukes felles for husholdnings- og næringsområdet fordeles med bruk av tilsvarende fordelingsnøkler som for driftsutgiftene.
3. Data for drifts- og kapitalkostnader blir veltet over til en rapportgenerator som setter opp et selvkostregnskap for husholdningsavfall på ønsket detaljeringsnivå. Oppstillingen som ble brukt til å utarbeide note 13 til selskapets regnskap for 2020 er spesifisert slik:

⁵ Swaprenten er den forskriftsbestemte referanserenten som skal brukes ved beregning av rentekostnader.

Tabell 4. Grunnlag for note 13 fra etterkalkyle 2020

2020 Etterkalkyle selvkost	Husholdningsavfall
Gebyrinntekter	66 306 329
Øvrige driftsinntekter	6 393 541
Driftsinntekter	72 699 870
Direkte driftsutgifter	65 861 704
Avskrivningskostnad	8 345 708
Kalkulatorisk rente (1,39 %)	744 867
Driftskostnader	74 952 280
Resultat	-2 252 409

Kilde: SHMIL/Momentum Selvkost, etterkalkyle for 2020

4. Det utarbeides selvkostkalkyler for den enkelte kommune ved å fordele selskapstallene på deltakerkommunenes abonnementsandeler. De kommunevise etterkalkylene sendes til deltakerne som grunnlag for å sette opp selvkostnoter til kommuneregnskapene.

Momentum Selvkost Renovasjon brukes av mange IKS-selskaper og kommuner. Programmet er tilpasset selvkost innen renovasjon, og EnviDan yter i tillegg rådgivning. Økonomisjefen forteller at SHMIL med bistand fra EnviDan har en årlig gjennomgang av selvkostberegningene sammen med selskapets revisor PwC.

Økonomisjefen forteller at det holdes tre faste møter i året med konsulenter fra EnviDan. Det første på forsommeren i forbindelse med halvårsregnskap, hvor fordelingsnøkler oppdateres. Deretter under budsjettarbeidet på høsten for å utarbeide forkalkyle, og i det tredje møtet på nyåret utarbeides etterkalkylen. SHMIL innhenter de grunnlagsdata som er nødvendig for å oppdatere selvkostberegningene, slik som veiedata, besøksdata og fordelingen av ansattes arbeidstid. Ajourhold og vurdering av fordelingsnøklerne gjøres ved hver selvkostgjennomgang.

Etter SHMILs vurdering er fordelingen av personellkostnader mellom husholdningsavfall og næringsavfall det mest kritiske og arbeidskrevende for å få en korrekt beregning. Han forteller at dette dreier seg mye om å få forståelse blant de ansatte om skillet mellom husholdning og næring. Som eksempel trekker han frem at det på gjenvinningsstasjonene ikke er noe tidsregistreringssystem som skiller ut betjeningen av næringskunder fra privatkunder. Det har imidlertid blitt gjort stoppeklokkeøvelser for å få en pekepinn.

Data fra vektsystemet brukes som fordelingsnøkkel der dette er beskrivende for kostnadsfordelingen. Økonomisjefen trekker frem at dette ikke kan gjøres ukritisk, ettersom det til de tre regionale anleggene, og spesielt på hovedanlegget i Vefsn kommer store mengder ferdig sortert næringsavfall. Dette avfallet leveres ofte direkte til området hvor opplasting av bil skjer, noe som gjør håndteringen mindre arbeidskrevende enn levering fra husholdningskunder.

Etter at det ble innført gratis levering for husholdningskunder i 2018 blir ikke dette avfallet veid. Før den tid kunne fordelingen av kostnader baseres på tonnasje, mens man nå legger til grunn fordeling etter arbeidstid. Tidsfordelingen blir vurdert 3 ganger i året. Økonomisjefen forteller at nytt system for adgangskontroll vil bidra til å få større kontroll over slike faktorer.

Nytt adgangssystem ble anskaffet i 2021, og husholdningskunder og næringskunder må nå identifisere seg. I tillegg til å bidra med data for kostnadsfordelingen, trekker økonomisjefen frem at det gir kontroll på om kundene er betalende abonnenter i SHMIL. Betalende abonnenter har adgang til fri levering ved SHMIL sine gjenvinningsstasjoner. Han forteller at systemet fungerer veldig bra. De første dataene som er tatt ut, indikerer at det er større andel husholdningsavfall enn tidligere antatt. Tidsbruken målt per tonn for avfall fra husholdning og næring har godt sammenfall med de tidsstudier og vurderinger som har ligget til grunn for fordelingsnøkklene som har blitt brukt. Økonomisjefen forteller at SHMIL vil ta ut data løpende fremover, og vurdere om disse har noen innvirkning på fordelingsnøkklene.

4.3.4 Selvkostfond

Note 13 til SHMIL sitt regnskap for 2020 har følgende opplysning om selvkostfond:

Selvkostfond 1.1.	3 970	4 453
Resultat i selvkostregnskap	-2 252	-578
Renter av fond	40	96
Årets endring i forpliktelse	-2 212	-482
Selvkostfond per 31.12.	1 758	3 970

Figur 1. Opplysning om selvkostfond

Kilde: SHMIL: Årsberetning for 2020

Oppstillingen viser at det negative resultatet på selvkostregnskapet for 2020 ble dekket gjennom bruk av selvkostfondet. Fondet ble tilført renter beregnet utfra den gjennomsnittlige saldoen i 2020. I stedet for den faktiske bankrenten ble det brukt en kalkulasjonsrente som var fastsatt utfra reglene i selvkostforskriften.

I SHMIL sitt selvkostverktøy er det dokumentert når overskudd fra tidligere år oppstod, størrelsen på beløpene, samt tidsfristen for tilbakeføring til abonnentene.

Tabell 5. Fondsmidler i etterkalkyle

Fondsmidler eldre enn	Rest UB 2019	Rest UB 2020	Rest UB 2021	Tidsfrist for tilbakeføring
6 år (2014)	0	0	0	2019
5 år (2015)	1 244 255	0	0	2020
4 år (2016)	1 100 315	131 695	0	2021
3 år (2017)	1 625 809	1 625 809	0	2022
2 år (2018)	0	0	0	2023
1 år (2019)	0	0	0	2024

Kilde: SHMIL/Momentum Selvkost, etterkalkyle for 2020

Tabellen viser at det ved utgangen av 2020 ikke stod til rest noe beløp på selvkostfondet som etter reglene skulle ha vært tilbakeført til abonnentene. Av selvkostfondets saldo på 1,76 millioner skriver 0,13 millioner seg fra overskudd i 2016, med tilbakeføringsfrist i 2021. De resterende 1,63 millioner fra 2017 må tilbakeføres innen 2022. Tilbakeføringen skjer ved å holde gebyrsatsene lavere enn hva de ellers ville vært. Tallene i tabell 5 summerer seg til samme summer som presenteres i figur 1.

I SHMIL sitt balanseregnskap er ikke selvkostfondet splittet på den enkelte deltakerkommune. Den enkeltes andel av fondet blir spesifisert sammen med selvkostkalkylene som kommunene får tilsendt fra selskapet. Fondsandelen blir beregnet utfra kommunens andel av selskapets samlede antall abonnenter.

4.3.5 Påslag for indirekte kostnader i kommunene

I dag fakturerer SHMIL på vegne av alle kommunene. Gebyrsatsene utarbeides av SHMIL og vedtas i kommunestyrene. Noen kommuner har et påslag på gebyret som skal gjelde utgifter kommunen har i tilknytning til renovasjon, eksempelvis etterdrift av deponi. Kommunens påslag legges på fakturaen som SHMIL sender til innbygger. SHMIL har en administrasjonskostnad som også legges på fakturaen til innbygger. Administrasjonskostnaden skal dekke innfordringstjenesten, herunder klargjøring av faktura, puring, oppfølging av inkasso og klagebehandling. Dette gjelder også porto og utsendelse av regninger seks ganger i året.

I tabellen under presenteres kommunenes ulike gebyrpåslag. Under tabellen følger kommunenes forklaring av grunnlaget for gebyrpåslaget.

Tabell 6. Renovasjonsgebyr (240l) og påslag i 2022 inkl. mva.

Kommune	Renovasjonsgebyr	Kommunalt påslag	Behandlet i sak
Alstahaug	4844,21	330 eks mva	59/21
Brønnøy	4844,21	124 eks mva	97/21
Dønna	4844,21	0	68/21
Grane	4844,21	135 eks mva	74/21
Leirfjord	4844,21	95	83/21
Hattfjelldal	4780,69 ⁶	0	60/21
Herøy	4844,21	0	59/21
Sømna	4 844,21	110 inkl. mva.	66/21
Vefsn	4 844,21	87,50	138/21
Vega	4 844,21	90	58/21
Vevelstad	4 844,21	85 eks. mva.	105/21

Kilde: Protokoller fra kommunestyrenes politiske behandling av gebyret

Alstahaug

Kommunen har i 2022 et påslag på kr 330 eksklusive merverdiavgift per abonnement. Gebyret var uendret fra 2021. Gebyret skal dekke etterdrift av kommunal søppelfylling på Nyjord i Alstahaug kommune. Av kostnader inngår prøvetaking i henhold til eget miljøovervåkingsprogram, driftskostnader til pumper og ledningsanlegg samt dekning av kapitalkostnader på gjenværende del av avslutningskostnader. Kostnadene er organisert i eget ansvarsområde (6340) og utgjør et eget selvkostområde. Gebyret fastsettes årlig i forbindelse med kommunestyrets behandling av gebyrforskriften. Gebyret kreves inn av SHMIL og oversendes kommunen tre ganger per år.

Brønnøy

I saksframlegget om renovasjonsgebyr står det følgende om det kommunale påslaget: «Kommunene fastsetter selv eget administrasjonsgebyr. Dette skal dekke kommunens

⁶ Hattfjelldal behandlet andre priser enn resterende kommuner da de vedtok gebyret. I gebyroversikten på kommunens hjemmeside er prisen justert til å være det samme som for resten av IKSet. Hattfjelldal deltar ikke i denne undersøkelsen og revisor har derfor ikke sett nærmere på dette.

administrative deltakelse i renovasjonsordning, kostnader til oppfølging av gammel fyllplass på Tverrøya samt SHMIL sitt administrasjonsgebyr pr. abonnent. SHMIL har for 2022 valgt å holde administrasjonsgebyr uendret til 65 kr pr. abonnent. Vedr. Brønnøy kommune sin andel av administrasjonsgebyr foreslås dette videreført uendret kr 124,00 eks. mva..». Revisor har ikke mottatt annet grunnlag for størrelsen på gebyret enn dette.

Grane

Kommunedirektøren opplyser om at Grane har et kommunalt påslag på gebyret. Dette skal dekke kommunens kostnader til sin administrasjon av renovasjonsordningen, eksempelvis besvare telefoner fra innbyggere, inndriving og mislighold. Grane kommune har ikke et grunnlag som viser hvordan man har kommet frem til størrelsen på gebyret.

Leirfjord

Kommunen har et kommunalt renovasjonstillegg på kr. 95. Rådmannen i Leirfjord opplyser om at størrelsen på gebyret har vært det samme i mange år, og har blitt videreført. Det er vanskelig å finne dokumentasjon på beregningsgrunnlaget. Påslaget har utgangspunkt i at kommunen hadde kostnader med sanering og fjerning av en gammel søppelfylling. I dag brukes noen interne ressurser og driftskostnader på renovasjon. Dette er eksempelvis søppeldunker kommunen har satt ut samt når frivillige lag og foreninger har ryddeaksjoner. Da har kommunen tatt kostnaden med levering av avfallet til SHMILs avfallsmottak i Leirfjord. Rådmannen forteller at i forbindelse med gebyrregulativet og budsjettet for 2023 vil påslaget bli vurdert og et beregningsgrunnlag vil foreligge hvis kommunen fortsatt skal ha et påslag.

Sømna

I saksframlegget om gebyr står det følgende om påslaget:

«I tillegg fastsetter kommunen et kommunalt tillegg som skal dekke kommunens kostnader til sin administrasjon av renovasjonsordningen. Disse utgiftene er blant annet ajourhold av eiendomsregister, bygningsregister og inndriving og mislighold. Dette punktet er uendret siden 01.01.2020, med gebyr 110 kr inklusiv mva. for bolig og 60 kr inklusiv mva. for fritidsboliger». Revisor har ikke mottatt annet grunnlag for størrelsen på gebyret enn dette.

Vefsn

I saksframlegget om gebyr, står det følgende om det kommunale påslaget: «Innenfor dette selvkostområdet er vi ikke kjent med at det blir igangsatt noen kostnadsøkende tiltak framover. Det foreslås derfor å sette normalgebyret ("standard-gebyret") for renovasjon i 2022 til 87 kroner. Dette er en endring på -50,0 % fra 2021 til 2022.». Revisor har fått tilsendt dokument som viser rammene for gebyrberegning, eksempelvis at gebyret ikke skal overstige

kommunens kostnader, det skal foreligge et overslag over forventede kostnader og lignende. Revisor har ikke mottatt et grunnlag som viser hvordan man kommer fram til at prisen er 87,50 kr.

Vega

Påslaget omtales på følgende vis i saksframlegget:

«Kommunalt tillegg går til dekning av faktureringsgebyr og kommunale utgifter i forbindelse med renovasjon. For 2021 ble dette tillegget økt til kr. 90 pr. abonnent. SHMILs andel av kommunalt gebyr var i 2021 kr. 65. SHMIL har ikke planlagt en økning for 2022. Det kommunale tillegget foreslås å holdes uendret på kr. 90.». Revisor har ikke mottatt annet grunnlag for størrelsen på gebyret enn dette.

Vevelstad

Påslaget var på 85 kr i 2021. Påslaget er ikke omtalt i protokollen hvor gebyret for 2022 ble vedtatt.

4.4 Vurderinger

Fakta i kapittel 4.3 har blitt vurdert opp mot disse revisjonskriteriene:

- Selvkost skal danne grunnlaget for renovasjonsgebyret i SHMIL
- Det skal føres separat regnskap for lovpålagt håndtering av husholdningsavfall
- Det skal utarbeides forkalkyle, etterkalkyle og selvkostregnskap for husholdningsavfall
- Selvkostberegningene skal følge bestemmelsene i selvkostforskriften
- Inntekter og utgifter som både gjelder husholdningsavfall og næringsavfall skal fordeles etter nøkler som reflekter faktisk bruk. Fordelingsnøklerne skal dokumenteres og oppdateres jevnlig
- Mer- eller mindreinntekter for husholdningsavfall skal føres mot et selvkostfond
- Det skal være en planlagt prosess for oppbygging og nedbygging av selvkostfond slik at overskudd eller underskudd avregnes i løpet av fem år
- Kommunale påslag i renovasjonsgebyrene for egne indirekte kostnader skal være begrunnet og dokumenterbare

Selvkost danner grunnlaget for renovasjonsgebyrene i SHMIL

Etter revisjonens vurdering er selskapets metoder for beregning av renovasjonsgebyr i samsvar med de overordnede prinsippene for beregning av selvkost.

Det føres ikke separat regnskap for husholdningsavfall, men inntekter, utgifter og balansetall kan identifiseres

SHMIL sitt regnskap omfatter både husholdnings- og næringsavfall. Ifølge avfallsforskriftens § 15-4 skal det være et separat regnskap for husholdningsavfall, hvor det for hvert år skal utarbeides eget resultatregnskap og balanse adskilt fra annen virksomhet. I Miljødirektoratets veileder blir det presisert at det ikke stilles krav om to separate regnskapssystemer, men at det er tilstrekkelig at det skjer et skille for hver enkelt kostnads- og inntektspost i regnskapet. Ifølge veilederen kan de separate balanseoppstillingene avgrenses til drifts- og anleggsmidler og arbeidskapital.

SHMIL sin kontoplan har en kombinasjon av konti som utlukkende gjelder husholdningsavfall eller næringsavfall, og konti som har inntekter og utgifter for begge deler. Det fullstendige skillet skjer i et dataverktøy som er adskilt fra regnskapssystemet. Selvkostregnskap sette opp som en note til regnskapet, men det blir ikke satt opp noe særskilt balanseregnskap for selvkostområdet.

Etter revisjonens skjønn blir ikke kravet til eget balanseregnskap for husholdningsavfall ivaretatt tilfredsstillende. Selv om føringen av resultatregnskapet ikke tilfredsstiller ordlyden i forskriften, er den etter revisjonens vurdering likevel innenfor de presiseringene som er gitt i Miljødirektoratets veileder. For ytterligere sporbarhet mellom regnskap og kalkyler, ville det etter revisjonens skjønn imidlertid vært en fordel med separate avdelingsregnskap.

Det blir utarbeidet forkalkyler, etterkalkyler og selvkostoppstillinger

Etter revisjonens vurdering har SHMIL etablert tilfredsstillende rutiner for å utarbeide selvkostkalkyler både forut for regnskapsåret og etter at regnskapet er avlagt. Vi har funnet konsistens både mellom regnskapstall og etterkalkyle, og mellom etterkalkylen og den selvkostoppstillingen som blir presentert som note til årsregnskapet.

Bestemmelsene i selvkostforskriften blir overholdt når SHMIL beregner selvkost

Basert på revisjonens gjennomgang av etterkalkylen for 2020, er det vår vurdering at den forskriftsbestemte metodikken for selvkostberegning blir overholdt. Kalkylen var basert på regnskapsførte transaksjoner, hvor inntekter og utgifter som ikke var direkte henført til husholdningsavfall på transaksjonstidspunktet ble fordelt gjennom bruk av fordelingsnøkler. Dette gjelder også kapitalkostnader, der avskrivninger og kalkulatorisk rente ble

forholdsmessig fordelt til de to virksomhetsområdene. I stedet for faktiske renteutgifter ble det benyttet en kalkulatorisk rentesats som samsvarte med regelverket.

SHMIL bruker fordelingsnøkler som reflekterer faktisk bruk, og de dokumenteres og oppdateres jevnlig

Regnskapskonti som inneholder inntekter og utgifter både for husholdningsavfall og næringsavfall blir henført til de to virksomhetsområdene ved hjelp av fordelingsnøkler. Både valget av fordelingsnøkler og kvaliteten på datagrunnlaget er etter revisjonens skjønn det mest kritiske under arbeidet med selvkostkalkyler. Det bør velges fordelingsnøkler som i størst mulig grad reflekterer faktisk bruk av ressursene, hvor verdiene for teller og nevner i fordelingsbrøkene er etterprøvbare. Miljødirektoratet trekker frem at fordeling basert på veid tonnasje er en nøkkel som tilfredsstiller disse kravene.

Etter revisjonens vurdering har SHMIL høy bevissthet om betydningen av treffsikre fordelingsnøkler og jevnlig oppdatering av disse. Veid tonnasje brukes der slike data eksisterer og samtidig er beskrivende for ressursfordelingen. Ettersom direktelevering til gjenvinningsstasjonene fra husholdningskunder ikke blir veid, støtter selskapet seg i stedet på tidsstudier og kundefordelingen. Også andre fordelingsnøkler er i stor grad basert på tidsbruken for den enkelte ansatte. Selv om dette åpner for et visst skjønn, blir fordelingsnøkklene etter revisjonens vurdering utarbeidet og dokumentert i samsvar med Miljødirektoratets veileder.

Mer- eller mindreinntekter sammenlignet med selvkost blir ført mot et selvkostfond, og renter blir tillagt fondet

Revisjonen har fått dokumentasjon på at resultatet i selvkostregnskapet blir ført mot et selvkostfond, og at renteberegningen skjer etter bestemmelsene i selvkostforskriften. Selvkostfondet hos SHMIL viser samlet status for kommunene som er med i samarbeidet, mens regelverket bygger på at det skal være kommunevise fond. Revisjonen ser imidlertid ikke behov for at dette skal spesifiseres i selskapets balanse, ettersom all fordeling kommunene imellom skjer på grunnlag av antall abonnenter. SHMIL foretar denne splittingen i den dokumentasjonen de oversender kommunene, noe revisjonen også anser som mest hensiktsmessig.

Mer- eller mindreinntekter blir avregnet innen fristen

Dersom selvkostregnskapet gir overskudd, skal beløpet godskrives abonnentene innen 5 år ved å nedjustere avfallsgebyret. Tilsvarende frist er det for inndekning dersom selvkostregnskapet viser underskudd. Hensikten med fristen er å forhindre krysssubsidiering mellom nye og gamle abonnenter.

Saldoen og bevegelsene på selvkostfondet viser at SHMIL overholder disse reglene. Ved utgangen av 2020 hadde abonnentene et tilgodehavende på 1,76 millioner, og beløpet inneholdt ingen merinntekter som var eldre enn 5 år.

Ikke alle kommuner kan begrunne og dokumentere påslag for indirekte kostnader

Alstahaug er den eneste kommunen som har fortalt at de har organisert gebyrpåslaget inn i et eget selvkostområde. Alstahaug begrunner også hvilke kostnader påslaget gjelder. De andre kommunene har enten ikke fortalt at de beregner summen gjennom selvkost, eller kan begrunne hva kostnadene gjelder. Flere av kommunene har ikke svart på henvendelsen i det hele tatt. Kommunenes påslag på gebyret er også omfattet av selvkostregelverket, noe som betyr at dette også må kunne dokumenteres. Revisor mener grunnlaget for påslaget bør komme tydelig fram i saksframlegget i gebyrregulativet til den enkelte kommune hvor politikerne skal vedta gebyret.

4.5 Konklusjon

Er praksis for beregning av renovasjonsgebyret i SHMIL i tråd med selvkostprinsippet?

Revisor konkluderer med at selvkostprinsippet blir overholdt når SHMIL beregner renovasjonsgebyr. Dette baserer vi på våre sammenligninger mellom selskapets praksis og de mest sentrale bestemmelsene i selvkost- og avfallsforskriften.

SHMIL benytter et anerkjent dataverktøy for selvkostberegning, og leier spisskompetanse fra leverandørens konsulenter for å bistå med arbeidet. Dette bidrar til at beregningene er godt dokumentert og kvalitetssikret. I tillegg har revisjonen fått inntrykk av at økonomisjefen har høy bevissthet rundt de mest kritiske sidene ved selvkostkalkyler; å bruke treffsikre fordelingsnøkler for å fordele regnskapskonti som også omfatter næringsavfall.

Selv om det ikke har betydning for spørsmålet om overholdelse av selvkostprinsippet, har revisjonen merket seg at SHMIL ikke setter opp særskilt balanseregnskap for avfallsområdet slik regelverket krever. I tillegg kan sporbarhet og etterprøvbarehet for selvkostkalkylene heves

ytterligere ved løpende å føre separate avdelingsregnskap for husholdningsavfall og næringsavfall.

Det er kommunene selv som må begrunne, beregne og dokumentere påslag for egne indirekte kostnader som skal inngå i renovasjonsgebyret. Av gebyrvedtakene fremgår det at 8 av de 11 kommunene har slike påslag. Revisjonens generelle inntrykk er at selvkostberegningene for påslagene er både svakt og mangelfullt dokumentert hos kommunene, med unntak av Alstahaug.

5 DIFFERENSIERING AV RENOVASJONGEBYR

5.1 Problemstilling

Er rutinene for differensiering av renovasjonsgebyr i tråd med regelverket?

5.2 Revisjonskriterier

Det er utarbeidet følgende revisjonskriterium for dette kapitlet:

- Differensiering av avfallsgebyr bør etableres for å motivere avfallsreduksjon og gjenvinning samt med begrunnelse i reelle kostnadsforskjeller for å betjene abonnenter

Utleddningen av kriteriet finnes i vedlegg 1.

5.3 Funn

5.3.1 Grunnlag for differensiering

Renovasjonsforskriften inneholder en rekke bestemmelser om hva slags tjenester som skal tilbys og på hvilken måte de skal gis. Renovasjonsforskriften er fra 2015. I 2019 ble det startet en prosess for å endre forskriften. Arbeidet med ny forskrift ble utsatt fordi man ikke kunne ha fysiske møter under Covid-19-pandemien. I etterkant av dette ønsket SHMIL å gjøre flere endringer i forskriften, og den har blitt sendt på ny høring. Representantskapet vedtok forskriften i november 2021, og den går fortløpende til behandling i eierkommunenes kommunestyre.

Abonnenter kan velge blant følgende dunkstørrelser:

- 80 l
- 140 l
- 240 l
- 360 l
- 660 l

I renovasjonsforskriften framgår det at flere abonnenter kan ha felles dunker. Det vil da gis rabatt i henhold til gebyrregulativet. SHMIL gir ikke rabatt for hjemmekompostering.

Tabell 7. Renovasjonsgebyr SHMIL 2022 (alle summer i kroner)

Type abonnement	Fast gebyr i kr (eks. mva)	Volumavhengig gebyr (eks. mva)	Gebyr fri levering	Sum eks. mva.	Totalt per år (inkl. mva.)
80 l dunk	2280,28	412,44	357,69	3050,41	3813,01
140 l dunk	2280,28	722,09	357,69	3360,07	4200,09
240 l dunk	2280,28	1237,39	357,69	3875,37	4844,21
360 l dunk	2280,28	2845,88	357,69	5483,85	6854,82
660 l dunk	10440,13		357,69	10797,82	13497,27
Fritidsrenovasjon oppsamlingspunkt	1263,07				1578,84
Fritidsrenovasjon Dunk (80l)	1822,00				2277,50
Fast oppstilt campingvogn/-bil over tre måneder	631,54				789,42
Fritidsrenovasjon Eiendom nr. 2	637,12				796,40

Kilde: SHMILs hjemmeside

Tabellen viser at selskapet har et volumavhengig gebyr, knyttet til total avfallsmengde. Siden alt avfall sorteres i fargekodete poser og deretter kastes i samme dunk, er ikke differensieringen knyttet til type avfall slik noen andre avfallsselskaper som har flere dunker praktiserer.

Tabell 8. Renovasjonsgebyr i andre utvalgte selskap 2022 inkl. mva.

Type abonnement	Innherred Renovasjon IKS	Midtre Namdal Avfallsselskap IKS	Helgeland Avfallsforedling IKS	IRIS IKS	SHMIL IKS
80 l dunk	2811,25 ⁷	-	4255	3041	3813,01
140 l dunk	3901,25	4947	5006	3574 ⁸	4200,09
240 l dunk	4890	5482	6509 ⁹	4787	4844,21
360 l dunk	6578,75	6283	-	6546 ¹⁰	6854,82
660 l dunk	-	-	-	13225	13497,27
Fritidsrenovasjon	680-2055 ¹¹	1391	915	- ¹²	789,42- 2277,50

Kilde: Selskapenes hjemmesider, gebyrvedtak i eierkommuner

Det kan være utfordrende å sammenligne priser mellom renovasjonsselskap, da det kan være ulike servicegrader som ligger til grunn. Midtre Namdal Avfallsselskap IKS og Innherred Renovasjon IKS har fri levering på sine gjenbrukstorg. Hos Helgeland Avfallsforedling IKS må man betale for å levere restavfall og treverk. Noen praktiserer rabatt på bolig nr. 2, andre ikke. Innherred Renovasjon og Midtre Namdal Avfallsselskap benytter 3-dunksystemet, i motsetning til SHMIL. Helgeland Avfallsforedling gir rabatt til de som har kompostavtale (da blir et 140 liters-abonnement ca. 1000 kr billigere), dette gjør ikke Midtre Namdal Avfallsselskap, Innherred Renovasjon eller SHMIL som leverer sitt komposterbare avfall til Ecopro. Noen har henting av dunk lengre stykke fra vei enn andre innbakt i prisen. Noen kommuner har tillegg på gebyret, andre ikke. Blant IKS er det noen som tar hele innfordringstjenesten, mens andre sender kravet til den enkelte kommune. Geografien er også en vesentlig faktor i kostnadene ved innsamling, og denne er aldri lik når selskaper sammenlignes. For SHMIL sin del består flere av rutene blant annet av et eller flere fergesamband. Til sammenligning har IRIS Salten

⁷ Innherred Renovasjon har en 140 liter «minirest» som tømmes annenhver gang som vi har valgt å sammenligne med SHMILs 80 liter

⁸ Denne prisen gjelder 130l dunk.

⁹ Denne prisen gjelder 190l dunk.

¹⁰ Denne prisen gjelder 350l dunk.

¹¹ Innherred Renovasjon har differensiert fritidsrenovasjonsgebyret på grunnlag av erfaringstall fra hytter av ulik størrelse og med ulik avstand til kjørbær vei

¹² Fritidsrenovasjon inngår ikke i den offentlige renovasjonsordningen i Salten, men selskapet tilbyr løsninger i områder hvor renovasjonsbilene kjører forbi. På selskapets hjemmeside informeres hytteeiere om at de kan levere mye av avfallet gratis på nærmeste miljøtorg.

IKS, ifølge SHIL, kun én ferge til Kjerringøy å forholde seg til, mens det i SHMIL er flere biler på ferger nesten hver dag. IRIS har ifølge SHMIL en langt større befolkningstetthet enn hva som er tilfelle i SHMILs område. Disse og flere faktorer vanskeliggjør en sammenligning av gebyrer.

5.3.2 Fritidsrenovasjon

Alle fritidseiendommer i SHMIL sitt område er omfattet av ordningen for fritidsrenovasjon.

I forbindelse med endring i renovasjonsforskrift, ble definisjonen av fritidsrenovasjon presisert. I retningslinjene til forskriften sto det at «som fritidsbolig regnes også campingvogn/bil som er permanent oppsatt mer enn 3 måneder pr år», og dette ble tatt inn i forskriften. Videre at dersom campingplasser var registrert som næring, vil ikke de omfattes av kravet om gebyr for fritidsrenovasjon. Dette forutsatt at det er etablert avfallsløsning på campingplassen og det dokumenteres at ressursene i avfallet fra campingplassen går til ombruk og materialgjenvinning. Ombruk og materialgjenvinning er i tråd med nasjonale og internasjonale forpliktelser i forbindelse med det grønne skiftet.

Renovasjonsforskriften § 15 bestemmer at abonnenter med fritidseiendom i en av SHMIL sine 11 eierkommuner faktureres årlig et gebyr som fastsettes en gang per år ut fra de samlede kostnadene for ordningen med fritidsrenovasjon. Abonnenter som ønsker egen dunk vil bli fakturert ut fra gjeldende satser for husholdningsrenovasjon. Det er eget gebyr for egen dunk, da det er større kostnader forbundet med dette. Eiere av flere fritidseiendommer i SHMIL sitt område kan søke om 50 prosent redusert pris på hytte 2, 3 osv. Det kan også søkes om 50 prosent rabatt for fritidseiendommer som:

- Ligger mer enn 2 km fra kjørbare vei
- Ligger på øy uten rutegående trafikk
- Ligger mer enn 2 km fra stengsel/bom på offentlige vinterstengte veier

Det kan maksimalt gis 50 prosent rabatt per fritidseiendom. Det betyr at fritidseiendom nummer 2 som er mer enn 2 km fra kjørbare vei ikke får mer enn 50 prosent rabatt.

Abonnenter for fritidsrenovasjon får tilgang til samlingspunkt hvor avfallet fra fritidseiendommene samles inn. Avfallet skal være kildesortert og emballert som for den ordinære husholdningsrenovasjonen.

Vega kommune kom med innspill om å unnta fritidseiendommer som ligger ute i «øyane». Dette har vært behandlet i SHMILs styre flere ganger. Kommunen ba selskapet om å foreta en ny vurdering av hele problemstillingen knyttet til fritidsrenovasjon for øyene. Videre å vurdere endring av retningslinjer til forskrift, der det åpnes for at eiere av fritidsboliger på øyene kan

søke og innvilges fritak der det er hensiktsmessig å gi dette. Til slutt ba kommunen SHMIL om å vurdere å unnta hele områder i renovasjonsforskriften, på grunn av at deler av Vega kommune er uten veiforbindelse og avfall må fraktes over åpen sjø. Styret i SHMIL har fattet vedtak, med bakgrunn i uttalelse fra Miljødirektoratet og i samarbeid med en advokat, om at det ikke er grunnlag for å fullt ut frita eiendommer som ligger langt fra vei eller over åpent hav. Slike eiendommer har mulighet til å søke 50 prosent reduksjon i gebyr.

Noen steder i SHMILs område har husholdningene det samme tilbudet som fritidsboligene. Dette gjelder eiendommer på følgende steder som faktureres som fritidsbolig:

Tabell 9. Husholdninger som faktureres som fritidsbolig

Kommune	Sted
Herøy kommune	Gåsvær, Andøya
Hattfjelldal kommune	Røssvassholmen
Alstahaug kommune	Bærøyvågen, Skålvær/Måsøy, Åkerøy, Flatøy
Vega kommune	Alle øyer utenom hovedøya Vega og Ylvingen
Dønna kommune	Skorpa
Brønnøy kommune	Sildkovan

Kilde: SHMILs retningslinjer til renovasjonsforskriften

Under presenteres antall innsamlingspunkt den enkelte kommune har for fritidsrenovasjon.

Tabell 10. Innsamlingspunkt for fritidrenovasjon

Kommune	Antall samlingspunkt
Alstahaug kommune	7 punkt
Brønnøy kommune	10 punkt
Dønna kommune	6 punkt
Grane kommune	7 punkt
Hattfjelldal kommune	14 punkt
Herøy kommune	7 punkt
Leirfjord kommune	6 punkt
Sømna kommune	3 punkt

Vefsn kommune	17 punkt
Vega kommune	4 punkt
Vevelstad kommune	5 punkt

Kilde: SHMILs hjemmeside

Økonomisjef forteller at skillet i pris mellom f.eks. egen dunk og oppsamlingspunkt, kommer av at egen dunk gir en høyere servicegrad og kostnad siden avfallet hentes hos den enkelte hytteabonnt. Videre forteller han at av erfaring benyttes ikke fast oppstilte campingvogner og bobiler like mye som hytter, noe som igjen skaper mindre avfall fra disse. I sommermånedene er flere campingvogner og bobiler borte fra den faste oppstillingsplassen, da de brukes i feriesammenheng. Dette bidrar også til mindre avfall i denne perioden.

5.4 Vurdering

Fakta i kapittel 5.3 har blitt vurdert opp mot dette revisjonskriteriet:

- Differensiering av avfallsgebyr bør etableres for å motivere avfallsreduksjon og gjenvinning samt med begrunnelse i reelle kostnadsforskjeller for å betjene abonnenter

Differensiering av avfallsgebyr er etablert for å motivere til avfallsreduksjon, men ikke nødvendigvis gjenvinning. Gebyret er begrunnet i reelle kostnadsforskjeller for å betjene abonnenter.

Selskapets differensierte gebyrer er basert på den totale mengden avfall. Gebyrene er ikke differensiert etter type avfall. Noen renovasjonsselskaper har differensiert sine gebyrer etter mengde restavfall, som ofte er den dyreste fraksjonen å behandle. Disse selskapene har gjerne en annen organisering med ulike dunker, hvor SHMIL har valgt å ha én dunk med ulike farger på posene. De ulike posene sorteres på SHMILs optibaganlegg.

Større mengder avfall vil være dyrere å håndtere. SHMIL har en løsning hvor abonnentene kan velge å ha mindre eller større dunk etter hvor mye avfall de kaster. Løsningen oppfordrer ikke til å ha mindre restavfall og dermed sortere ut større mengder mat, plast eller andre fraksjoner, og kan ikke sies å oppfordre til gjenvinning. Samtidig oppfordrer løsningen til å redusere den totale mengden avfall, og er sånn sett i tråd med kriteriet om at differensiering av avfallsgebyr bør etableres for å motivere avfallsreduksjon. Revisor mener det er positivt at differensierte gebyrer er etablert, og at de differensierte gebyrene er begrunnet i reelle kostnadsforskjeller. Grunnlaget for kostnadsforskjellene er tydelig kommunisert til innbyggerne på selskapets hjemmeside.

Selskapet har også i noen grad differensierte priser innen fritidsrenovasjon. De differensierte prisene her er knyttet til en høyere kostnad ved å betjene løsninger som har en høyere servicegrad, og erfaringstall knyttet til bruk. Denne differensieringen er i tråd med regelverket.

5.5 Konklusjon

Revisor konkluderer med at rutinene for differensiering av renovasjonsgebyr er i tråd med regelverket.

6 AVFALLSBEGRENSNING OG AVFALL SOM RESSURS

6.1 Problemstilling

Jobber SHMIL målrettet for å begrense forurensning, tilpasse seg framtidige krav på renovasjonsområdet og utnytte avfallet som ressurs?

6.2 Revisjonskriterier

Det er utarbeidet følgende revisjonskriterier for denne problemstillingen:

- Selskapets behandling av avfall skal følge prioriteringen i avfallshierarkiet
- Selskapet må arbeide for å sikre mange nok fraksjoner med så rene masser som mulig
- Selskapet må arbeide for at mengden gjenvunnet eller ombrukt avfall øker
- Selskapet må arbeide for å ha kjennskap til hvor alt avfall med opprinnelse i SHMILs eierkommuner ender opp
- Selskapet bør tilrettelegge for god informasjon om sine ressurser slik at andre aktører kan identifisere potensielle råvarer til egen produksjon

Kriteriene er utledet i vedlegg 1.

6.3 Funn

6.3.1 Ambisjonsnivå

SHMILs visjon er «Sammen gir vi avfall og slam verdi».

Selskapets formål er fastsatt i selskapsavtalen § 2. Formålet er følgende:

Selskapets formål er på vegne av eierkommunene å drive innsamling, transport, behandling og omsetning av avfall og alt som naturlig hører med til dette i eierkommunene, samt delta i eller etablere andre selskaper til utøvelse av virksomheten innenfor denne formålsangivelse.

I tillegg til dette formålet skal selskapet søke å **reducere avfallsmengdene, utnytte ressursene i avfallet og behandle avfallet på en måte som fullt ut tilfredsstiller miljømessige krav som myndighetene stiller.**

I selskapets strategiplan fremkommer formålet slik:

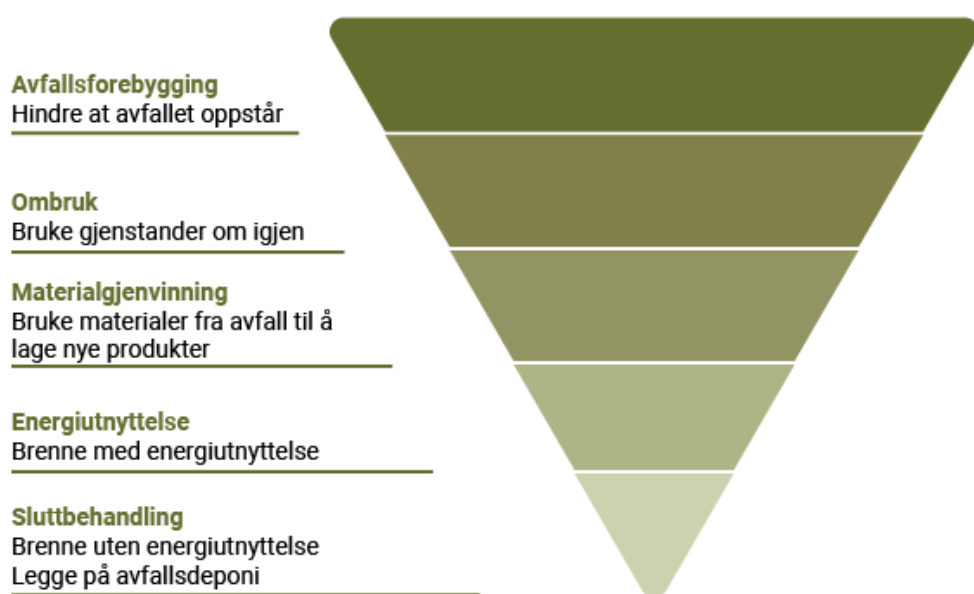
SHMIL skal alene eller gjennom allianser være en totalleverandør av avfallstjenester for husholdninger og næringslivet i regionen.

SHMIL skal være et kompetansesenter og en pådriver for et bedre miljø samarbeid på hele Helgeland.

I renovasjonsforskriften er det grunnleggende bestemmelser som sier noe om selskapets ambisjonsnivå. I § 4 om tvungen renovasjonsordning, heter det at selskapet kan stille krav om kildesortering og leveringsmåte for ulike deler av avfallet som omfattes av forskriften. Dette skal sikre en **økonomisk og ressurs- og miljømessig best mulig håndtering og disponering av avfallet**, herunder levering av sortert avfall til gjenbruksstasjoner.

6.3.2 Avfallshierarkiet

AVFALLSHIERARKIET

Kilde: Miljødirektoratet 2016 / Miljøstatus.no

Figur 2. Avfallshierarkiet

Avfallshierarkiet viser en prioritering for behandling av avfall, basert på EUs rammedirektiv for avfall og i tråd med Klima- og miljødepartementets avfallsstrategi.

Revisor har fått tilsendt selskapets rapportering til KOSTRA for 2020. Her framgår følgende tall:

Tabell 11. Tonn avfall fra gjenvinningsstasjon som stammer fra husholdning og næring

Fraksjon	Husholdning	Næring	Materialgjenvinning	Kompostering	Biogassproduksjon	Forbrenning energiutnyttelse	Deponi
Papir, glass og kartong							
Glass							
Plast	43	786	828				
Metaller	1777	0,66	1778				
EE-avfall	651	96	747				
Treavfall	3650	1931		283		5298	
Hageavfall	1030	277		1307			
Tekstil							
Farlig avfall	1024	461	195			1051	238
Betong, tegl og annet byggavfall	0	121	19				102
Lett forurensede/forurensete masser	0	9283					9283
Gips	0	71	71				
Bildekk	100	8	108				
Restavfall	4740	7099				10376	1463
Totalt	13016	20146	3746	1591		16739	11086

Kilde: KOSTRA-rapportering 2020

Avfallsforebygging

I selskapets strategi 2015-2021 presenteres utviklingstrekk i bransjen. Et av disse er at det ikke forventes like stor vekst i avfallsmengden framover. Dette på grunn av avfallsminimering, gjenbruk og emballasjeoptimering.

Holdningsskapende arbeid og bevisstgjøring kan bidra til reduksjon i mengden avfall, tilrettelegge for økt gjenbruk og materialgjenvinning. Selskapets informasjon til innbyggerne er en viktig del av dette. På selskapets hjemmeside er det informasjon om ulike fraksjoner, hvor man kan kaste avfall og hva som skjer med avfallet. Det er en søkefunksjon koblet til sortere.no hvor man kan søke på hva man vil kaste og få svar på hvor det skal sorteres. På selskapets hjemmeside kan man melde interesse for omvisning på anlegg. Under «Om selskapet» står det at «Vi vil gjerne ha besøk på våre anlegg og stiller villig opp som foredragsholdere ute på skoler og hos andre som måtte ønske det.». Dette utsagnet samsvarer med mange av eierrepresentantenes uttalelser om at selskapet er på tilbudssiden når det gjelder å presentere selskapet i for eksempel kommunestyret. Hjemmesiden linker til Loops Miljøskole, som er et gratis undervisningsopplegg til elever og er tilpasset kompetansemål i læreplaner. Kommunikasjonssjef forteller at SHMIL har kjøpt et konsept for opplæring i barnehager som

skal sendes ut i 2022, «Gjenbruksgjengen». Skoler og barnehager har stående invitasjon om omvisning på SHMILs anlegg. Skoler og barnehager tar selv kontakt med SHMIL hvis de ønsker dette.

SHMIL har ca. ett årsverk som arbeider med informasjon til innbyggerne. Informasjonen kommer i kanalene hjemmesiden, Facebook, Instagram, SHMIL-nytt (en gang i året i papir), annonser og informasjonsskriv. På Facebook deles det jevnlig informasjon om for eksempel den nye adgangskontrollen på gjenvinningsstasjonene, symboler for kildesortering på emballasje og aktuelle saker.

Renovasjon kan oppleves som en «usynlig» tjeneste, hvor avfallet hentes og innbyggeren ikke vet hva som skjer med det videre. Det er gjennomført en kundeundersøkelse for selskapene som er med i SeSammen-samarbeidet (nå Civac). Her kommer det blant annet fram at fire av ti kunder oppgir at de har kjennskap til hva som skjer med avfallet etter at det er samlet inn. Kundene er forholdsvis tilfredse med sluttbehandlingen av avfallet (73 poeng av 100). Årsaker til at de eventuelt er misfornøyde, er for lite gjenvinning og gjenbruk, lite miljøvennlig, transporteres langt til Sverige. Det er verdt å nevne at SHMIL kommer godt ut – over snittet – når det gjelder total reflektert og ureflektert tilfredshet sammenlignet med tilsvarende undersøkelser Norfakta har gjort det siste året.

SHMIL har gjort tiltak for å gjøre etterbehandlingen av avfallet kjent. På selskapets hjemmeside framgår det hva som skjer med fraksjonene innbyggerne sorterer hjemme. Det er ikke like detaljert informasjon om hva som skjer med avfallet som leveres på gjenvinningsstasjonene. En omvisning på gjenvinningsstasjonen på Åremma, viste at det er hengt opp informasjon om hvilke fraksjoner som gjenvinnes, og oppfordringer om å levere inn spesielle typer avfall.

Figur 3. Bilder fra gjenvinningsstasjon, oppføring om innlevering av avfall

Figur 4. Bilde fra gjenvinningsstasjon, gjenvinning til nye produkter

SHMIL forsøker å gjøre informasjonen tilgjengelig for flere. Kommunikasjonssjefen forteller at det er avtale om årlig omvisning og foredrag for fremmedspråklige deltakere på voksenopplæringen i Mosjøen. Det kommer også en ny sorteringsguide i 2022 som både er på norsk og engelsk. Renovatørene som henter avfall i dunker, gjennomfører noen ganger stikkprøver i avfallet for å kontrollere at det er sortert riktig. Dersom det ikke er sortert riktig vil det gis informasjon om riktig sortering og advarsel i form av brev.

Ombruk

Leder for utviklingsavdelingen forteller at SHMIL har avtaler med organisasjoner som driver bruktbutikker, for eksempel Røde Kors, Second Hand Shop og Brobyggerstiftelsen. Disse får et årlig tilskudd til drift av bruktbutikken. SHMIL har ingen egne bruktbutikker. Det har vært tema, men selskapet ønsker ikke å konkurrere med bruktbutikker som drives av frivillige organisasjoner. Selskapet samler i liten skala opp ting som kan gjenbrukes, for eksempel et bord med ting som settes fram på gjenbruksstasjonen for gratis henting på sommeren.

Selskapet deltar av og til i prosjekter med videregående skoler eller folkehøgskoler om gjenbruk av materialer til redesign.

SHMIL planlegger for ny gjenvinningsstasjon og infrastruktur på Åremma. Ideen er at dette skal gi en bedre utnyttelse av området, med muligheter for å få inn eksempelvis gründerbedrifter innen gjenbruk, reparasjon, bruktbutikker og lignende.

Selskapet vurderer å tilrettelegge for ombruk av bygningsmaterialer. Dette vil bli vurdert i det kommende strategiarbeidet.

I egen drift ser selskapet også muligheter for gjenbruk. Mosjøhallen er en idrettshall i Vefsn. Det er planlagt en ny storhall i Mosjøen, og SHMIL har meldt interesse for den gamle. Tanken er at Mosjøhallen kan flyttes og benyttes som sorteringshall på Åremma.¹³

Materialgjenvinning

Kvalitets- og systemutvikler forteller at på de små gjenvinningsstasjonene sorterer innbyggerne i ca. 40 fraksjoner, og i Sandnessjøen, Mosjøen og Brønnøysund sorterer innbyggerne i overkant av 50 fraksjoner. Ansatte i selskapet ettersorterer en del farlig avfall. I utgangspunktet er det lik sortering på alle gjenvinningsstasjonene, men det er noen flere fraksjoner på Åremma grunnet deponiet her. Her kan eksempelvis isolasjon og betong også sorteres. Oversikt over fraksjonene er oversendt revisor.

¹³ Helgelendingen, *Må være en vinn-vinn-løsning for alle parter*, 17.06.2021. Hentet fra <https://www.helg.no/shmil-vil-overta-mosjohallen-ma-vare-en-vinn-vinn-losning-for-alle-parter/s/5-24-674551>

Posene som leveres hjemme i dunken sorteres også, og gir grunnlag for materialgjenvinning.

Alle fraksjoner som sorteres, behandles separat i veien videre. Det betyr at ingen fraksjoner sorteres «for syns skyld» for så å blandes sammen senere. Tidligere var det slik at man sorterte ut hardplast samtidig som noen aktører i nedstrømsmarkedet jobbet med løsning for å materialgjenvinne dette. Det var en tidkrevende og vanskelig prosess, og endte med at avfallet til slutt måtte gå til deponering eller forbrenning. Utfordringen med å finne gode løsninger for hardplasten ble trukket frem i media.¹⁴ I dag har det kommet bedre løsninger for håndtering av hardplast. Selskapet skal derfor vurdere å på ny sortere ut hardplasten slik at denne kan materialgjenvinnnes. I dag går hardplast i restavfall, som sendes til forbrenning.

Gjenvinningsstasjonen i Mosjøen er selskapets hovedanlegg. Det er to mottak som anses som regionale mottak; Brønnøysund og Sandnessjøen. I tillegg til disse er det en stasjon i hver kommune. Adgangskontrollen som ble etablert høsten 2021, viser besøksgraden på de ulike stasjonene. Denne informasjonen kan gi selskapet bedre styringsinformasjon. Adgangskontrollen dokumenterer behovet, og datagrunnlaget kan bidra til å bygge forståelse for åpningstider i den enkelte kommune. Man kan også se hvor mange som benytter seg av muligheten til å besøke gjenvinningsstasjoner i nabokommunene.

Følgende fraksjoner materialgjenvinnnes og kan bli til nye produkter:

- Alt av: Papir, drikkekartong, lettkartong, papp, plastemballasje, handel- og industrifolie, landbruksplast, rent treverk, hageavfall, gips, glasseballasje, metalleballasje, jern og metaller, matavfall
- Deler av: kabler, EE-avfall, tekstiler, PCB og Klorp-ruter, noe farlig avfall

SHMIL har avtaler med godkjente returselskaper som må rapportere til myndighetene på hvordan de håndterer avfallet de tar imot. SHMIL stoler på at selskapene de leverer avfall til, håndterer dette på en god måte. SHMIL har oversikt over hvor alt avfallet sendes, f.eks. til gjenvinningsanlegg eller forbrenningsanlegg. Grønt Punkt er en bransjeorganisasjon. Medlemmer av Grønt Punkt tar ansvar for alle emballasjetyper gjennom retursystemer godkjent av Miljødirektoratet. SHMIL stoler på at Grønt Punkt godkjenner riktige bedrifter for avfallshåndtering på vegne av SHMIL og andre som håndterer husholdningsavfall. Noe avfall sendes til utlandet og selskapet har ikke like stor mulighet til å følge dette i verdikjeden.

¹⁴ NRK 2018, *Dette er plasten ingen vil ha*, hentet fra: https://www.nrk.no/nordland/dette-er-plasten-ingen-vil-ha_-vi-er-i-ferd-med-a-drukne-i-dette-1.14252545

Energiutnyttelse

De fraksjonene som går til forbrenning/energiutnyttelse, er:

- Restavfall
- Trykkimpregnert virke/kreosot
- Behandlet treverk
- Smittefarlig avfall
- Noe farlig avfall
- Tekstiler (som ikke kan gjenbrukes eller materialgjenvinnes)

SHMIL arbeider med å løfte noen fraksjoner ut av disse, og lengre opp i avfallshierarkiet. Dette er eksempelvis isopor og hardplast.

For behandlet trevirke ønsker selskapet å finne muligheter for å kunne bruke mer av dette til å skape nye produkter, i stedet for at det skal brennes. Det er flere fraksjoner som SHMIL ønsker å løfte lenger opp i hierarkiet, eksempelvis hageavfall. Dette komposteres i dag sammen med slam og gir begrensninger på bruk av jorda. SHMIL undersøker muligheten for å kompostere rent hageavfall separat fra slam, slik at dette ikke har samme begrensninger for bruk og fint kan benyttes som bedre jord for grønnsaksdyrking eller lignende. Videre ønsker selskapet å innføre utsortering av rent trevirke på gjenvinningsstasjonene også for innbyggerne. SHMIL henter ut rent trevirke fra næringsleveranser.

Matavfallet kan både energiutnyttes og materialgjenvinnes, da næringsstoffer blir til gjødsel og kompost, samtidig som man utnytter energien i matavfallet til biogass. Biogassproduksjonen i Ecopro har ren gjødsel som et biprodukt. Når det gjelder mat ser SHMIL at det er et stort potensial for å redusere matmengden i restavfallsposen. Det er gjennomført en plukkanalyse i selskapene i Civac, som gir grunnlagsdata for å kunne si at det er et potensial på 5-6 prosent reduksjon av restavfall ved å sortere ut mer matavfall.

Deponi

Deponi er den lavest prioriterte behandlingsmetoden for avfall. SHMIL har ansvar for ett deponi. Det er godkjent for mottak av ordinært avfall fra gjenvinningsstasjon og forurensede masser. SHMIL har uttak av metangass som brukes som oppvarming. Det er oppsamling av sigevann fra deponiet, som har blitt rensset siden 2017.

SHMIL utreder muligheten for et nytt deponi for forurensede masser i 2022 og 2023.

For husholdningsavfall har SHMIL et deponi som dekker behovet. For næringsavfall er det noen fraksjoner SHMIL ikke har deponi for, og derfor ikke tar imot. Selskapet er ikke pliktige til å ta imot alle typer næringsavfall. For næringsavfall totalt sett er det en ambisjon om å få inn

mer masser til deponering. Selskapet erfarer at mengde til deponi påvirkes av historiske hendelser. Da det ble fri levering til gjenvinningsstasjonene, opplevde selskapet en stor økning i mengde levert dit. Dette gjelder særlig trevirke og brennbart restavfall.

Økonomisjefen forteller at selskapet bruker prisstrukturen for de ulike fraksjonene for å redusere mengden av restavfall til deponi. De ønsker å bruke deponiene utelukkende til avfall som ikke kan behandles på annet vis. For å gi aktørene for næringsavfall et kostnadsinsentiv, har de skrudd opp prisene for usortert avfall.

SHMIL har tatt imot følgende mengder avfall til deponi:

Tabell 12. Avfall til deponi i tonn i 2021 (både husholdning og næring)

Avfallskode	Type avfall	Mengde i tonn
1601	Rene masser	141,47
1604	Forurensede masser	9282,87
1681	Slam, uorganisk	101,88
1699	Blandet uorganisk materiale	4,6
9918	Ristgods, silgods, sandfang	9,42
9911	Blandet husholdningsavfall	664,55
9912	Blandet næringsavfall	798,06
1331	Vindusglass, ikke laminert	70,1

Kilde: SHMIL

Mengden blandet husholdningsavfall til deponi er relativt stor. En representant fra SHMIL forteller at dette avfallet omfatter rester fra gjenvinningsstasjonen med mindre enn 10 prosent TOC – totalt organisk karbon. Eksempler på dette avfallet er eksempelvis keramikk og porselen.

6.3.3 Fraksjoner

Retningslinjer til renovasjonsforskriften slår fast at alle husstander skal kildesortere husholdningsavfallet sitt. Det er ulike poser for forskjellige fraksjoner:

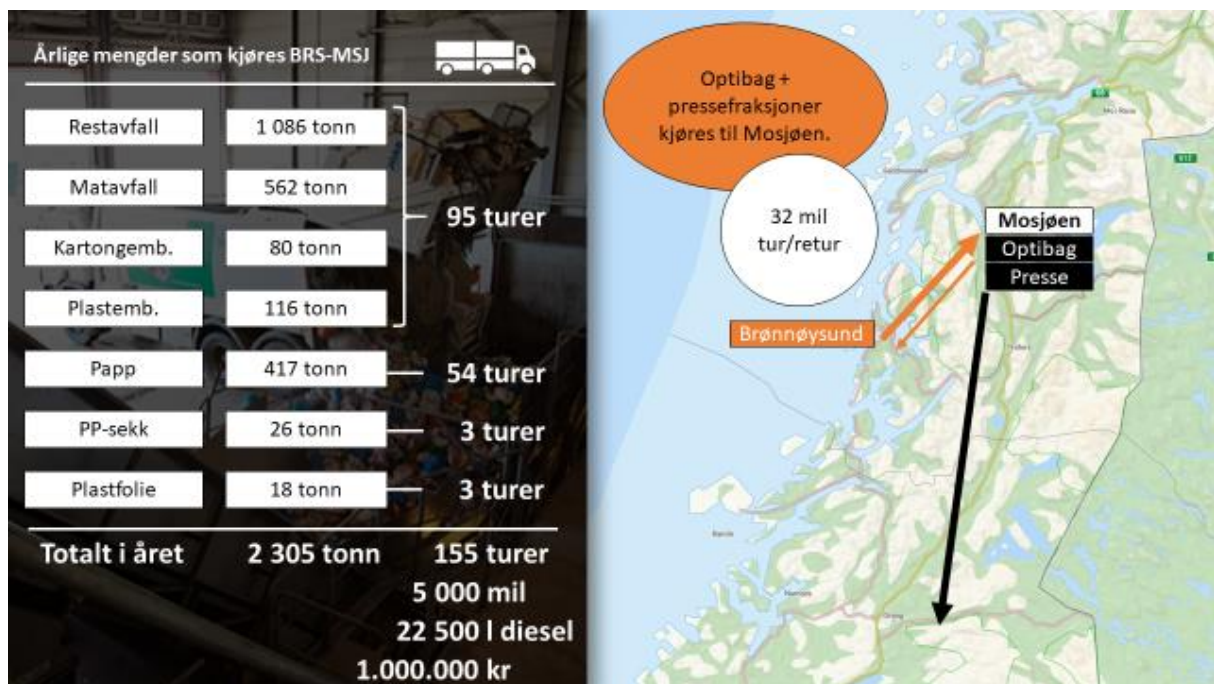
- Grønne poser med våtorganisk avfall (avfall som er komposterbart)
- Oransje poser med drikkekartong/lettkartong
- Blå poser med plastemballasje

- Hvite poser med restavfall

Papir skal legges i egne oppsamlingsenheter (sekk, dunk eller container for papir). Annet avfall leveres til returpunkt eller gjenvinningsstasjoner. På gjenvinningsstasjonene er det ca. 40-50 fraksjoner innbyggerne sorterer i. Avfall fra fritidsrenovasjon skal være sortert på samme måte som husholdningsavfallet.

SHMIL har en generell målsetting om at avfallet skal håndteres på en best mulig økonomisk, ressurs- og miljømessig måte. SHMIL ønsker å håndtere mer avfall lokalt, blant annet:

- Håndtere hageavfall i de regionale anlegget i Brønnøysund, i tillegg til i Mosjøen.
- Sende mer trevirke til Arbor (fordrer utsortering av rent trevirke fra husholdningene)
- Etablere bilvrakmottak også på Åremma (Har et i Brønnøysund i dag)
- Miljøpark på Åremma
- Robotsortering av de fargede posene i avfallsdunken er under utredning og pilotanlegg planlegges i Brønnøysund (se bilder av roboten på neste side). Bruk av en slik robot på flere lokasjoner bidrar til lokal sortering av avfall, mindre transport av avfall og Co2-utslipp/klimagasser på Helgeland. Bildet under viser årlige mengder som kjøres mellom Brønnøysund og Mosjøen, som vil kunne reduseres ved bruk av roboten.

Figur 5. Årlige mengder avfall som transporteres mellom Mosjøen og Brønnøysund

Kilde: SHMIL

6.3.4 Fra avfall til ressurs

Klima- og miljødepartementets avfallsstrategi har prioritert noen områder innen avfallshåndtering. Noen av disse er eksempelvis plast, utrangerte fritidsbåter, elektrisk og elektronisk avfall, og marin forsopling. Revisor vil gå nærmere inn på hvordan SHMIL arbeider med disse områdene, samt presentere hvordan matavfallet håndteres.

Matavfall

Matavfall sorteres i grønn pose, og sorteres optisk i optibaganlegget på Åremma i Mosjøen. SHMIL har et pilotprosjekt hvor man ser på sortering av robot i stedet for optibaganlegget. Det kan være aktuelt ta i bruk roboter flere steder i SHMILs virkeområde, slik at man slipper å transportere alt avfallet til Åremma.

Figur 6. Optibaganlegg og ny robot

Når matavfallet er sortert ut, transporteres det til Ecopro i Verdal. Ecopro tar imot matavfall fra rundt 60 kommuner. Ecopro AS er delvis eid av SHMIL, og produserer biogass, gjødsel og kompost av matavfallet. Gjennom datterselskapet Ecogas, oppgraderes biogassen til

kjøretøykvalitet og benyttes deretter til å drifte busser i Trondheim. Biogassen erstatter årlig ca. 3 millioner liter diesel.¹⁵

Figur 7. Omvisning på Ecopros fabrikk

Representantskapet i SHMIL besluttet i sak 22/20 å gi Ecopro enerett for behandling av matavfall i 20 år. Dette ble gjort for å sikre innbyggerne forutsigbare og bærekraftige løsninger for matavfall.

Det er nylig tatt i bruk nye poser for matavfall for alle som leverer til Ecopro. De nye posene er sertifisert nedbrytbare, og bidrar til høyere gjenvinningsgrad, mindre matsvinn og etterlater ingen mikroplast¹⁶.

I renovasjonsforskriften § 7 om hjemmekompostering åpnes det opp for at abonnenter kan kompostere i egen beholder, som et alternativ til å levere våtorganisk avfall til SHMIL. Det gis ikke rabatt for hjemmekompostering.

¹⁵ Ecopro AS, «Behandlingsprosess» <<http://ecopro.no/produksjon-og-tjenester/prosess-for-behandling/>>.

¹⁶ Ecopro AS, «Ny poseordning gir null plast i bioresten» <<https://ecopro.no/2021/04/ny-poseordning-gir-null-plast-i-bioresten/>>

Plast

Plastemballasje sorteres i blå pose og legges i husholdningsavfallsdunken sammen med annet sortert husholdningsavfall. På Åremma sorteres de ulike posene. Plastemballasjen sendes videre til sorteringsanlegg som sorterer platen i 5-7 kvaliteter som blir solgt videre til plastindustrien. Husholdningsemballasjeplasten går til Grønt Punkt Norge som har ansvar for å sikre videreføring på vegne av kommuner i Norge. Mye av denne platen går til et sorteringsanlegg i Tyskland. Landbruksplast og handels- og industrifolie sendes til Folldal, gjennom avtale med Grønt Punkt Norge. Dersom SHMIL etablerer en egen fraksjon for hardplast vil dette kunne sendes til Polymertrade i Litauen, også gjennom Grønt Punkt Norge. Grønt Punkt Norge rapporterer på hvordan platen gjenvinnes.

Fritidsbåter

Det er mulig å levere fritidsbåter på inntil 15 fot (4,57 m) gratis på Åremma, i Sandnessjøen og i Brønnøysund. På selskapets hjemmeside opplyses det om at selskapet kan bistå innbyggere med å fylle ut skjema som skal sendes til Miljødirektoratet. Da kan innbygger få utbetalt vrakpant.

Elektrisk og elektronisk avfall

Elektrisk og elektronisk avfall leveres på gjenvinningsstasjonen, hvor innbygger sorterer i åtte fraksjoner:

- Hvitevarer (kjøleskap, fryser)
- Små-elektro (alt som går på batteri, eller har stikkontakt og ikke er tv/pc/skjerm)
- TV/monitor/skjerm
- Kabel
- Batteri
 - o Husholdningsbatterier
 - o Blybatterier (bil- og båt-batterier)
- Lyspærer og lysstoffrør
 - o Alle lyspærer
 - o Lysstoffrør

Deler av EE-avfallet gjenvinnes til nye produkter. SHMIL leverer alt EE-avfall til NORSIRK, som er et landsdekkende produsentansvarsselskap for elektriske og elektroniske produkter, batterier og emballasje.

Marin forsøpling

SHMIL pleier å delta i strandryddeaksjonen «Hold Midt-Norge Rent» sammen med 10 andre renovasjonsselskap. SHMIL har sammen med de andre renovasjonsselskapene søkt Miljødirektoratet om midler til å hente og behandle avfall fra kysten, vassdrag og elver. Dette fordi eierløst avfall ikke kan belastes selvkostregnskapet, og dermed innbyggerens renovasjonsgebyr. SHMIL har inngått et samarbeid med oppdrettsnæringen, MOWI, Nova Sea, LetSea og foreningen In The Same Boat. De bistår med å hente inn avfall på kysten hvor det ikke er mulig å hente avfall med bil. Strandryddeaksjonen pågår hele året. SHMIL veier avfallet som hører til strandryddeaksjonen, slik at man er sikker på at det finansieres av prosjektmidlene og ikke innbyggerne.

6.3.5 Samarbeid

SHMIL deltar i prosjektvise informasjonssamarbeid med andre renovasjonsselskaper både sørover og nordover. Her har man samarbeidet om nye poser og merkeordning, plukkanalyser for matsvinn og lignende. Samarbeidet nordover heter Avfallsklynge Nord. SHMIL er ikke med på alle deler av dette samarbeidet. I Midt-Norge var det et samarbeid som tidligere het SeSammen, nå heter det Civac. Her er det samarbeid eksempelvis om plukkanalyser, kundetilfredshetsundersøkelser og medarbeiderundersøkelser, anskaffelser og erfaringsutveksling.

SHMIL har deltatt i ReIT, et prosjekt for et tettere IT-samarbeid i Midt-Norge. SHMIL har gått ut av dette da de var usikre på om selskapet var modent for å gå inn i den skisserte digitale løsningen med en felles integrasjonsplattform.

Det er erfaringsutveksling med andre selskaper innen konkrete felt, eksempelvis kompetanse i PowerBI og bruk av nedbrytbare poser.

SHMIL har tilbud om å være med i SESAM, et prosjekt som utreder felles ettersorteringsanlegg for restavfall i Midt-Norge. Dette skal muliggjøre bedre utnyttelse av ressursene i restavfallet. SHMIL er avventende med konkret innmelding i form av midler i dette arbeidet, da de er usikre på kostnadsbildet for deltakelse. Dette skal utredes nærmere før SHMIL tar endelig stilling til dette.

SHMIL har tatt initiativ til sammenslåing med selskapet Helgeland Avfallsforedling IKS.

Det er samarbeid om leveranser om trevirke til Arbor i Hattfjelldal, samarbeid på tvers av selskaper som har Optibaganlegg og samarbeid vedrørende biogass på kjøretøy.

6.3.6 Framtidige krav

EU stiller økte krav til avfallsmottak og behandling av avfall. Det er satt konkrete målsettinger for materialgjenvinning av husholdningsavfall: 55 prosent innen 2025, 60 prosent innen 2030 og 65 prosent innen 2035. Per 2021 har SHMIL en materialgjenvinningsgrad på 38,8 prosent. Det er stort forbedringspotensial innen matavfall. Dersom alle innbyggerne sorterte ut mer matavfall i egen fraksjon og ikke kastet det i restavfallet, ville dette utgjort 5-6 prosent på materialgjenvinningsgraden. Det er også et stort potensial til å øke materialgjenvinningsgraden innen trevirke.

Fukt utgjør en viss prosentandel av avfallet. Fukt er tungt, men selskapet gjør ikke fratrekk for fukt i sine data. Dette ville kunne påvirke tallene. Representanter for selskapet forteller at det er viktig for de å være ærlige på tallene og se hvor man kan gjøre en reell økning i materialgjenvinningsgraden. Representanter fra selskapet forteller også at det er geografiske forskjeller når det gjelder materialgjenvinning. Eksempelvis vil mennesker som bor i bygder ha mer trevirke (bor i store boliger av tre) enn mennesker som bor i små leiligheter i murbygg i en by. Trevirke er et tungt avfall som har stor innvirkning på materialgjenvinningsprosenten av innlevert avfall.

Representanter fra selskapet kjenner til flere fremtidige krav som selskapet må gjøre endringer for å tilfredsstille. Fra sommeren 2022 må SHMIL ta imot fyrverkeri på gjenvinningsstasjonene. Videre er det mulig det kommer et krav om separat innsamling av tekstiler.

SHMIL har flere prosjekter som skal bidra til bedre avfallshåndtering.

- Innovativ avfallslogistikk
 - o Treårig prosjekt finansiert av Forskningsrådet. SHMIL bidrar med datamateriale om renovasjon. Her skal man utvikle, teste og utvikle web-baserte modeller og verktøy som kommuner og offentlige virksomheter kan bruke som en del av sine innkjøpsprosesser og beslutninger om valg av løsninger og leverandører.
- Innsamlingsordning
 - o Målet er å finne en løsning for husholdningsavfallet som kan bidra til å nå framtidige mål, jf. EU-krav. Optibaganlegget oppleves som utdatert og har en lavere innsamlingsgrad av gjenvinnbare fraksjoner enn f.eks. 3-dunksystem. Her inngår også ruteoptimalisering og vurdering av hensiktsmessigheten ved innsamling av papiravfall.

FNs bærekraftsmål

SHMIL støtter FNs bærekraftsmål og har definert fem områder hvor selskapet har størst påvirkning:

- 9) Innovasjon og infrastruktur
- 11) Bærekraftige byer og samfunn
- 12) Ansvarlig forbruk og produksjon
- 13) Stoppe klimaendringene
- 17) Samarbeid for å nå målene

For mål 9 og 11 presenterer SHMIL at god avfallshåndtering er en kritisk faktor for å sikre bærekraftige byer og samfunn. SHMIL bidrar til dette med innovative løsninger og effektiv logistikk, for å sikre forsvarlig avfallshåndtering med et minimalt klimaavtrykk.

- Krav til miljøvennlig bil- og maskinpark
- Redusere transport ved bruk av sensorer og utnyttning av kapasitet på biler
- Effektiv innsamling og sortering av avfall
- Aktive i innovasjons- og utviklingsprosjekt

For punkt 12 sier SHMIL at det er innen ansvarlig forbruk og produksjon at de har størst påvirkning. SHMIL bidrar til ansvarlig forbruk og produksjon ved å tilrettelegge og stille krav til innbyggerne og næringskunder, slik at avfallet håndteres i tråd med den sirkulære økonomien.

- Holdningsskapende arbeid
 - o Bedre sortering – mer gjenvinning
 - o Redusere matsvinn
 - o Avfallsminimering
- Bidra i aksjoner mot marin forsøpling
- Sørge for gjenvinning av avfall til nye råvarer i henhold til den sirkulære økonomien

I punkt 13 om å stoppe klimaendringene, skal SHMIL bidra til dette gjennom å løfte ressursene oppover avfallspyramiden, fra deponi og forbrenning til materialgjenvinning og gjenbruk. På denne måten skal SHMIL bidra til lavere klimetrykk gjennom redusert uttak og produksjon basert på jomfruelige råvarer.

Punkt 17 om samarbeid mener SHMIL de oppfyller gjennom utstrakt samarbeid med selskaper i Midt-Norge og Nord-Norge, ACT, deltakelse i KS bedrift og Avfall Norge. I dette samarbeidet bidrar de til innovasjon og læring i bransjen.

6.4 Vurderinger

Fakta i kapittel 6.3 har blitt vurdert opp mot disse revisjonskriteriene:

- Selskapets behandling av avfall skal følge prioriteringen i avfallshierarkiet
- Selskapet må arbeide for å sikre mange nok fraksjoner med så rene masser som mulig

- Selskapet må arbeide for at mengden gjenvunnet eller ombrukt avfall øker
- Selskapet må arbeide for å ha kjennskap til hvor alt avfall med opprinnelse i SHMILs eierkommuner ender opp
- Selskapet bør tilrettelegge for god informasjon om sine ressurser slik at andre aktører kan identifisere potensielle råvarer til egen produksjon

Selskapets behandling av avfall følger prioriteringen i avfallshierarkiet

Revisor har inntrykk av at selskapet er bevisste på internasjonale og nasjonale målsettinger, her eksemplifisert i avfallshierarkiet. Selskapet har ambisjoner om å løfte flere fraksjoner opp fra de lavest prioriterte nivåene i avfallspyramiden, og oppover mot mer ønsket behandling av avfall. Selskapet har aktiviteter på alle nivå i pyramiden, også når det gjelder avfallsreduksjon. Dette i form av informasjon til innbyggerne.

Selskapet arbeider i stor grad for å sikre mange nok fraksjoner med så rene masser som mulig

Selskapet har etablert en rekke fraksjoner, hvorav en del ettersorteres av egne ansatte eller hos andre selskaper som behandler avfallet videre. Dette er enkelt for innbyggeren som leverer avfall, og bidrar til å sikre at avfall havner i den fraksjonen det hører hjemme. SHMIL har selv presentert fraksjoner som er aktuelle å etablere, f.eks. rent trevirke og hardplast. Selskapet forteller at det nå er etablert etterbehandling av slike typer avfall som gjør at det er hensiktsmessig i å sortere det ut i egen fraksjon. Flere rene fraksjoner gir også grunnlag for at noen kan ta i bruk fraksjonen til annet bruk.

Selskapet arbeider til en viss grad for at mengden gjenvunnet eller ombrukt avfall øker

SHMIL arbeider, som tidligere nevnt, for å løfte flere fraksjoner høyere i avfallshierarkiet. Selskapet har per i dag ingen tilbud for ombruk av eksempelvis møbler, pyntegjenstander, klær etc. Noen renovasjonsselskaper har egne gjenbruksbutikker, enten gratis eller hvor man tar betalt for gjenstandene og inntekten går tilbake i selvkosten. Selskapet har et forbedringspotensial i å finne måter å bidra til mer gjenbruk. Revisor registrerer at selskapet har tatt initiativ til gjenbruk av en idrettshall som sorteringshall for avfall. Det er positivt.

Selskapet har valgt å ikke ha reduksjon i gebyr for hjemmekompostering, slik f.eks. naboselskapet Helgeland Avfallsforedling har. Dette har sammenheng med at matavfallet leveres til Ecopro, hvor det blir til biogass og gjødsel. Representantskapet i SHMIL har tildelt Ecopro enerett for behandling av matavfall i 20 år. I en sirkulær økonomi-tankegang skal ikke

økonomisk vekst være avhengig av økende bruk av ressurser¹⁷, og den sirkulære økonomien skal stimulere til flere arbeidsplasser og en sterkere økonomi. Når matavfallet leveres til Ecopro skaper man nye økonomiske verdier av avfallet. Samtidig kan det argumenteres for at det miljøvennlige aspektet ved hjemmekompostering er stort. Kompostert avfall kan brukes som gjødsel i f.eks. egen kjøkkenhage, og man slipper å transportere avfallet fra Helgeland til Trøndelag. Revisor har ikke vurdert fordeler og ulemper ved hjemmekompostering kontra biogassproduksjon opp mot hverandre. Selskapet har en forpliktende avtale om å levere matavfall til Ecopro og gir ikke et økonomisk insentiv til innbyggerne om hjemmekompostering.

Selskapet arbeider for å ha kjennskap til hvor alt avfall med opprinnelse i SHMILs eierkommuner ender opp

Selskapet leverer avfall til godkjente leverandører, men ikke alltid lengre enn dette. For de største fraksjonene kjenner SHMIL til hvor avfallet fortsetter og ender opp til slutt, men ikke for alle fraksjoner. Dette mener revisor det heller ikke er hensiktsmessig å forvente av selskapet, all den tid avfall leveres til godkjente leverandører.

Selskapet samarbeider med andre renovasjonsselskaper for å sikre et mest mulig likt system for innsamling

SHMIL samarbeider med mange andre renovasjonsselskaper, og har ikke låst seg fast til en enkelt region eller et enkeltsamarbeid. SHMIL samarbeider sørover der det er hensiktsmessig, nordover der det er hensiktsmessig, eller innen spesifikke tema hvor det er hensiktsmessig. Revisor har inntrykk av at selskapet ønsker dialog og felles kompetanseheving, og arbeider målrettet for å samarbeide med andre for å oppnå dette.

Selskapet tilrettelegger i noen grad for god informasjon om sine ressurser slik at andre aktører kan identifisere potensielle råvarer til egen produksjon

Selskapet har noe informasjon om sine fraksjoner på sin hjemmeside, og driver en del informasjonsarbeid eksempelvis på Facebook. Revisor mener at fraksjonene man sorterer ut avfall i kunne vært enda mer tilgjengelige. På den måten kunne eksterne aktører eller gründere få mulighet til å kunne se potensiale i det som i dag er et avfall som håndteres på et lavt nivå i avfallspyramiden.

¹⁷ The Ellen MacArthur Foundation, *What is a circular economy?*, n.d., hentet fra: <https://ellenmacarthurfoundation.org/topics/circular-economy-introduction/overview>

6.5 Konklusjon

Jobber SHMIL målrettet for å begrense forurensning, tilpasse seg framtidige krav på renovasjonsområdet og utnytte avfallet som ressurs?

Revisor konkluderer med at SHMIL jobber målrettet for å begrense forurensning, tilpasse seg framtidige krav på renovasjonsområdet og utnytte avfallet som ressurs. Det er fortsatt en vei fram til målet om å øke gjenvinningsgraden av avfallet, men revisor har inntrykk av at selskapet er i prosess på disse områdene. Den nye strategien for selskapet som skal behandles sommeren 2022 vil være førende for hvordan selskapet skal arbeide videre i årene fremover, og er således viktig i å stake ut kursen for SHMIL.

7 ØKONOMISKE TRANSAKSJONER I KONSERNET

7.1 Problemstilling

Er økonomiske transaksjoner mellom SHMIL og datterselskaper i samsvar med regelverket om kryssubsidiering?

7.2 Revisjonskriterier

- Transaksjoner mellom SHMIL og datterselskaper skal være regulert av skriftlige avtaler
- Transaksjoner mellom morselskap og datterselskap skal være basert på forretningsmessige vilkår
- Dersom det ikke eksisterer markedspriser, skal kjøp og salg av varer og tjenester mellom konsernselskapene gi dekning for variable og faste kostnader, samt et rimelig fortjenestepåslag.
- SHMIL skal kunne dokumentere at det ikke foregår kryssubsidiering i konsernet

7.3 Funn

7.3.1 Konserninterne transaksjoner

Konsernregnskapet for SHMIL omfatter også datterselskapet Retura Shmil AS. Datterselskapet SHMIL Transport AS har ingen virksomhet, og kostnader for å holde liv i selskapet dekkes av morselskapet.

Ifølge note 12 til SHMILs årsberetning for 2020 om konserninterne transaksjoner solgte morselskapet varer og tjenester til Retura Shmil for 16,76 millioner. Dette gjelder i hovedsak betaling etter innveid tonnasje for næringsavfall som blir levert til anlegget på Åremma. Mindre mengder leveres i Brønnøysund og Sandnessjøen. Det leveres ikke næringsavfall fra Retura Shmil på de øvrige gjenvinningsstasjonene. Retura Shmil får dekket inn disse kostnadene gjennom fakturering til sluttkundene. Transaksjonene omfatter også utleie av personell, utstyr og lokaler.

Datterselskapet solgte på sin side varer og tjenester til morselskapet for 1,75 millioner. Kr. 450 000 av dette er knyttet til transporttjenester fra returpunkter for husholdningsavfall.

7.3.2 Prisfastsetting

Det foreligger en forretningsavtale mellom SHMIL og Retura Shmil (konfidensiell). Avtalen omfatter blant annet hensikt, betaling, prisregulering, plikter, varighet og oppsigelse. I seks vedlegg til avtalen finnes pris for ulike fraksjoner, krav til levering og hvor det skal leveres. Videre om optibaglevering, leie av utstyr og mannskap, samt leie av lokaler.

Levering av næringsavfall

Økonomisjefen forteller at de avtalte fraksjonsprisene med datterselskapet er basert på en kalkyle over de kostnader som morselskapet har for egenbehandling og nedstrømsavtaler, med et påslag. SHMIL sine kostnader knyttet til nedstrømsavtaler for transport og sluttbehandling av avfallet er knyttet til avtalefestede anbudspriser. Prisbetingelsene i avtalen med Retura Shmil er dermed i stor grad påvirket av SHMIL sine kostnader for disse avtalene.

SHMIL inngår også næringsavtaler med andre store aktører for næringsavfall. Små aktører som leverer næringsavfall til gjenvinningsstasjonene leverer til standardiserte, oppgitte priser uten særskilte avtaler. Økonomisjefen forteller at prisfastsettingen i avtalen med datterselskapet foregår på samme måte som for de andre store aktørene. I avtalene forplikter aktørene seg til å levere en viss tonnasje. Prisene settes noe lavere for aktører som forplikter seg til store volum. Dette da det sikrer større mengder og forutsigbarhet for SHMIL, som igjen kan legge mengdene i sine anbud og oppnå bedre priser på nedstrøm¹⁸, altså omsettes som en vare videre. SHMIL presenterer sine priser, og det foregår ingen prisforhandlinger. Revisjonen har fått bekreftet fra en annen næringsaktør enn Retura Shmil at de ikke har vært i prisforhandlinger. Økonomisjefen kjenner ikke til noen tilfeller med prisdiskriminering mellom aktørene.

Økonomisjefen finner det vanskelig å sammenligne selskapets prisbetingelser for næringsavfall med andre avfallsselskaper. SHMIL har lange transportavstander uansett hvilken vei avfallet skal fraktes. Skal man sammenligne prisbetingelsene, må det korrigeres for slike faktorer.

Levering av husholdningsavfall fra næring

Retura Shmil har mellom annet avtaler med næringskunder som sorterer avfallet sitt på samme måte som husholdningskunder. Dette gjelder eksempelvis barnehager, skoler og kantiner. Retura Shmil har fått tilbud om å kjøpe seg inn for å utnytte ledig kapasitet på renovasjonsbilen

¹⁸ Innsamling av avfall omtales gjerne som «oppstrøms», mens avfall til materialgjenvinning omtales som «nedstrøms».

til SHMIL. Tilsvarende tilbud gis til andre næringsaktører, men ikke uoppfordret. Dersom de henvender seg til SHMIL om slike behov, får de tilbud om tilsvarende volumavhengige prismatrise som Retura Shmil følger. Alt under forutsetning av at det er ledig kapasitet på oppsatte ruter. Revisjonen har fått oversendt dokumentasjon på at et slikt tilbud er gitt til en annen aktør. Det er imidlertid bare Retura Shmil som kjøper denne tjenesten.

Retura Shmil betaler både for innsamling og levering av dette avfallet. Avtaleverket mellom mor- og datterselskap angir volumavhengige rabatter sammenlignet med ordinært renovasjonsgebyr. Årsaken til at det gis rabatterte priser er tjenesten ikke er den samme som for husholdningene. Næringskunder betaler eksempelvis kun for tømning og videre håndtering av avfall i dunken, mens renovasjonsgebyret omfatter drift av gjenvinningsstasjonene. Næringskundene betaler per levering til gjenvinningsstasjon. En del næringskunder har en egen dunk for restavfall som samles inn av Retura Shmil. Restavfall er den dyreste fraksjonen å behandle, og dette blir reflektert i prisingen. Økonomisjefen forteller også at SHMIL er opptatt av å utnytte kapasiteten på kjøretøyene for å få lavest mulig totalpris på tjenestene. Ved å utnytte ledig kapasitet til næringskunder oppnår man både lavere renovasjonsgebyrer og mindre klimaavtrykk.

Henting av avfall fra returpunkt

Retura Shmil leies av SHMIL til å transportere husholdningsavfall fra noen av de faste returpunktene. Ifølge økonomisjefen er innsamlingen delt inn i tre geografiske områder med levering til hver sitt mottaksanlegg. Dette begrenser antall næringsaktører. Med to typer av containere for avfallet kreves det ulike biltyper, noe som begrenser markedet ytterligere. Ifølge økonomisjefen har det i nyere tid blitt sendt muntlige forespørsler til en annen aktører i ett av de tre områdene, men det ble ikke gitt noe tilbud. Dette har ikke revisjonen lyktes med å få dokumentert eller bekreftet.

Når det gjelder Brønnøyregionen, som består av kommunene Vega, Brønnøy, Sømna og Vevelstad, finnes det ifølge SHMIL kun en aktør med de type biler som kreves for å tømme punktene. Retura Shmil benytter denne aktøren i alle sine oppdrag, hvor tømning av returpunkt kun er en liten andel. For å oppnå best mulig pris og synergier så kjører aktøren disse oppdragene på vegne av Retura Shmil og SHMIL. Med tre geografiske områder og to forskjellige biltyper for innhenting, mener SHMIL at hvert av de seks forskjellige oppdragene er så små at det anses som lite bærekraftig å investere i biler, utstyr og bemanning på oppdragsstørrelsene i ovennevnte tilfeller. I tillegg er det variasjoner i tømmeffrekvens i vinter- og sommerhalvåret, og spesielt i distriktene. Derfor har SHMIL forhandlet frem priser som man vet er krevende å opprettholde på sikt, og man mener det kommer innbyggerne til gode at SHMIL kjøper seg inn med marginalprising på tjenestene som Retura tilbyr i dag.

Ifølge økonomisjefen er de avtalte prisene med Retura Shmil basert på marginalprising. Revisjonen legger til grunn at marginalprising betyr at SHMIL kun betaler for ekstrakostnadene som påløper i datterselskapet for disse oppdragene. Økonomisjefen peker på at alternativet, - at SHMIL anskaffer de lift- og komprimatorbilene som er nødvendig, - ville gitt en høyere kostnad. Prisene er detaljert regulert av avtaleverket mellom mor- og datterselskap. Revisjonen har ikke gått gjennom kalkulasjonene som ligger til grunn for disse prisene.

Leie av biler, vekt, maskiner og mannskap

Avtalen gir gjensidig rett til leie mellom selskapene når kapasiteten hos utleier tilsier at dette kan skje, og regulerer prisbetingelsene for hvert enkelt leieobjekt eller oppdrag. Oversikten viser at morselskapet i større grad enn datterselskapet står som den utleiende parten. I all hovedsak er det fastprisavtaler basert på fordelingsnøkler mellom selskapene for hvert enkelt leieobjekt. For maskiner sier avtalen at det i tillegg skal faktureres for variable kostnader annen hver måned.

Økonomisjefen forteller at avtalen vurderes én gang i halvåret. Dersom man ser at det brukes mer tid enn stipulert, kan avtalen justeres. Videre forteller han at prisingen er basert på selskapets kostnader med et påslag. Som eksempel på kostnadskalkuleringen trekker han frem at det er gjort mye analyse av verneombudets bistand til Retura. Økonomisjefen forteller at han ikke har oversikt over markedsprisene for slike tjenester, men understreker at de har som utgangspunkt at det ikke skal foregå noen subsidiering.

Revisjonen har fått oversendt de månedlige fakturaene i 2021 fra morselskapet til datterselskapet, og sammenholdt disse med prisbetingelsene i avtalen. Revisjonen har ikke avdekket noen avvik. De månedlige beløpene summerte seg til kroner 155 900.

Kjøp av utstyr

Betingelsene for Retura Shmils kjøp av poser og dunker følger av gjeldende prisliste.

Leie av utearealer, lokaler og IT-tjenester

Avtalevedlegget angir hvilke arealer som leies, arealstørrelser, kvadratmeterpriser og leiekostnad per måned. Avtalen er spesifisert for 10 ulike leiearealer, alle angitt med unike kvadratmeterpriser og arealer. Økonomisjefen forteller at daglig leder har gjort undersøkelser om markedspriser på tilsvarende arealer både i Brønnøysund, Sandnessjøen og Mosjøen, og at prisene er lagt noe over oppnåelig markedspris. Han forteller at arealene blir oppmålt, og at det er klare skiller og streng praksis for hva som er Retura Shmils og morselskapets områder.

Ifølge avtalen for 2021 skulle Retura Shmil betale en samlet månedlig leie for arealene på kroner 204 874. Revisjonen har gått gjennom de månedlige fakturaene og ikke avdekket noen avvik. Det presiseres at revisjonen ikke har gjort sammenlignende undersøkelser om leiepris, foretatt arealoppmåling eller sjekket den faktiske bruken av arealene.

Retura Shmil leier IT-tjenester fra morselskapet. Økonomisjefen har beregnet IT-kostnader per ansatt, og avtalen er basert på disse kalkylene. Tjenestene omfatter kostnader til server og programvare, hvor SHMIL har serviceavtale med et IT-selskap. Kostnader knyttet til Retura Shmil sine egne fagsystem og maskinvarer håndteres av selskapet selv. Revisjonens fakturakontroll viste samsvar med avtalen.

7.4 Vurderinger

Fakta i kapittel 7.3 har blitt vurdert opp mot disse revisjonskriteriene:

- Transaksjoner mellom SHMIL og datterselskaper skal være regulert av skriftlige avtaler
- Transaksjoner mellom morselskap og datterselskap skal være basert på markedsmessige vilkår
- Dersom det ikke eksisterer markedspriser, skal kjøp og salg av varer og tjenester mellom konsernselskapene gi dekning for variable og faste kostnader, samt et rimelig fortjenestepåslag.
- SHMIL skal kunne dokumentere at det ikke foregår kryssubsidiering i konsernet

Konserninterne transaksjoner er regulert av en skriftlig avtale

Kjøp og salg av tjenester mellom mor- og datterselskap er regulert av et avtaleverk. I avtalen mellom SHMIL og Retura Shmil er det angitt hvilke tjenester det gjelder og hvilke prisbetingelser som skal benyttes ved fakturering. Dermed er det mulig å etterprøve om transaksjonene er forretningsmessig begrunnet. En forretningsmessig begrunnelse betyr at det for begge parter må foreligge en naturlig sammenheng mellom selskapenes kjernevirksomhet og hvilke tjenester som skal kjøpes internt i konsernet.

Etter revisjonens vurdering regulerer avtaleverket i tilstrekkelig grad de vilkårene som skal ligge til grunn for transaksjonene, og de seks avtaleområdene er alle relevante for selskapenes virksomhet.

Transaksjoner er basert på markedsmessige vilkår der dette kan etterprøves

Det sentrale spørsmålet er om prisingen av tjenestene følger alminnelige markedsvilkår, eller om det gjennom over- eller underprising forekommer krysssubsidiert mellom selskapene i konsernet. Ved å sammenligne transaksjonene med andre, kommersielle aktørers pris- og avtalevilkår, kan det konstateres om handelen er gjort på markedsmessige vilkår. Dersom avtaleområdene er unike for Retura Shmil, må det vurderes om andre markedsaktører ville oppnådd tilsvarende vilkår. Revisor mener at transaksjoner er basert på markedsmessige vilkår der dette kan etterprøves.

SHMIL inngår avtaler med andre store aktører for næringsavfall om leveringspris på gjenvinningsstasjonene. Betingelsene er tonnasjeavhengig, noe som etter revisjonens skjønn kan saklig begrunnes med stordriftsfordeler.

Revisjonen har ikke funnet indikasjoner på at bygninger og utearealer leies ut til en kvadratmeterpris som ligger under gjengs markedisleie. Både de spesifikke arealangivelsene for 10 ulike anlegg og informasjonen fra SHMIL underbygger at selskapene har en bevisst holdning til at arealene skal være adskilte.

SHMIL har ingen avtaler med andre aktører enn Retura Shmil for henting av containere fra faste returpunkt. Revisjonen har forståelse for at markedet er svært begrenset, og at anskaffelse av egne biler er et kostnadsøkende alternativ. Likevel finner vi det lite tilfredsstillende at det ikke har vært gjennomført etterprøvbare konkurranser om oppdragene. Dette kunne avklart om markedet faktisk var så begrenset som antatt. Revisjonen har imidlertid ikke noe holdepunkt for at morselskapet betaler en overpris i forhold til kostnadene som påløper i datterselskapet ved henting av containere.

Ved manglende markedspriser blir internprisingen basert kostnadskalkyler med et fortjenestepåslag

Retura Shmil benytter ledig kapasitet på renovasjonsbilene til innsamling av husholdningsavfall fra næringskunder. Forutsatt at det også betales for en andel av de faste kostnadene er ikke dette i seg selv en indikasjon på krysssubsidiert. Begrunnelsen for prismatrisene underbygger at det deles på faste kostnader. Revisjonen er imidlertid kritisk til at andre næringsaktører ikke får samtidige tilbud om å benytte ledig kapasitet, og at de selv må ta initiativ for i det hele tatt å få et tilbud fra SHMIL. Konsekvensen av dette kan bli at det ikke lenger er noen ledig kapasitet etter at Retura Shmil har fått dekket sitt behov, noe som kan virke konkurransevridende.

For avtaleområdene som omfatter leie av personell, maskiner og utstyr er det vanskelig å sammenligne direkte mot markedspriser. Dette fordi det bare er Retura Shmil som har adgang til å leie SHMIL sine ressurser på disse områdene. Forbudet mot krysssubsidiert innebærer

at morselskapet må prise disse tjenestene slik at det gis dekning for variable og faste kostnader, samt et fortjenestepåslag. Revisjonen har ikke etterprøvd de kalkylene som danner grunnlaget for prisene. Prisstrukturen i avtalen og opplysningene fra økonomisjefen gir i seg selv ingen indikasjoner på kryssubsidiering, men gir likevel ingen fullgod sikkerhet for at så ikke kan skje. Det mest kritiske er at transaksjonene er basert på stipulert bruk i stedet for den faktiske. Dersom faktureringen i større grad var basert på timepriser og registrert tidsbruk, ville internprisingen vært mer etterprøvbar.

SHMIL er i stand til å legge frem tilstrekkelig dokumentasjon for å kunne vurdere om konserninterne transaksjoner skjuler kryssubsidiering

Statsstøtteregele bygger på at virksomheten skal kunne dokumentere at ulovlig kryss-subsidiering ikke skjer. Dette innebærer at konserninterne transaksjoner må være begrunnet i faktiske tjenestebehov for det enkelte selskap, at det kan dokumenteres at de er basert på forretningsmessige vilkår, og at det er sporbart at regnskapet ikke inneholder interne transaksjoner av annen art.

Etter revisjonens vurdering tilsier systematikken i avtaleverket mellom mor- og datterselskap at selskapet er i stand til å legge frem slik dokumentasjon. Det presiseres at revisjonen bare har grunnlag for å uttale seg om dokumentasjonsplikten, og ikke hvilke funn som ville komme ut av en detaljert undersøkelse av denne dokumentasjonen.

7.5 Konklusjon

Er økonomiske transaksjoner mellom SHMIL og datterselskaper i samsvar med regelverket om kryssubsidiering?

Revisjonen har ikke funnet indikasjoner på at konsernregnskapet inneholder transaksjoner mellom mor- og datterselskap som skjuler ulovlig kryssubsidiering mellom husholdningsavfall og konkurranseutsatt næringsavfall. Det understrekes at konklusjonen er basert på en systemgjennomgang, og ikke en detaljert kontroll av den enkelte kalkulasjon.

Revisjonen har avgrenset undersøkelsen til transaksjoner mot datterselskap som inngår i SHMIL sitt konsernregnskap. Dette gjelder bare Retura Shmil AS. For de tilknyttede selskapene tilsier de begrensede eierandelene at risikoen for ulovlig kryssubsidiering er lav, ettersom SHMIL hverken har tilstrekkelig innflytelse eller økonomiske insentiver for over- eller underprising.

Hovedregelen er at prisene skal reflektere markedsmessige vilkår. Dersom sammenlignbare markedspriser ikke kan fremskaffes, skal internprisene gi full kostnadsdekning med tillegg av

et fortjenestepåslag. Uten at det har betydning for hovedkonklusjonen mener revisjonen at følgende grep ville gitt ytterligere sikkerhet for at transaksjonene ikke skjuler krysssubsidiering:

- At alle aktører for næringsavfall sikres likebehandling, eksempelvis får samtidig tilbud om å benytte ledig kapasitet på SHMIL sine renovasjonsbiler
- At det utlyses konkurranse når SHMIL setter bort transportoppdrag fra faste returpunkter
- At Retura Shmil faktureres etter timepris og faktisk bruk ved leie av personell, biler og maskiner

8 HØRING

Rapporten ble sendt på høring 11. februar med høringsfrist 25. februar. Revisor mottok høringssvar fra selskapet 21. februar. Revisor har ikke mottatt høringssvar fra kommunen.

Høringssvaret har ikke medført endringer i rapportens vurderinger og konklusjoner.

9 OPPSUMMERING AV KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER

I dette kapittelet oppsummeres konklusjoner og anbefalinger fra forvaltningsrevisjonsdelen av rapporten (kapittel 4-7).

Revisjonen konkluderer i kapittel 4 med at selvkostprinsippet blir overholdt når SHMIL beregner renovasjonsgebyr.

Revisor konkluderer i kapittel 5 med at rutinene for differensiering av renovasjonsgebyr er i tråd med regelverket.

Revisor konkluderer i kapittel 6 med at SHMIL jobber målrettet for å begrense forurensning, tilpasse seg framtidige krav på renovasjonsområdet og utnytte avfallet som ressurs. Det er fortsatt en vei fram til målet om å øke gjenvinningsgraden av avfallet, men revisor har inntrykk av at selskapet er i prosess på disse områdene. Den nye strategien for selskapet som skal behandles sommeren 2022 vil være førende for hvordan selskapet skal arbeide videre i årene fremover, og er således viktig i å stake ut kursen for SHMIL.

Til slutt, i kapittel 7, har ikke revisor funnet indikasjoner på at konsernregnskapet inneholder transaksjoner mellom mor- og datterselskap som skjuler ulovlig kryssubsidiering mellom husholdningsavfall og konkurranseutsatt næringsavfall. Det understrekes at konklusjonen er basert på en systemgjennomgang, og ikke en detaljert kontroll av den enkelte kalkulasjon.

Revisjonen har avgrenset undersøkelsen til transaksjoner mot datterselskap som inngår i SHMIL sitt konsernregnskap. Dette gjelder bare Retura Shmil AS. For de tilknyttede selskapene tilsier de begrensede eierandelene at risikoen for ulovlig kryssubsidiering er lav, ettersom SHMIL hverken har tilstrekkelig innflytelse eller økonomiske insentiver for over- eller underprising.

Hovedregelen er at prisene skal reflektere markedsmessige vilkår. Dersom sammenlignbare markedspriser ikke kan fremskaffes, skal internprisene gi full kostnadsdekning med tillegg av et fortjenestepåslag. Uten at det har betydning for hovedkonklusjonen mener revisjonen at følgende grep ville gitt ytterligere sikkerhet for at transaksjonene ikke skjuler kryssubsidiering:

- At alle aktører for næringsavfall sikres likebehandling, eksempelvis får samtidig tilbud om å benytte ledig kapasitet på SHMIL sine renovasjonsbiler
- At det utlyses konkurranse når SHMIL setter bort transportoppdrag fra faste returpunkter
- At Retura Shmil faktureres etter timepris og faktisk bruk ved leie av personell, biler og maskiner

KILDER

- Bisnode CreditPro, www.soliditet.no
- Ecopro AS, «Pioner på områder», hentet fra: <http://ecopro.no/teknologi/pioner-pa-omrader/>.
- Ecopro AS, «Behandlingsprosess», hentet fra: <http://ecopro.no/produksjon-og-tjenester/prosess-for-behandling/>.
- Ecopro AS, «Ny poseordning gir null plast i bioresten» <https://ecopro.no/2021/04/ny-poseordning-gir-null-plast-i-bioresten/>
- EUs rammedirektiv for avfall, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:312:0003:0030:EN:PDF>
- Helgeland Avfallforedling IKS' hjemmeside, www.haf.no
- Helgelendingen, *Må være en vinn-vinn-løsning for alle parter*, 17.06.2021. Hentet fra <https://www.helg.no/shmil-vil-overta-mosjohallen-ma-vare-en-vinn-vinn-losning-for-alle-parter/s/5-24-674551>
- Innherred Renovasjon IKS' hjemmeside, www.innherredrenovasjon.no
- IRIS Salten IKS' hjemmeside, www.iris-salten.no
- Klima- og miljødepartementets avfallsstrategi, *Fra avfall til ressurs*, hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/27128ced39e74b0ba1213a09522de084/t-1531_web.pdf
- KS anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll, <https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/for-deg-som-folkevalgt/AnbefalingerEierskap2020.PDF>
- Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven), LOV-2018-06-22-83
- Midtre Namdal Avfallsselskap IKS' hjemmeside, www.mna.no
- www.miljostatus.no
- Norges Kommunerevisorforbund, www.nkrf.no
- NRK 2018, *Dette er plasten ingen vil ha*, hentet fra: <https://www.nrk.no/nordland/dette-er-plasten-ingen-vil-ha--vi-er-i-ferd-med-a-drukne-i-dette-1.14252545>
- SHMILs hjemmeside, www.shmil.no
- The Ellen MacArthur Foundation, *What is a circular economy?*, n.d., hentet fra: <https://ellenmacarthurfoundation.org/topics/circular-economy-introduction/overview>

VEDLEGG 1 – UTLEDNING AV REVISJONSKRITERIER

Ifølge forskrift om kontrollutvalg og revisjon (§15) skal det etableres revisjonskriterier for gjennomføring av forvaltningsrevisjon. Revisjonskriterier er de krav og forventninger som forvaltningsrevisjonsobjektet skal revideres/vurderes i forhold til. Disse kriteriene skal være begrunnet i, eller utledet av, autoritative kilder innenfor det reviderte området. Slike autoritative kilder kan være lov, forskrift, forarbeider, rettspraksis, politiske vedtak (mål og føringer), administrative retningslinjer, samt statlige føringer og praksis.

Eierskapskontroll

Betingelsene for folkevalgt styring og kontroll endres når virksomheter eller tjenester skilles ut og legges i selskaper. Lovfestede bestemmelser og normer for god selskapsstyring setter grenser for hvor mye kommunene som eier disse selskapene kan og bør involvere seg i selskapenes virksomhet. Aktivt eierskap innebærer at de folkevalgte bruker de mulighetene styringssystemene gir til å utøve eierstyring.

Revisjonskriterier for eierskapskontroll er utledet fra IKS-loven og KS sine anbefalinger om eierstyring, selskapsledelse og kontroll. KS sine anbefalinger er ikke obligatoriske, men er uttrykk for god praksis for kommunal eierstyring og er relevante kriterier å vurdere kommunens praksis mot.

Eiernes styringsdokumenter

Lov om interkommunale selskap stiller i § 4 krav til at det skal være en selskapsavtale og angir at selskapsavtalen minst skal inneholde følgende:

- selskapets foretaksnavn
- angivelse av deltakerne
- selskapets formål
- den kommune der selskapet har sitt hovedkontor
- antall styremedlemmer
- deltakernes innskuddsplikt og plikt til å foreta andre ytelser overfor selskapet
- den enkelte deltakers eierandel i selskapet og den enkelte deltakers ansvarsandel i selskapet dersom denne avviker fra eierandelen
- antall medlemmer av representantskapet og hvor mange medlemmer den enkelte deltaker oppnevner
- annet som etter lov skal fastsettes i selskapsavtalen

For SHMIL sin del innebærer bestemmelsene i denne paragrafen at selvselskapsavtalen skal besluttes av kommunestyrene og det samme gjelder endringer i de ni minimumskravene. Andre endringer i selvselskapsavtalen kan besluttes med 2/3 flertall av representantskapet, hvis selvselskapsavtalen ikke bestemmer at kommunestyrene skal beslutte.

Kommuneloven slår fast i § 26-1 at kommunene minst en gang i valgperioden skal utarbeide en eierskapsmelding som skal vedtas av kommunestyret eller fylkestinget selv. Eierskapsmeldingen skal inneholde:

- a) kommunens eller fylkeskommunens prinsipper for eierstyring
- b) en oversikt over selskaper, kommunale eller fylkeskommunale foretak og andre virksomheter som kommunen eller fylkeskommunen har eierinteresser eller tilsvarende interesser i
- c) kommunens eller fylkeskommunens formål med sine eierinteresser eller tilsvarende interesser i virksomhetene nevnt i bokstav b.

KS' anbefaling fire handler om at kommunestyret årlig bør få en rapport (eller eierskapsmelding) om status i selskapene. Det betyr at man ikke nødvendigvis trenger å behandle hele eierskapsmeldingen med prinsipper og formål, men kan behandle den delen som omhandler status i selskapene. Eierskapsmeldingen kan også inneholde f.eks. eiers forventninger til selskapenes forhold til etikk, miljø, likestilling, samfunnsansvar etc.

KS sin anbefaling fem er at kommunestyret skal utarbeide og revidere styringsdokumenter jevnlig. Selskapsavtalen og eierskapsmeldingen er styringsdokumenter. Forurensningsloven § 30 gir kommunen muligheter til å gi forskrift som er nødvendig for å få til en hensiktsmessig og hygienisk oppbevaring, innsamling og transport av husholdningsavfall. Flere paragrafer i forurensningsloven gir hjemmel for renovasjonsforskrift.

Dette gir følgende kriterier:

- Det skal foreligge en selvselskapsavtale som minst angir informasjon som IKS-loven krever
- Kommunen skal utarbeide og bør jevnlig revidere styringsdokumentene og avtalene som regulerer styringen av selskapet
- Kommunen må behandle eierskapsmelding som inneholder lovens minstekrav minst en gang i løpet av valgperioden
- Kommunen bør årlig få en rapport om status i selskapene sine

Eierrepresentasjon

IKS-loven § 6 slår fast at selskapet skal ha et representantskap hvor samtlige deltakere er representert med minst én representant. Videre går det fram at vedkommende kommunestyre oppnevner selv sine representanter og det skal oppnevnes minst like mange varamedlemmer som faste medlemmer. Hvis ikke annet er fastsatt i selskapsavtalen, velger representantskapet selv sin leder og nestleder. Representantskapets medlemmer velges for fire år om ikke annet er fastsatt i selskapsavtalen. Den enkelte deltaker kan foreta nyvalg av sine representantskapsmedlemmer i valgperioden. Nyvalg skjer for den gjenværende del av valgperioden.

Av KS sin anbefaling 7 anbefales det, avhengig av selskapets formål, som en hovedregel at kommunestyret oppnevner sentrale folkevalgte som selskapets eierrepresentanter i eierorganet. Eierstyring skal utøves innenfor rammen av kommunestyrets vedtak.

Når kommunen er eier og deltager i et foretak må en fysisk person bli gitt en fullmakt til å opptre på vegne av kommunen i eierorganene. Det viktigste enkeltelement når det gjelder fullmakt er å avgi stemme på vegne av kommunen. I tråd med kommuneloven § 6 må fullmakten gis av kommunestyret, som kommunens øverste organ.

KS sin anbefaling nummer ett handler om obligatorisk opplæring og informasjon til folkevalgte. Kommunene bør som en del av sitt folkevalgtprogram gjennomføre obligatoriske kurs eller eierskapsseminarer. Den første opplæringen bør gjennomføres i løpet av de første seks månedene av valgperioden. Det anbefales også at det nye kommunestyret tidlig i perioden får en oversikt over status for selskapene.

Dette gir følgende kriterier:

- Kommunestyret skal oppnevne minst én representant med vararepresentant til representantskapet for fire år
- Det bør gjennomføres obligatorisk opplæring av, og gis informasjon til folkevalgte
- Eierstyringen skal utøves innenfor rammen av kommunestyrets vedtak

Representantskapet

I henhold til § 7 i IKS-loven utøver deltakerne sin myndighet i selskapet gjennom representantskapet som er selskapets øverste myndighet. Videre framgår det av § 7 at representantskapet skal behandle selskapets budsjett, økonomiplan, regnskap og eventuelt andre saker som etter loven eller selskapsavtalen skal behandles i representantskapet. § 27

slår fast at styret legger frem forslag til årsregnskap og årsberetning som behandles av representantskapet. Det framgår av § 10 i IKS-loven at representantskapet velger styremedlemmer med unntak av styremedlemmer som skal velges av ansatte. KS' anbefaling 14 om oppnevning av vararepresentanter sier at for varamedlemmer til styret bør ordningen med numeriske varamedlemmer benyttes for å sikre kontinuitet og kompetanse i styret.

IKS-loven § 8 fastslår at innkalling til representantskapsmøte skal skje med minst fire ukers varsel, og skal inneholde sakliste. De enkelte deltakere skal med samme frist varsles om innkallingen og saklisten. Representantskapets leder kan innkalle representantskapet med kortere frist i tilfeller hvor dette er påtrengende nødvendig.

KS sin anbefaling nummer ti sier at ved valg av styrer til kommunalt eide selskaper bør det vedtektsfestes bruk av valgkomité. I selskap med flere eierkommuner bør valgkomiteen sammensettes slik at den reflekterer eierandelene. I tillegg anbefales det at det utarbeides retningslinjer for valgkomiteens arbeid, at valgkomiteen har en dialog med styret før forslag fremmes og at valgkomiteen begrunner sine forslag.

KS sin anbefaling nummer 16 om godtgjøring for styreverv sier blant annet at godtgjørelsen bør reflektere styrets økonomiske og strafferettslige ansvar i tillegg til kompetanse, tidsbruk og virksomhetens kompleksitet. I IKS er det representantskapet som fastsetter styrets godtgjørelse.

Dette gir følgende kriterier:

- Representantskapet skal behandle selskapets budsjett, økonomiplan, årsberetning og årsregnskap og velge styremedlemmer, styreleder og styrets nestleder.
- Bruk av valgkomité bør vedtektsfestes
- Innkalling til representantskapsmøte skal skje med minst fire ukers varsel og skal inneholde sakliste. Representantskapets leder kan innkalle representantskapet med kortere frist i tilfeller hvor dette er påtrengende nødvendig

Kompetansekrav til styrende organer

IKS-lovens § 13 slår fast at forvaltning av selskapet hører under styret, som har ansvar for en tilfredsstillende organisering av selskapets virksomhet. Styret skal påse at virksomheten drives i samsvar med selskapets formål, selskapsavtalen, selskapets årsbudsjett og andre vedtak og retningslinjer fastsatt av representantskapet, og skal sørge for at bokføringen og

formuesforvaltningen er gjenstand for betryggende kontroll. Styret skal føre tilsyn med daglig leders ledelse av virksomheten

KS sin anbefaling nummer ni handler om sammensetningen av styret og peker på at det er eiers ansvar å sørge for at styrets kompetanse samlet sett er tilpasset det enkelte selskaps virksomhet. Anbefaling nummer elleve er at det tilstrebes kjønnsbalanse i styret og aksjelovens §20-6 om representasjon av begge kjønn i styret gjelder tilsvarende for IKS-er.

KS sin anbefaling nummer 12 om rutiner for å sikre riktig kompetanse i selskapsstyrene sier at eier har ansvar for å sikre at styret har den nødvendige kompetansen for å nå selskapets mål. Eier bør også anbefale styret selv jevnlig å vurdere egen kompetanse ut fra eiernes formål med selskapet. Det er derfor anbefalt flere rutiner for å sikre nødvendig kompetanse, slik som styreinstruks, egenevaluering, ekstern styreopplæring, styreseminar om roller, ansvar og oppgaver, plan for arbeidet og en redegjørelse for selskapets styring og ledelse i en årsrapport.

KS sin anbefaling nummer 15 om habilitetsvurderinger peker på at styrene bør etablere faste rutiner for å håndtere mulige habilitetskonflikter og ordfører og kommunedirektør bør ikke sitte i styret i selskap.

Dette gir følgende kriterier:

- Eier bør bidra til at styret har god sammensetning
- Det bør oppnevnes numeriske varamedlemmer til styret
- Ordfører og kommunedirektør bør ikke sitte i styret i selskaper

Eiermøter

Eiermøter er ikke lovregulert og er bare en uformell arena hvor det ikke treffes vedtak. KS sin anbefaling nummer seks er at det jevnlig gjennomføres eiermøter for å bidra til god eierstyring og kommunikasjon med selskapet. Eiermøtet er et møte mellom representanter fra kommunen som eier, styret og daglig leder.

KS sin anbefaling nummer åtte om representantskapsmøtene sier at det kan innkalles til eiermøte i tillegg til de formelle eiermøtene. Eiermøter kan være interkommunale formøter før representantskapsmøter eller møter for å drøfte en sak uten at det blir gjort formelle vedtak. Det er opp til eierne selv å vurdere behovet for, og hvordan slike eiermøter skal gjennomføres.

Dette gir følgende kriterier:

- Det bør gjennomføres eiermøter mellom eierne og selskapet for å informere eier om måloppnåelse og for å ta opp aktuelle problemstillinger for selskapet

Forvaltning av datterselskap

Aksjeloven fastsetter at et morselskap er et selskap som har bestemmende innflytelse over et eller flere andre selskaper, kalt datterselskaper. I praksis skjer dette når morselskapet har mer enn 50 prosent av aksjene i datterselskapet. Dersom morselskapet eier alle aksjer i datterselskapet har morselskapet full styring over datterselskapet. I selskaper med eierandeler under 50 prosent har man begrenset innflytelse.

Et datterselskap er en selvstendig juridisk enhet. Datterselskaper har egne styre og daglige ledere. Mulighetene til å styre datterselskaper ligger i å utøve styring gjennom aksjeandelene, som i aksjeselskaper vil foregå gjennom generalforsamlinger i selskapet. Da vil generalforsamlingen ha myndighet til å fatte vedtak. Eierne i SHMIL sin styremulighet i SHMILs datterselskaper ligger dermed i å velge styret i SHMIL og gi føringer til disse. Kommunenes forvaltning av SHMILs datterselskaper skjer dermed i SHMILs generalforsamling. Det kan gis uformelle signaler i eiermøter.

KS anbefaling 13 fastsetter at styret i morselskap ikke bør sitte i styret i datterselskap fordi styret i morselskap utgjør generalforsamling i datterselskap. Dette for å unngå rolleblanding i konsernforhold.

Dette gir følgende kriterier:

- Styret i morselskapet bør ikke sitte i styret i datterselskapet
- Eierstyringen av SHMIL sine datterselskap skal skje gjennom morselskapets selskapsavtale og morselskapets generalforsamlinger

Beregning av renovasjonsgebyr

Kommuneloven

Kommunelovens §15-1 andre ledd sier at samlet selvkost for en tjeneste skal tilsvare merkostnaden ved å yte tjenesten. Tredje ledd angir at samlet selvkost skal fastsettes ut fra følgende prinsipper:

- a) Kostnadene skal beregnes ut fra gjennomførte transaksjoner og anskaffelseskost

- b) Investeringskostnadene skal beregnes ut fra avskrivningene på investeringene og beregnede rentekostnader
- c) Investeringskostnadene skal fordeles over den tiden investeringene forventes å være i bruk

Selvkostforskriften

Det er fastsatt en egen selvkostforskrift (FOR-2019-12-11-1731), som utdyper hvordan selvkost skal beregnes. Forskriften omfatter også selvstendige rettssubjekter som utfører selvkosttjenester for kommunene etter reglene for utvidet egenregi. Det er utarbeidet en veileder til selvkostforskriften, H-2465 fra november 2020.

§ 3 Beregningsgrunnlag

Selvkostberegningene skal ta utgangspunkt i regnskapet for den aktuelle virksomheten, enten den føres etter kommunelovens eller regnskapslovens bestemmelser. Også når hele driften er satt bort til et eget selskap, vil kommunen kunne ha indirekte kostnader knyttet til tjenesten. Slike kostnader vil også inngå i beregningsgrunnlaget.

§ 4 Direkte og indirekte driftskostnader

Direkte driftskostnader omfatter kostnader til arbeid, varer og tjenester direkte forbundet med å produsere og yte selvkosttjenesten. Dersom kostnader også er knyttet til annet enn den aktuelle tjenesten, skal det foretas en forholdsmessig fordeling.

Indirekte driftskostnader omfatter kostnader til stabs- og støttetjenester, fellestjenester og kontrollfunksjoner som utfyller eller understøtter tjenesten. Andelen indirekte driftskostnader som tilordnes selvkost, skal gjenspeile selvkosttjenestens bruk av disse tjenestene og funksjonene. Kostnader til administrativ ledelse, folkevalgte organer etter kommuneloven § 5-1 eller eierorganer skal ikke inngå i selvkost.

§ 5 Direkte og indirekte kapitalkostnader

Kapitalkostnader omfatter verditap og beregnede rentekostnader ved å ha midler bundet i bygg og anlegg. Anleggsmidler skal beregnes ut fra prisen på anskaffelsestidspunktet, der avskrivningene skal foretas planmessig over den utnyttbare levetiden.

Rentekostnadene skal beregnes uavhengig av den faktiske finansieringsformen. Kalkylerente skal settes lik årets gjennomsnittlige 5-årige swaprente med et tillegg på ½ prosentpoeng. Beregningsgrunnlaget for de kalkulatoriske rentekostnadene skal være gjennomsnittet av restverdien ved inngangen og utgangen av året.

Også andeler av indirekte kapitalkostnader skal tas med når disse understøtter eller utfyller selvkosttjenesten. Disse kan enten beregnes på samme måte som den forholdsmessige

fordelingen av indirekte driftskostnader, eller ved å sette de lik 5 prosent av netto indirekte driftskostnader.

§ 8 Håndtering av overskudd og underskudd

Dersom gebyrinntektene er høyere enn årets kostnader, skal overskuddet dekke tidligere års underskudd. Restbeløp skal avsettes til et selvkostfond. Dette skal tilbakeføres ved å finansiere fremtidig underskudd senest i det femte året etter at overskuddet oppsto. Dersom selvkostregnskapet viser et underskudd, skal dette dekkes ved å bruke av selvkostfondet, så lenge det er tilgjengelige midler. Udekket differanse skal fremføres i selvkostregnskapet til inndekning senere år, noe som etter hovedregelen skal skje senest i det femte året etter at det oppsto.

Ved årets slutt skal beregnede renteinntekter legges til selvkostfondet. Rentefoten skal beregnes på samme måte som etter § 5, og utfra den gjennomsnittlige beholdningen på fondet. Også fremført underskudd skal renteberegnes.

Forurensingsloven

Det følger av forurensningsloven § 34 at kommunens lovpålagte håndtering av husholdningsavfall fullt ut skal finansieres gjennom avfallsgebyr. § 27 i forurensingsloven hjemler at avfall fra fritidseiendommer regnes som husholdningsavfall. Avfallsgebyret betales av eierne av eiendommene som omfattes av ordningen for lovpålagt innsamling av husholdningsavfall. Avfallsgebyr skal fastsettes på grunnlag av selvkostprinsippet.

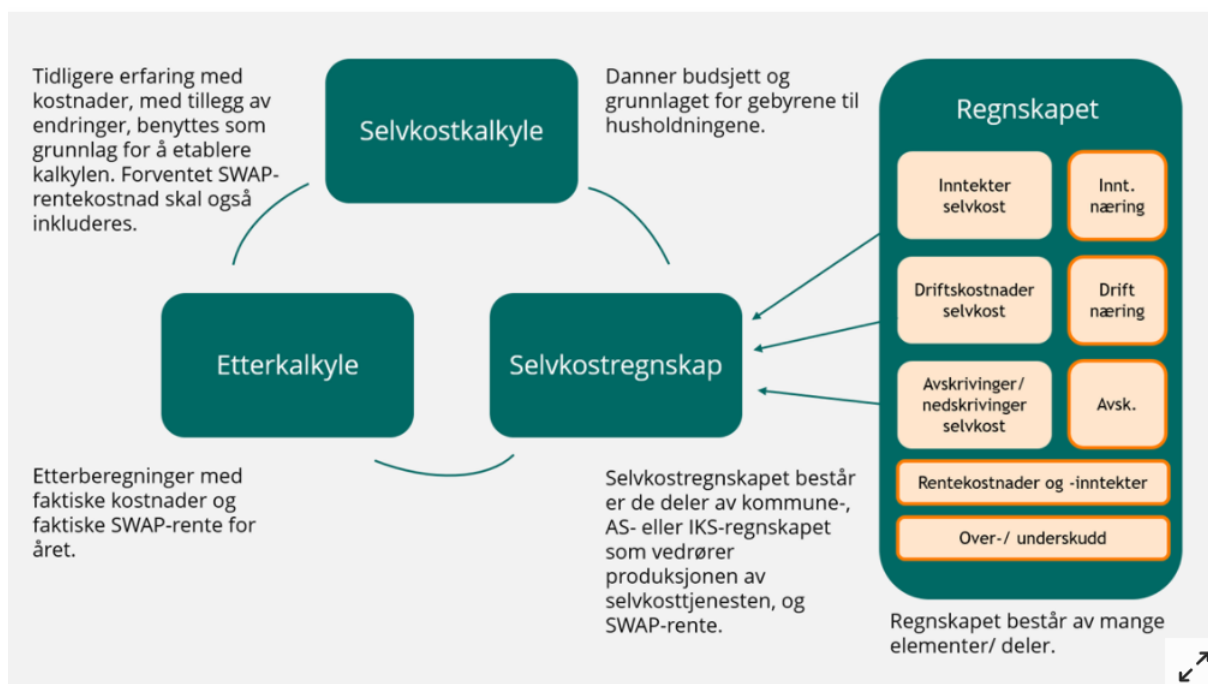
Avfallsforskriften

Avfallsforskriftens kapittel 15 omhandler avfallsgebyr for husholdningsavfall. Miljødirektoratet har utarbeidet en veileder som utdyper bestemmelsene om gebyrberegning.

§ 15-3 Fastsettelse av avfallsgebyr

Det er kommunestyret som skal fastsette avfallsgebyr. Avfallsgebyret skal gi full kostnadsdekning etter selvkostprinsippet. I selvkostregnskapet skal alle inntekter tilknyttet lovpålagt håndtering av husholdningsavfall godskrives. Miljødirektoratets veileder presiserer at kostnader til interkommunale selskapers eierorganer ikke skal belaste gebyrgrunnlaget, men at kostnader til selskapsorganene er direkte henførbare.

Sammenhengen mellom selvkostkalkyle, selvkostregnskap og etterkalkyle

Kilde: Miljødirektoratet

§ 15-4 Separat regnskap og kostnadsfordeling

Det stilles krav om separat regnskap for lovpålagt håndtering av husholdningsavfall. Dette innebærer at det for hvert regnskapsår skal utarbeides adskilte regnskap for resultat og balanse, for å etablere et tydelig skille mellom den lovpålagte håndteringen av husholdningsavfall og avfallshåndtering i markedet. I Miljødirektoratets veileder blir det presisert at det ikke stilles krav om to separate regnskapssystem, men at det er tilstrekkelig at det skjer et skille for hver enkelt kostnads- og inntektspost i regnskapet. Ifølge veilederen kan de separate balanseoppstillingene avgrenses til drifts- og anleggsmidler og arbeidskapital.

Der direkte fordeling ikke er mulig skal det brukes fordelingsnøkler. Valg av fordelingsnøkler for de ulike postene må kunne begrunnes og dokumenteres. Dette gjelder også ledelses- og administrasjonskostnader og kostnader til selskapsorganene. I Miljødirektoratets veileder er det anbefalt at faktisk bruk basert på innveid tonnasje brukes som grunnlag for fordelingsnøkler for felles nettokostnader. Dette begrunnes med at det er konkret, transparent og dokumenterbart, og at det ivaretar grunntanken bak sikring av selvkostprinsippet og forhindring av ulovlig kryssubsidiering.

Dette gir følgende revisjonskriterier:

- Selvkost skal danne grunnlaget for renovasjonsgebyret i SHMIL
- Det skal føres separat regnskap for lovpålagt håndtering av husholdningsavfall
- Det skal utarbeides forkalkyle, etterkalkyle og selvkostregnskap for husholdningsavfall
- Selvkostberegningene skal følge bestemmelsene i selvkostforskriften
- Inntekter og utgifter som både gjelder husholdningsavfall og næringsavfall skal fordeles etter nøkler som reflekter faktisk bruk. Fordelingsnøklerne skal dokumenteres og oppdateres jevnlig
- Mer- eller mindreinntekter for husholdningsavfall skal føres mot et selvkostfond
- Det skal være en planlagt prosess for oppbygging og nedbygging av selvkostfond slik at overskudd eller underskudd avregnes i løpet av fem år
- Kommunale påslag i renovasjonsgebyrene for egne indirekte kostnader skal være begrunnet og dokumenterbare

Differensiering av renovasjonsgebyr

Avfallsforskriften § 15-3 slår fast at kommunestyret skal fastsette avfallsgebyret. Dette er uavhengig av hvordan renovasjonsordningen er organisert. Kommunestyret kan få forslag eller beregningsgrunnlag fra IKS eller lignende selskaper. Forurensningslovens § 34 andre ledd hjemler at kommunen bør fastsette differensierte gebyrer, der dette vil kunne bidra til avfallsreduksjon og økt gjenvinning. Miljødirektoratets veileder for beregning av kommunale avfallsgebyr, utdyper at det hovedsakelig er to forhold som kan tilsi differensiering av avfallsgebyr:

- For å motivere til avfallsreduksjon og gjenvinning
- Det er anledning til å differensiere gebyr der dette er begrunnet i reelle kostnadsforskjeller knyttet til betjening av den enkelte abonnent eller gruppe av abonnenter (men ikke dersom det er på grunn av ulik henteavstand)

Som eksempler på differensiering av avfallsgebyr, nevnes:

- Omfang av sorteringsordninger (hente mange eller få fraksjoner hos abonnentene, utbygd nettverk av returpunkter og gjenvinningsstasjoner)
- Tømmefrekvens
- Varierende avfallsmengde
- Samarbeid mellom abonnenter (deling av utstyr)
- Hjemmekompostering eller annen disponering i husstanden

Veilederen fastsetter at det ikke er anledning til å differensiere gebyr på sosialt grunnlag. Det er heller ikke tillatt å differensiere på bakgrunn av ulik kjøreavstand (NOU 2002:19). Dagens løsninger for differensiering av gebyrene er dermed knyttet opp mot omfanget av kildesortering og de ulike innsamlingsordningene, og ikke til boligens størrelse, standard og lignende. I et brev fra Statens forurensningstilsyn av 16.07.1998, vurderes gebyrdifferensiering for fritidsboliger. Her kommer det frem at gebyrdifferensiering på bakgrunn av om eier er inn- eller utenbygdsboende ikke kan finne sted, og at en slik differensiering vil være utenfor grensene for kommunenes adgang til å differensiere avfallsgebyret etter forurensningsloven § 34 andre ledd og det ulovfestede likhetsprinsippet. KLIF svarer i brevet fra 27.06.2013 på mulighetene for å differensiere renovasjonsgebyret og sier følgende om fritidseiendommer:

Differensiering av avfallsgebyrene til fritidseiendommer bør baseres på at det er forbundet med lavere kostnader å betjene enkelte abonnenter enn andre. Det er derfor f.eks. ikke anledning til å fastsette lavere avfallsgebyr for hytteeiere som har fast bosted i kommunen, enn for hytteeiere som har fast bosted i andre kommuner. Det at enkelte hytteeiere betaler avfallsgebyr også på det permanente bostedet i den samme kommunen endrer ikke på det faktum at det også er forbundet med kostnader å samle inn avfall fra fritidseiendommen.

I brevet fra KLIF 27.06.2013 trekkes det fram to forhold som kan tilsi differensiering av gebyr:

- For å motivere til avfallsreduksjon og gjenvinning
- Reelle kostnadsforskjeller knyttet til betjening av den enkelte abonnement eller gruppe av abonnenter

Videre peker KLIF på at grunnlaget for differensiering, basert på dagens vanligste innsamlingssystemer vil være:

- Avfallstype (sorterte fraksjoner, restavfall)
- Avfallsvolum (hentefrekvens, størrelse på avfallsbeholder, vekt)
- Avfallsløsning (gjenvinningsordninger som tas i bruk)

Videre skriver KLIF at det betyr at dagens løsninger for differensiering av avfallsgebyrer er knyttet opp mot omfanget av kildesortering og de ulike innsamlingsordningene og ikke til størrelsen på fritidsbolig, standard og liknende.

Dette gir følgende revisjonskriterium:

- Differensiering av avfallsgebyr bør etableres for å motivere avfallsreduksjon og gjenvinning samt med begrunnelse i reelle kostnadsforskjeller for å betjene abonnenter

Måltrettet arbeid for endring og tilpasning

FNs bærekraftsmål er relevante for renovasjonssektoren. Mål 11 om bærekraftige byer og lokalsamfunn, har et delmål 6 om å redusere byene og lokalsamfunnenes negative påvirkning på miljøet (målt per innbygger), med særlig vekt på luftkvalitet og avfallshåndtering i offentlig eller privat regi. I mål 12 om ansvarlig forbruk og produksjon, er delmål 3 å innen 2030 halvere matsvinn per innbygger på verdensbasis. Delmål 4 er å oppnå en mer miljøvennlig forvaltning av kjemikalier og alle former for avfall gjennom hele livssyklusen, i samsvar med internasjonalt vedtatte rammeverk. Videre å betydelig redusere utslipp av kjemikalier og avfall til luft, vann og jord for mest mulig å begrense skadevirkningene for folkehelsen og miljøet. Delmål 5 er å innen 2030 redusere avfallsmengden betydelig gjennom forebygging, reduksjon, materialgjenvinning og ombruk.¹⁹

¹⁹ Regjeringen, «FNs bærekraftsmål», 2020
<https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/utviklingssamarbeid/sdg_oversikt/id2505654/>.

Figur 8. FNs bærekraftsmål

Kilde: Regjeringen (2020)

Miljødirektoratets avfallsplan 2020-2025²⁰ er utarbeidet i samsvar med artikkel 28 i rammedirektivet for avfall. Rapporten beskriver blant annet behov for endring i avfallsinfrastrukturen, blant annet på grunnlag av EU-krav om forberedelse til ombruk og materialgjenvinning. Det framgår av planen at det er et nasjonalt mål at veksten i mengden avfall skal være vesentlig lavere enn den økonomiske veksten, og ressursene i avfallet utnyttes best mulig gjennom materialgjenvinning og energiutnyttelse.

Det er satt følgende målsetting om norsk måloppnåelse, i utgangspunktet gjennom EUs rammedirektiv om avfall (2008/98/EF):

²⁰ Miljødirektoratet, *Avfallsplan 2020-2025*, 2019
<https://www.regjeringen.no/contentassets/c6a9a384d90c4af18bfd8458f3167708/avfallsplan-2020-2025.pdf>.

Tabell 13. Målsettinger for materialgjenvinning

Tabell 9. Mål i EU-regelverk og norsk måloppnåelse

Avfall som inngår i mål om materialgjenvinning	Mål i gjeldende direktiv	Nye mål i reviderte direktiv			Rapportert måloppnåelse for Norge i 2017
		2025	2030	2035	
Husholdningsavfall og lignende næringsavfall	50 %	55 %	60 %	65 %	39 %
Bygg- og anleggsavfall	70 %	-	-	-	52 %
Emballasje	55 % - 80 %	65 %	70 %	-	56 %

Kilde: Avfallsplan 2020-2025

Målet om 50 prosent materialgjenvinning i 2020 krevde at Norge økte materialgjenvinningen med 280 000 tonn husholdningsavfall og lignende næringsavfall. I 2035 må Norge øke materialgjenvinningen med 1,2 millioner tonn for å klare kravet.

Rammedirektivet sier videre at man skal sikre separat innsamling og miljømessig forsvarlig behandling av biologisk avfall, herunder våtorganisk avfall, når dette er relevant. God kildesortering er en forutsetning for å kunne klare å oppnå mer gjenvinning.

Avfallsplanen trekker fram differensierte avfallsgebyrer som et verktøy i å stimulere til avfallsreduksjon. Forbud mot deponering av biologisk nedbrytbart avfall fra 2009 har gitt en stor nedgang i mengden husholdningsavfall som deponeres, og har stimulert til økt biologisk behandling av matavfall.

I Avfallsplanen framgår det at Miljødirektoratet har indikasjoner på at det er en økende trend på å levere gjenstander til ombruk. Noen renovasjonsselskaper som f.eks. Innherred Renovasjon har bruktbutikkene «Bruktbo», hvor man gratis leverer gjenstander som kan selges. Inntekter fra salget skal finansiere bygg og ansatte for å drive bruktbutikkene.

Som et ledd i arbeidet med nasjonal strategi for sirkulær økonomi har Deloitte fått i oppdrag å utarbeide et faktagrunnlag for regjeringens strategi. I delrapport 1²¹ presenteres det at avfalls- og forbrenningsanlegg står for store punktutslipp av klimagasser, herunder at Klemetsrud forbrenningsanlegg i Oslo er Oslos største enkeltkilde til klimagassutslipp. Mengden avfall som går til deponi og forbrenning kan reduseres gjennom økt sortering og materialgjenvinning.

²¹ Deloitte, *Kunnskapsgrunnlag for nasjonal strategi for sirkulær økonomi: Delutredning 1 - potensial for økt sirkularitet*, 2020
<https://www.regjeringen.no/contentassets/70958265348442759bed5bcbb408ddcc/deloitte_kunnskapsgrunnlag-sirkular-okonomi_potensialer.pdf>.

Årsaken til at avfall går til deponi eller forbrenning, er knyttet til manglende teknologiske løsninger, kapasitet og lønnsomhet i gjenvinningen. Over 50 prosent av avfallet i Norge forbrennes eller deponeres, og av de ca 30 prosent som går til materialgjenvinning eksporteres store deler til utlandet uten at vi har kjennskap til hvor det ender opp.²²

Selv om renovasjonsselskapene ikke har direkte innvirkning på f.eks. design av gjenstander eller direkte kan påvirke forbrukeres kjøpemønster av nye varer – er renovasjonsselskapene en viktig del av omstillingen til en sirkulær økonomi. I delrapporten fra Deloitte har man identifisert at avfalls-, avløps- og gjenvinningssektoren har potensial innen sirkulær materialbruk (andel materialbruk som er gjenvunnet eller kommer fra regenerative naturressurser) og fornybar energi og drivstoff (andel energi- og drivstoffbruk som kommer fra fornybare kilder). Rapporten presenterer at avfall, avløp og gjenvinning «har lavt potensial for økt sirkularitet innad i egen virksomhet, men næringene har en viktig rolle i å legge til rette for økt sirkularitet i samtlige andre næringer.» Videre at «Avfall, avløp og gjenvinning spiller en sentral rolle i å utløse potensialet for sirkulær økonomi i nær sagt alle næringer ved å legge til rette for økt utsortering, ombruk og materialgjenvinning, og gjennom å tilby sekundære råvarer i markedet».

En overgang til en sirkulær økonomi krever samarbeid på tvers av næringer. I første omgang kan samarbeidet gå ut på å kartlegge material- og avfallsstrømmer, og forsøke å identifisere verdikjeder som kan gjøres sirkulære. Det er potensial for at avfallsnæringen i større grad enn i dag kan være en leverandør av sekundære råvarer som kan gå inn i nye verdikjeder. Sortering av nye fraksjoner, om det er manuelt eller automatisert, kan bidra til at flere ressurser kan få nytt/videre liv.

I Deloitte's delrapport 2 om barrierer for å utløse potensial for sirkulær økonomi i Norge, presenteres det at ulike og fragmenterte systemer for avfallshåndtering er en strukturell og betydelig barriere for økt materialgjenvinning. Dette kan ses sammen med mangel på samarbeid innad og på tvers av verdikjeder og næringer.²³ Det trekkes videre fram som en økonomisk barriere at for trevirke eller plast, er det ikke tilstrekkelig lønnsomt å etablere infrastruktur og systemer for innsamling, sortering og materialgjenvinning, eller at det finnes store nok markeder som vil nyttiggjøre seg av sekundære materialer. Andre utfordringer er

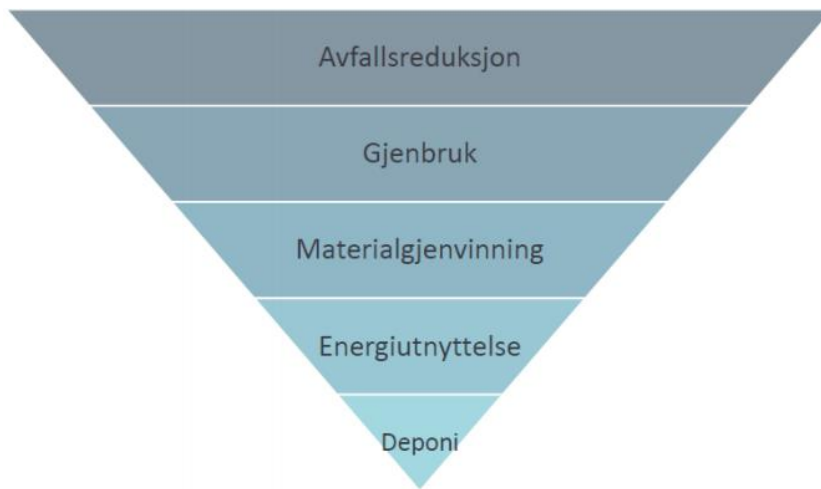
²² Deloitte, *Kunnskapsgrunnlag for nasjonal strategi for sirkulær økonomi: Delutredning 1 - potensial for økt sirkularitet*.

²³ Deloitte, *Kunnskapsgrunnlag for nasjonal strategi for sirkulær økonomi: Delutredning 2 - Barrierer for å utløse potensial for sirkulær økonomi i Norge, 2020* <https://www.regjeringen.no/contentassets/70958265348442759bed5bcbb408ddcc/deloitte_kunnskapsgrunnlag-sirkular-okonomi_barrierer.-delrapport-2.pdf>.

digital umodenhet (manglende digital infrastruktur og data for material- og avfallsstrømmer), små volumer av material- og avfallsstrømmer spredt over store geografiske områder og manglende bruk av livsløpsanalyser for ressursene.²⁴ Rapporten prioriterer ulike næringsmuligheter, blant annet prioritering A: Økt bruk av sekundære råvarer gjennom å utnytte biprodukter og avfall fra andre bransjer, næringer samt avfall-, gjenvinning- og avløpsbransjen.

Meld. St. 45 (2016-2017) Avfall som ressurs – avfallspolitikk og sirkulær økonomi tar utgangspunkt i EU-kommisjonens pakke Closing the Loop. Meldingen omfatter eksempelvis avfallshierarkiet (se figur 1) som fastsetter en prioritert rekkefølge for avfallshåndtering.

Figur 9. Avfallshierarkiet

Kilde: Miljøverndepartementet (2013)

Dette gir følgende revisjonskriterier:

- Selskapets behandling av avfall skal følge prioriteringen i avfallshierarkiet
- Selskapet må arbeide for å sikre mange nok fraksjoner med så rene masser som mulig
- Selskapet må arbeide for at mengden gjenvunnet eller ombrukt avfall øker
- Selskapet må arbeide for å ha kjennskap til hvor alt avfall med opprinnelse i SHMILs eierkommuner ender opp
- Selskapet bør tilrettelegge for god informasjon om sine ressurser slik at andre aktører kan identifisere potensielle råvarer til egen produksjon

²⁴ Deloitte, *Kunnskapsgrunnlag for nasjonal strategi for sirkulær økonomi: Delutredning 2 - Barrierer for å utløse potensial for sirkulær økonomi i Norge.*

Kryssubsidiering i konsern

IKS-loven har ingen bestemmelser om konsern, men regnskapsloven 1998-07-17-56, §1-3 andre ledd sier at et selskap er morselskap hvis vedkommende på grunn av avtale eller som eier av aksjer eller andeler har bestemmende innflytelse over et annet foretak. Datterselskap som er organisert som aksjeselskap er underlagt aksjelovens bestemmelser om «armlengdes avstand» i konsernforhold. Hensikten med disse bestemmelsene er å sikre at priser og vilkår i et konsern skal være de samme som hva som ville blitt avtalt mellom uavhengige parter i en tilsvarende situasjon.

Kryssubsidiering mellom skjermet og konkurranseutsatt virksomhet vil kunne komme i konflikt med EØS-avtalens statsstøtteregler. I tillegg har avfallsforskriften spesielle bestemmelser som skal hindre at renovasjonsselskap med integrert virksomhet skal kunne subsidiere næringsvirksomheten.

Aksjeloven

Aksjelovens § 3-9 (1) har følgende bestemmelse:

Transaksjoner mellom selskaper i samme konsern skal grunnes på vanlige forretningsmessige vilkår og prinsipper. Vesentlige avtaler mellom konsernselskaper skal foreligge skriftlig.

I forarbeidet til loven (NOU 1996:3) ble det vektlagt at transaksjonene må være forretningsmessig begrunnet, gjenspeile alminnelig markedspris, og at det måtte være likevekt mellom kontraktsytelsene og vilkårene for transaksjonene.

Statsstøttereglene

EØS-avtalens artikkel 61 forbyr som hovedregel offentlig støtte til næringslivet. Hva som er offentlig støtte blir tolket vidt, hvor kryssubsidiering i offentlig eid virksomhet kan bli rammet av forbudet. Dersom midler til finansiering av offentlige tjenester, - slik som renovasjonsgebyret, - benyttes til å finansiere konkurranseutsatt virksomhet, vil det bli rammet av forbudet. I departementets veileder til reglene²⁵ nevnes det noen typetilfeller:

- At felleskostnader for skjermet og konkurranseutsatt virksomhet, slik som administrasjonskostnader, belastes den skjermede virksomheten
- At ledig kapasitet i skjermet virksomhet brukes til å produsere konkurranseutsatte tjenester

²⁵ Fornyings- administrasjons- og kirkedepartementet (2010): Veileder: EØS-avtalens regler om offentlig støtte

- At det investeres i maskiner og utstyr i den offentlig finansierte delen som gir lavere driftskostnader for den konkurranseutsatte delen
- At ansatte, utstyr og lokaler fra den offentlig finansierte virksomheten brukes i den kommersielle

For å vurdere om det foreligger ulovlig krysssubsidiering brukes *markedsaktørprinsippet*. Ved å sammenligne transaksjonene med andre, kommersielle aktørers pris- og avtalevilkår, vil det som regel kunne konstateres om handelen er gjort på markedsmessige vilkår²⁶.

I tilfeller der det ikke eksisterer en sammenlignbar markedspris, har EU-domstolen oppstilt som krav²⁷ at vederlaget skal dekke variable kostnader, en andel av de faste og en rimelig fortjeneste på morselskapets investeringer. Dersom vederlaget ble satt for lavt, ville det være støtte til det konkurranseutsatte datterselskapet.

Med enkelte unntak, angir ikke regelverket eksplisitt hvilke tiltak som må foretas for å forhindre krysssubsidiering. Utfra virksomhetens art kan et regnskapsmessig skille være tilstrekkelig, mens det i andre tilfeller også bør foretas organisatorisk skille. Begge tiltakene forutsetter at kostnader og økonomiske fordeler som er knyttet til å produsere det forretningsmessige produktet belastes den konkurranseutsatte delen til markedspris.

Avfallsforskriften

Det foreligger ikke noe krav om organisatorisk skille mellom virksomhetene, noe som betyr at lovpålagte og ikke-lovpålagte områder kan gjøre seg nytte av felles ressurser i samme selskap, slik som administrasjon, maskinpark og anlegg. Dette stiller store krav til dokumentasjon av det regnskapsmessige skillet. Avfallsforskriftens § 15-1 presiserer forbudet mot krysssubsidiering slik:

I tillegg har forskriften til formål å hindre ulovlig krysssubsidiering mellom kommunens lovpålagte håndtering av husholdningsavfall og avfallstjenester som kommunen selger i markedet, herunder avfallstjenester knyttet til håndtering av næringsavfall og husholdningsavfall fra andre kommuner som kommunen selger avfallstjenester til.

²⁶ Jf. Nærings- og fiskeridepartementet (2019): Veileder om offentlig støtte, s. 111

²⁷ Chronpost-saken

Dette gir følgende revisjonskriterier:

- Transaksjoner mellom SHMIL og datterselskaper skal være regulert av skriftlige avtaler
- Transaksjoner mellom morselskap og datterselskap skal være basert på markedsmessige vilkår
- Dersom det ikke eksisterer markedspriser, skal kjøp og salg av varer og tjenester mellom konsernselskapene gi dekning for variable og faste kostnader, samt et rimelig fortjenestepåslag.
- SHMIL skal kunne dokumentere at det ikke foregår kryssubsidiering i konsernet

VEDLEGG 2 – HØRINGSSVAR SELSKAPET

SV: Høring: Eierskapskontroll og forvaltningsrevisjon i SHMIL IKS

Håkon Johansen <Hakon@shmil.no>

Til Sunniva Tusvik Sæter

Kopi paal-anders@brandth.no

Du svarte på meldingen 23.02.2022 12:08.

Svar

Svar til alle

Videre send

man. 21.02.2022 15:24

Hei

Viser til tilsendt rapport vedr. eierskapskontroll og forvaltningsrevisjon i SHMIL IKS. I samråd med styrets leder, har vi kommet frem til at vi ikke har noen merknader utover det som er beskrevet. Årsaken til dette beror i at vi fortløpende har hatt en god og konstruktiv dialog gjennom hele prosessen. Alle misforståelser har hele tiden blitt rettet på gjennom tett og god dialog.

Mvh

Håkon N. Johansen

Adm. direktør

Tlf sentralbord: 75 11 39 50

Tlf direkte: 957 22 990

Adr.: Åremvegen 99, 8664 MOSJØEN

Org.nr.: 975 824 845

www.shmil.no

VEDLEGG 3 – HØRINGSSVAR KOMMUNEN

Det har ikke kommet høringsvar fra kommunen.

Hovedkontor: Brugata 2, Steinkjer

Tlf. 907 30 300 - www.revisjonmidtnorge.no

Kommunestyres behandling av sak 56/2022 i møte 22.06.2022:

Vedtak

Kommunestyret tar forvaltningsrevisjonsrapporten «Søndre Helgeland Miljøverk IKS» til orientering og ber selskapet imøtekomme rapportens anbefalinger.

Behandling

Innstilling fra administrasjon eller forrige behandling

1. Kommunestyret tar forvaltningsrevisjonsrapporten «Søndre Helgeland Miljøverk IKS» til orientering og ber selskapet imøtekomme rapportens anbefalinger.

Votering

Votering startet: 22.06.2022 13:46:04 og avsluttet: 22.06.2022 13:46:05

Forslaget er enstemmig vedtatt

Stemte for partier: SP (9 stemmer), AP (8 stemmer), H (3 stemmer), R (3 stemmer), FrP (2 stemmer), SV (2 stemmer), VTP (1 stemme)

Stemte for personer: Christoffer Elsfjordstrand (SP), Kenneth Wiik Søttar (AP), Solveig Fjelldal (H), Markus G M Ljøkjell (R), Berit Hundåla (SP), Rune Krutå (AP), Tone Moby Røreng (AP), Hilde-Marie T Rosvold (AP), Andrine Båtstrand Lyeng (AP), Wenche E Solli (AP), Sigrid SørDAL (AP), Geir Myrflott (AP), Ronny Dorp (FrP), Bjørn Larsen (FrP), Jørn Clausen (H), Odd Langvatn (H), Gunnvald J Lindset (R), Pål Magnus Aanes (R), Magnus Myrvoll (SP), Trond Nordås Bjørkås (SP), Sverre Kulstad (SP), Roar Seljevoll (SP), Anders Salomonsen (SP), Kristian Hines (SP), Anita Jensen (SV), Kine Mosheim-Lysfjord (VTP), Ragnhild Forså (SV), Solfrid Løvli Hundåla (SP)

Økonomiplan for kontrollarbeidet 2025-2028 med budsjett for 2025

Behandles i utvalg

Kontrollutvalget i Vefsn kommune

Møtedato

14.10.2024

Saknr

38/24

Saksbehandler Kent Røstad

Arkivkode FE-033

Arkivsaknr 23/367 - 12

Forslag til vedtak

Kontrollutvalget slutter seg til økonomiplan for 2025 - 2028 og budsjett for 2025 for kontrollarbeidet, med en ramme på kr 2 536 180, inkludert kjøp av revisjonstjenester og sekretariatstjenester for kontrollutvalget.

Forslaget skal følge formannskapetets innstilling om årsbudsjett til kommunestyret etter kommuneloven § 14-3.

Vedlegg

Budsjett 2025 og økonomiplan for 2025 - 2028

Saksopplysninger

I henhold til forskrift om kontrollutvalg og revisjon § 2 skal kontrollutvalget utarbeide et forslag til budsjett for kontrollarbeidet i kommunen. Kontrollutvalgets forslag skal følge formannskapetets budsjettinnstilling til kommunestyret.

Budsjettet dekker fire typer utgifter:

- møtegodtgjøring, dekning av tapt arbeidsfortjeneste o.l. til kontrollutvalgets medlemmer
- kontrollutvalgets egen drift
- kjøp av sekretariatstjenester
- kjøp av revisjonstjenester

Sak om økonomiplan for kontrollarbeidet 2025 -2028 med budsjett for 2025 var satt opp til behandling i kontrollutvalgets møte 13. september 2024. I dette møtet kom det informasjon om at en ny forskrift om folkevalgtes rett til godtgjøring i Vefsn kommune var trådt i kraft fra 11. september 2024. Det ble vedtatt at saken skulle utsettes til kontrollutvalgets møte 14. oktober 2024 slik at økonomiplan og budsjett ble oppdatert i henhold til ny forskrift.

Kontrollutvalget

Ved oppsettet av budsjettforslag for 2025 for kontrollutvalgets egen virksomhet har sekretariatet tatt utgangspunkt i kontrollutvalgets budsjett for 2024 og justert utvalgets godtgjøring (0,09 ‰ av ordførers godtgjøring) jf. Forskrift om folkevalgtes rett til godtgjøring, Vefsn kommune, Nordland. Kontrollutvalgets leder får dobbel møtegodtgjørelse jf. forskriftens § 9. Under post for møtegodtgjørelse er det for leder inntatt godtgjørelse på 2,2 ‰ av ordførers godtgjørelse i stedet for frikjøp, jf. forskriftens § 10 annet ledd.

Vi har i beregningene tatt utgangspunkt i at kontrollutvalget består av 5 medlemmer og avviker inntil 6 møter i året. Når det gjelder tapt arbeidsfortjeneste, har sekretariatet gjort et anslag basert på reglene i kommunens reglement.

I tillegg er det lagt inn midler til kurs og faglig oppdatering for at kontrollutvalget skal ha mulighet til å skaffe seg kunnskap og delta i erfaringsutveksling og på samlinger sammen med andre kontrollutvalg.

Det er ikke tatt hensyn til eventuelle andre endringer som følge av økonomiplanarbeidet i kommunen.

Det er lagt inn en økning på 3 % per år videre i økonomiplanperioden. Nivået må vurderes årlig i forbindelse med budsjettet.

Kontrollutvalgets sekretariat

Vefsn kommune er medeier i Konsek Trøndelag IKS og kjøper sekretariatstjenester for kontrollutvalget fra selskapet.

Representantskapet i Konsek Trøndelag IKS vil vedta budsjett for 2025 på møte berammet til 5. november 2024. Budsjettforslaget er satt med et utgangspunkt for ca. 4,7 % påslag for 2025 og 3 % for resten av økonomiplanperioden.

Kjøp av revisjonstjenester

Kommunen er eier i Revisjon Midt-Norge SA og kjøper revisjonstjenester fra selskapet.

Forslaget til budsjett for 2025 og økonomiplan for 2025–2028 for kontrollutvalget er basert på årsmøtets budsjettvedtak av 24. april 2024.

Budsjett 2025

Den totale rammen for kontrollutvalget, inkludert kjøp av revisjons- og sekretariatstjenester, blir etter dette 2 536 180 kr. Dette er en økning på 222 835 kr fra 2 313 345 kr i 2024.

Økningen skyldes primært økt kostnad for kjøp av revisjonstjenester og at det er vedtatt ny forskrift for godtgjøring for folkevalgte i Vefsn kommune.

Budsjett for kontrollarbeidet 2025

Konto	Tekst	Budsjett 2025	Budsjett 2024
10503	Diett skattepl.	1 000	
10504	Km-godtgjørelse skattepl.	1 000	
10810	Tapt arbeidsfortjeneste	166 000	153 563
10830	Møtegodtgjørelse	69 000	31 570
10990	Arbeidsgiveravgift	12 000	9 442
11010	Abonnement/tidsskrift	2 625	
11190	Beverting	3 500	3 000
11510	Opplæring, kurs, inkl. hotell	67 500	52 000
11601	Km-godtgjørelse	1 855	
11770	Reiseutgifter/utlegg	25 000	
11772	Reiseutgifter tjenestereiser		44 136
11970	Kontingenter	10 700	10 700
	Kontrollutvalget	360 180	304 411
12704	Revisjon Midt-Norge SA	1 794 000	1 643 934
13803	Konsek Trøndelag IKS	382 000	365 000
	Totalsum	2 536 180	2 313 345

Økonomiplan for kontrollarbeidet 2025 – 2028:

Tekst	2025	2026	2027	2028
Kontrollutvalget	360 180	370 985	382 114	393 577
Kjøp av sekretariatstjenester	382 000	393 000	405 000	417 000
Kjøp av revisjonstjenester	1 794 000	1 857 000	1 922 000	1 979 660
Sum	2 536 180	2 620 985	2 709 114	2 790 237

Innspill til kontrollarbeidet

Behandles i utvalg

Kontrollutvalget i Vefsn kommune

Møtedato

14.10.2024

Saknr

39/24

Saksbehandler Kent Røstad

Arkivkode FE-033, TI-&17

Arkivsaknr 24/506 - 3

Forslag til vedtak

Saken legges fram uten forslag til vedtak.

Vedlegg

Trafikklysmodellen

Trafikklysmodellen

Sentrale spørsmål – «Trafikklysmodellen»	Ja	Delvis	Nei
Kryss på røde felt peker i retning av å ikke følge opp saken, mens kryss på grønne felt taler for å følge opp saken.			
Vedrører saken misnøye med et politisk fattet vedtak?	Ja	Delvis	Nei
Dreier saken seg om en klage på et enkeltvedtak som kommunen har fattet?	Ja	Delvis	Nei
Viser saken til lovbrudd, manglende etterlevelse av kommunale rutiner eller manglende oppfølging av kommunale vedtak?	Nei	Delvis	Ja
Viser saken til en risiko knyttet til system, rutiner, praksis i kommunen mer generelt innenfor et område?	Nei	Delvis	Ja
Dreier saken seg i hovedsak om en isolert hendelse?	Ja	Delvis	Nei
Er saken under annen behandling i et annet organ? (rettsapparat, sivilombud, statsforvalter, KOFA, klageorgan i kommunen, varslingskanal)?	Ja	Delvis	Nei
Er det annen naturlig behandlingsvei for saken (ref. organene nevnt over)?	Ja	Delvis	Nei
Kan saken, og sakens oppmerksomhet, bidra til at det stilles spørsmål om tilliten til kommunens saksbehandling av en type saker?	Nei	Delvis	Ja
Berører saken et tema som kontrollutvalget allerede har vurdert som aktuelt for oppfølging i sin risiko- og vesentlighetsanalyse?	Nei	Delvis	Ja
Foreligger området som et tema i plan for forvaltningsrevisjon eller plan for eierskapskontroll?	Nei	Delvis	Ja
Kan en gjennomgang bidra til læring og forbedring?	Nei	Delvis	Ja
Bør saken prioriteres foran andre planlagte oppgaver?	Nei	Delvis	Ja

Kilder:

- *Henvendelser til besvær – eller begjær?* Artikkel i Kommunerevisoren nr. 4/21 av Bjørkelo, Løvlie og Fiksdal i Deloitte
- *Håndtering av henvendelser til kontrollutvalget*, veileder fra Forum for kontroll og tilsyn, 2022

Referatsaker/folkevalgtopplæring

Behandles i utvalg

Kontrollutvalget i Vefsn kommune

Møtedato

14.10.2024

Saknr

40/24

Saksbehandler Kent Røstad

Arkivkode FE-033, TI-&17

Arkivsaknr 24/506 - 5

Forslag til vedtak

Referatsakene til orientering.

Vedlegg

Det handler om tillit - Erfaringer fra kommunesektorens etikkutvalg

I dispensasjonssaker er politikerne rettsanvendere

Innbyggerpanel er et folkevalgt organ

Saksopplysninger

Saken er en del av kontrollutvalgets opplæring gjennom valgperioden. Sekretariatet legger fram artikler som kan være av interesse i kontrollarbeidet. Formålet er å bidra til faglig påfyll gjennom hele valgperioden

Det handler om tillit - Erfaringer fra kommunesektorens etikkutvalg

Publisert 01.09.2024

Tora Aasland, Leder av kommunesektorens etikkutvalg 2015 – 2024

Foto: Stig Weston

Tillit er avgjørende for en etisk forsvarlig forvaltning. I utgangspunktet forventes en respekt for grunnleggende lover og regler.

Vi er heldige i Norge som har et velutviklet demokrati. Det betyr at vi har systemer som kan håndtere uenighet. At Norge både er en rettsstat og et demokrati, innebærer at det er et godt forankret grunnlag for å håndtere konflikter mellom lover og regler, også i lokalpolitiske prosesser og vedtak.

Hvordan bygge og holde på tillit?

Det må være en oppgave for fellesskapet å skille mellom rett og galt, samtidig som man må tåle andres meninger og ytringer. Å finne gode løsninger er viktigere enn å tenke på hat og hevn.

Et godt lokalpolitisk grunnlag er grunnleggende kunnskap om samfunn, kultur og forvaltning. En felles forståelse av helhet og verdigrunnlag i en kommune kan utvikles og styrkes gjennom etablering av etiske retningslinjer og trening og øvelser i etiske dilemmaer og utfordringer.

De etiske utfordringene befinner seg ofte i gråsonene mellom rettsstaten og demokratiet, og mellom jus og moral. De gjelder både for folkevalgte og administrasjon, selv om rollene er noe ulike.

De etiske utfordringene befinner seg ofte i gråsonene mellom rettsstaten og demokratiet, og mellom jus og moral.

Mens administrasjonen har en lojalitet til sin organisasjon, er de folkevalgte også ombud for sine velgere, og dermed for opplevelsen av fellesskap og rettferdighet. Også den rollen må fylles på en tillitvekkende måte.

Å bygge tillit handler ikke nødvendigvis om å finne fasitsvar, men om å gjøre vurderinger opp mot lover og regler, med respekt for dem og prosessene bak. Forvaltningspraksis kan utvikles og lover kan etter hvert endres, men det må være enighet om systemene og prosedyrene for dette.

Kommunelovens formålsparagraf om tillitsskapende forvaltning krever ikke bare respekt for lover og regler, men også at det utvikles et felles verdi- og normgrunnlag. Det handler om å håndtere spennet og spenningen mellom lov og politikk. Da trengs innsikt i tema som korrupsjon, varsling og habilitet, da trengs en kartlegging og drøftinger av risikoområdene, og da trengs en egenkontroll som er åpen og tillitsskapende. For eksempel kan man gjennom dilemmatrening lære av både egne og andres feil.

Åpenhet er avgjørende for tillit. Det er viktig å utvikle åpne arbeids- og samarbeidsformer, og det er urovekkende at noen mener åpenhet kan være til hinder for å finne gode løsninger. Det kan av og til være fristende å ty til bakrommet. Åpenhet i prosesser og vedtak må ikke bli en trussel for godt politisk arbeid. Tvert imot betyr åpenhet også trygghet, og dermed et solid fundament for lokaldemokratiet.

Et medborgerpanel avslørte nylig en synkende tillit til politikerne. Et økende antall i befolkningen tror at kommunens administrasjon og politikere er der for egen vinning. Denne holdningen kan best motvirkes ved mest mulig åpenhet i de politiske prosessene.

Hva er etikk?

Enkelt sagt er etikk vitenskapen om hvordan menneskene i et samfunn skal omgås hverandre. Det innebærer en felles forståelse om hva som er rett og galt, og at man er enige om normene for samhandling. Det er til nytte for alle enkeltaktører at fellesskapet fungerer, og at man i en organisasjon som en kommune, har kommet fram til en felles forståelse av framgangsmåten for dette. Derfor er utviklingen av etiske retningslinjer så viktig. Det er med på å styrke den demokratiske beredskap, hvor uenighet tåles og håndteres i åpenhet.

« Derfor er utviklingen av etiske retningslinjer så viktig. Det er med på å styrke den demokratiske beredskap, hvor uenighet tåles og håndteres i åpenhet. »

[«Evne og kraft til å bære»](#) (pdf) heter et debathefte fra KS. Her refereres det til bærekrafttenkingen, som er sentral i all planlegging. Viktige utfordringer for bærekrafttenkingen finnes i arealpolitikken hvor hoveddilemmaet er vern vs. vekst, eller i arbeidsgiverpolitikken med kampen om de gode fagfolkene og deres arbeidsvilkår.

Det kan ligge mye politisk press og sprengstoff i utbyggingspolitikk, hvor utbyggerrollen ikke alltid er helt klar, og hvor ekspertene kan levere viktig bakgrunn – når de da ikke etter hvert blir ansatt hos utbygger. De mest iøynefallende habilitets- og lojalitetskonfliktene ligger for eksempel i det å kombinere utbyggerrollen med det å være folkevalgt i samme kommune.

Etikken kan noe forenklet plasseres på følgende måte:

- Politikk er hva du *vil* gjøre
- Jus er hva du *kan* gjøre
- Etikk er hva *gjør* du?

Med denne innfallsvinkelen er etikken i gråsonen mellom politikk og jus, eller mellom demokratiet og regelverket.

Saker som krever spesiell etisk oppmerksomhet er plan- og byggesaker, saker som har utfordringer for miljø og bærekraft, som for eksempel arealbruk i strandsonen, og saker med maktubalanse.

Fenomenet opsjonsavtaler, dvs. at grunneier og utbygger har gjort avtale (med eller uten penger) for framtidig utbygging der hvor dagens planer ikke åpner for det, og andre saker som utfordrer åpenhet og habilitet. Tillitsbaserte ordninger kan også være utsatt dersom respekten for regelverk er forvitret.

For å styrke den demokratiske beredskapen og motvirke tendenser til manglende respekt for lover og regler, er det nødvendig med en høy bevissthet om nettopp de etiske utfordringene. Utforming og utvikling av etiske retningslinjer, både for folkevalgte og ansatte, gode, trygge og åpne rutiner for varsling, prosedyrer for motvirkning og forebygging av korrupsjon og god trening i hvordan åpenhet kan praktiseres, er forslag til hvordan kommunesektoren kan følge opp.

Lokal forvaltning må være slik at det er samsvar mellom liv og lære.

Det må aldri lønne seg å ta tvilsomme snarveier eller gå bak ryggen på andre. Lokal forvaltning må være slik at det er samsvar mellom liv og lære. Dette krever kunnskap, bevisstgjøring, åpenhet og kontinuerlig trening.

Erfaringer fra kommunesektorens etikkutvalg

Hovedstyret i KS oppnevner hvert fjerde år [kommunesektorens etikkutvalg](#). Utvalget ble første gang opprettet i 2006, som en direkte konsekvens av korrupsjonssaken i Nedre Romerike Vannverk. Da innså man at en korrupsjonsberedskap i kommunene selv var nødvendig.

[Utvalget](#) har en bred og variert sammensetning hvor medlemmene har erfaring både fra forvaltning, etikk og media. Også erfaring fra kontroll og tilsyn er viktig.

Kontrollutvalgene er viktige aktører i kommunesektorens etiske arbeid. Kontrollutvalgene er kommunestyrets redskap, og på en måte riksrevisjon og sivilombud i ett. De er portvakter inn til et område som ikke bør være stedet for politiske omkamper. Kontrollutvalgene bør ha gode arbeidsforhold og se og bli sett. De sitter ofte inne med viktig kompetanse og erfaringsbakgrunn, og har også en god veileder i departementets [kontrollutvalgsbok](#). Kontrollutvalgene bør gå foran når det gjelder erfaringsutveksling og dialog, slik at alle aktører i organisasjonen kan se på kontrollarbeidet med respekt og tillit.

Kontrollutvalgene er kommunestyrets redskap, og på en måte riksrevisjon og sivilombud i ett.

Kommunesektorens etikkutvalg er rådgivende, og ikke i linjen for saksbehandling. Målet er å styrke etikk- og antikorrupsjonsarbeidet i kommunesektoren. Utvalget har en uavhengig og rådgivende rolle, og skal være synlige og tilgjengelige overfor kommuner, fylkeskommuner og kommunale virksomheter.

Erfaringer fra utvalgene gjennom disse årene styrker en arbeidsform hvor dialog med kommuner og fylkeskommuner er sentralt. Den beste måten å ha slik dialog på, er å reise rundt i landet, møte lokale folkevalgte og ansatte og på denne måten stimulere til etiske refleksjoner og høy bevissthet om forvaltningsetiske spørsmål.

Et av de beste hjelpemidlene som er utviklet for slike dialoger og møter, er dilemmasamlingen. Med bakgrunn i denne kan aktører med ulike roller drøfte de enkelte dilemmaene – og kanskje også bidra med dilemmaer eller vanskelige saker fra egen kommune eller fylkeskommune. Dilemmatrening er muskeltrening!

Dilemmatrening er muskeltrening!

I hele sin virksomhet har etikkutvalgene jevnlig utarbeidet veiledere og råd om etiske retningslinjer, registre og regelverk. Men har drøftet og utviklet råd om varsling, habilitet, lojalitet og åpenhet, og lagt grunnlaget for risikoanalyser og lokal beredskap. Det er utarbeidet en serie med rapporter og undersøkelser om tema som varsling og rutiner for å håndtere varsling, og om utsatte saker som arealsaker, plansaker og byggesaker. I tillegg har man et kontinuerlig samarbeid med Transparency International, ikke minst når det gjelder internasjonale oversikter over korrupsjon.

Alle rapporter og råd er tilgjengelige på KS sine nettsider under [Etikkportalen](#).

Utfordringer for kommunene

Et velfungerende lokaldemokrati skal kunne håndtere uenighet, samtidig som man hele tiden tar sikte på å finne gode fellesskapsløsninger. I disse tider, hvor lover og regler hele tiden utfordres, hvor folk i demokratiske land ikke lenger respekterer makta, er det viktigere enn noensinne å styrke den lokalpolitiske beredskap.

Åpenhet bør innebære at folk i kommuner og fylkeskommuner vet hva som skjer, og hvordan og hvorfor det skjer. Det bør være regler for gaver, roller, habilitet og særinteresser.

Etiske retningslinjer er nødvendig der hvor man er i gråsonene mellom regelverk og politikk, og man må klare balansen mellom moralisering og etiske refleksjon. Da er trening og øvelser viktige virkemidler. Etikken må på dagsorden! Minst en gang i året bør et kommunestyre sette av tid til etisk trening.

Minst en gang i året bør et kommunestyre sette av tid til etisk trening.

Ytringsfriheten står sterkt her i landet, ikke minst forankret i Grunnloven. Derfor må varsling ikke føre til tilsidesetting og knebling av meninger. Det må være lov å si fra, og det må være gode og objektive systemer for å ta seg av enhver varsling.

Kommunene er også arbeidsgivere og eiere. Derfor bør det være klare og kjente rutiner for spørsmål som knytter seg til arbeidstakerforhold og eierskap. Det må være et etisk rammeverk, eller etiske retningslinjer, som setter standarder for hva som forventes av folkevalgte og ansatte, også når det kommer til interessekonflikter og rollekombinasjoner.

Media har en viktig rolle, ikke minst er de der når det oppstår konflikter og uklare ansvarsforhold. Media må derfor ikke undervurderes, men aksepteres i den uavhengige rollen de har. Media kan være en god medspiller både for å avdekke uheldige forhold og for å la alle komme til orde.

Norge er ikke fri for korrupsjon eller uetisk atferd i lokalforvaltningen, men vi ligger bedre an enn de fleste andre land. La oss derfor styrke kunnskapen og bevisstheten om hvordan vi bygger og forsterker en demokratisk beredskap!

Lenke til **kontroll & revisjon** nr. 5/2024:

[https://www.nkrf.no/kontroll-og-revisjon/2024/5](https://www.nkrf.no/ kontroll-og-revisjon/2024/5)

I dispensasjonssaker er politikerne rettsanvendere

Kommunal Rapport 01.07.2024, kronikk av Fredrik Holth og Nikolai K. Winge, Holth &Winge

Det er ikke rom for alternative innstillinger til vedtak i dispensasjonssaker.

Stortinget vedtok i 2008 en plan- og bygningslov som klart innskjerpet kommunenes anledning til å gi dispensasjoner. Lovgiver understreket at dispensasjon skal være et snevert unntak som kommunene kun skal gi der de strenge vilkårene i loven er oppfylt.

Planendringer er, i motsetning til dispensasjon, et spørsmål som kan avgjøres politisk.

Hensikten var å tydeliggjøre den klare intensjonen om at ny og endret arealbruk skal styres gjennom arealplaner, vedtatt på grunnlag av et forsvarlig kunnskapsgrunnlag og med bred medvirkning fra offentlige og private aktører.

I dispensasjonssaker avgrenses vurderingen til et enkelt tiltak på en enkelt eiendom. Dersom det over tid gis mange dispensasjoner, vil dette kunne undergrave planer som informasjons- og beslutningsgrunnlag, og dermed de demokratiske prosesser som plan- og bygningsloven bygger opp under.

For å sikre at loven ble håndhevet i tråd med intensjonen, gjorde lovgiver et helt sentralt grep: Vurderingen av dispensasjonssøknader skal først og fremst bero på juss – ikke politikk.

Stortinget markerte dermed at det ikke er rom for lokalpolitiske prioriteringer og utøvelse av lokalt selvstyre når det gjelder vurderingen av lovens vilkår.

Dispensasjonsbestemmelsen har ikke fungert i tråd med lovgivers intensjon. Tall fra SSB viser at det fremdeles søkes om og innvilges en rekke dispensasjoner.

Det er også gjennomført flere undersøkelser av dispensasjonspraksis som viser at de fleste søknader innvilges, og at majoriteten av vedtakene bygger på feil eller mangelfull forståelse av loven.

Årsakene til dette er sammensatte, og i et rettssosiologisk perspektiv er det alltid av interesse å undersøke hvorfor lovgivning ikke får den ønskede effekt.

Dette kan skyldes at loven ikke aksepteres eller respekteres av de som er satt til å utøve myndigheten, at rettsanvender ikke har tilstrekkelig kunnskap om bestemmelsen og det systemet den inngår i, eller at det ikke finnes velfungerende kontrollmekanismer og sanksjonssystemer. Samtlige faktorer er betegnende for den dispensasjonspraksisen vi finner i kommunene.

I vårt møte med lokalpolitikere opplever vi ofte en stor frustrasjon over hvor vanskelig det er å gi dispensasjon. Det vises til at administrasjonen er for streng når det konkluderes med at lovens vilkår for dispensasjon ikke er oppfylt.

Lokalpolitikere har på sin side en mer pragmatisk tilnærming, og de inntar gjerne en ombudsrolle for sine innbyggers ønsker og behov.

Vi har respekt for ønsket om å være ombud for innbyggernes ve og vel, samt forståelse for frustrasjonen ved et strengt regelverk.

Samtidig må lokalpolitikere være bevisste på når loven gir rom for en slik tilnærming. Dispensasjonssaker er ikke en arena hvor ombudsrollen er ment å stå sentralt. Her er politikerne rettsanvendere.

Frustrasjonen hos lokalpolitikerne leder i mange tilfeller til at de søker etter løsninger. Løsningen i enkelte kommuner er å innføre en praksis hvor lokalpolitikerne ber administrasjonen presentere et saksfremlegg med to alternative innstillinger i dispensasjonssaker. Den ene innstillingen konkluderer med at de rettslige vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt. Den andre konkluderer med at de rettslige vilkårene ikke er oppfylt.

På denne måten skaffer lokalpolitikerne seg et handlingsrom i behandlingen av dispensasjonssaker. De velger det alternativet som etter deres skjønn passer best.

Stort sett faller politikerne ned på alternativet hvor vilkårene for dispensasjon anses for å være oppfylt. Dermed kan de innvilge dispensasjon og vise til at saken er forsvarlig utredet av administrasjonen.

Vi mener denne praksisen ligger utenfor det handlingsrommet lovgivningen gir, og at politikerne har andre alternativer i møtet med det som oppleves som et rigid og komplisert regelverk.

Når det gjelder vurderinger som krever særskilt fagkompetanse, er det vanlig at lokalpolitikerne ønsker saken utredet og vurdert før den skal opp til behandling. Etter kommuneloven har kommunedirektøren plikt til blant annet å utrede rettslige spørsmål.

Når det er tale om å utøve et rettsanvendelsesskjønn i en sak, innebærer det at faktum i den konkrete saken må klargjøres, innholdet i rettsregelen det er tale om må fastlegges, og rettsregelen må anvendes på det faktum som er lagt til grunn. Dette vil lede til én konklusjon hos rettsanvenderen.

Når vi forklarer dette til kommunene, blir vi ofte møtt med argumentet om at «det er jo utøvelse av et skjønn», «det finnes jo ikke noe fasitsvar» eller at «en annen kan jo komme til motsatt konklusjon». Alt dette er korrekt.

Samtidig kan ikke én og samme rettsanvender komme til ulik konklusjon i én og samme sak. Dersom det opereres med to alternative innstillinger, må det innebære at kommunedirektøren enten (eller i kombinasjon):

- opererer med to ulike beskrivelser av faktum
- opererer med to ulike tolkninger av loven, eller
- opererer med to ulike måter å anvende loven på det konkrete faktum.

I de tilfeller der politikerne krever alternative utredninger på rettslige spørsmål, må nødvendigvis det ene alternativet (som har en annen konklusjon enn det andre) være uriktig /ulovlig.

Kommuner som har innført en slik praksis, har gjort et juridisk spørsmål om til en politisk vurdering. I tillegg til å undergrave systemet, svekker en slik praksis rettssikkerheten til både søkeren selv og andre som kan bli negativt berørt av vedtaket.

I saker som gjelder dispensasjon fra lovbestemmelser, har naturlig nok lokalpolitikerne et begrenset handlingsrom. De fleste dispensasjonssakene gjelder imidlertid ikke dispensasjon fra lovbestemmelser, men fra kommunenes egne arealplaner. Paradoksalt nok er det dermed kommunens egne regler politikerne ofte finner for rigide og kompliserte.

Dersom politikerne mener regelverket er rigid eller komplisert, bør de derfor ta en titt på arealplanene det søkes dispensasjon fra, og vurdere om de bør endres. De aller fleste kommuner har svært mange søknader om dispensasjon fra arealplaner som planfaglig,

rettslig og politisk sett er utdaterte. I disse sakene har lokalpolitikerne et klart alternativ til dispensasjon.

Planendringer er, i motsetning til dispensasjon, et spørsmål som kan avgjøres politisk. Og i arbeidet med hva som er gode planfaglige løsninger, kan politikerne selvsagt be administrasjonen om så mange alternativer de ønsker.

Det aller beste med denne alternative løsningen er at det gir mer effektiv byggesaksbehandling, sikrer likebehandling av innbyggerne og en arealutnyttelse i tråd med det dagens lokalpolitikere ønsker. Dette er vel det en kan kalle et lokalpolitisk kinderegg?

Innbyggerpanel er et folkevalgt organ

Kommunal Rapport 05.06.2024, Sivilombudet

Innbyggerpaneler må åpne møter og saksdokumenter etter at Sivilombudet har sett nærmere på ordningen.

I forrige uke konkluderte Sivilombudet med at innbyggerpanelet i Røros er et folkevalgt organ. Det innebærer at innbyggerpanelet må følge bestemmelsene om møte- og dokumentoffentlighet.

Sivilombudet har nå bedt Kommunal- og distriktsdepartementet om å klargjøre for landets øvrige kommuner hvilke regler som gjelder for innbyggerpanel.

– Vi må forholde oss til den konklusjonen som kommer, og vil rette oss etter den. Det sier noe om hvor komplisert regelverket kan være. Det vil være bra å få klarlagt regelverket, sier Røros-ordfører Isak Veierud Busch (Ap).

Nei, nei, ja

Bakgrunnen for saken er at nyhetsleder Vegard Venli i [Aftenposten](#) fikk avslag på innsyn i den digitale plattformen som innbyggerpanelet i Røros kommuniserer i. Statsforvalteren i Trøndelag støttet kommunens nei til innsyn, og begrunnet det blant annet med at innbyggerpanelet *ikke* var et folkevalgt organ.

Nå har altså Sivilombudet kommet til motsatt konklusjon:

- Et innbyggerpanel er et folkevalgt organ etter kommuneloven. Det må følge reglene for møteoffentlighet og dokumentinnsyn.
- Ingen av dokumentene i den digitale plattformen innbyggerpanelet i Røros bruker, er saksframlegg med vedlegg. De inneholder ikke fakta eller kunnskap som blir en del av saksgrunnlaget, og kan derfor unntas etter offentlighetsloven.
- Sivilombudet ber Statsforvalteren i Trøndelag likevel vurdere om noe av det som foregår i plattformen skulle vært lagt fram i åpent møte. I så fall vil det være innsynsrett i dem.

Mer demokrati

Røros-ordføreren sier at innbyggerpanelet har vært et forsøk på å skape mer demokrati. Så langt har panelet jobbet med å gi råd om utviklingen av et offentlig rom i Røros. Ordføreren sier at forslaget som kom fra panelet, var gjennomarbeidet. Ut over det har han ikke hatt noen befatning med panelet.

– *Tror du konklusjonen om at innbyggerpanelet er et folkevalgt organ vil ha noe å si for interessen for å delta?*

– Det tror jeg nok. Terskelen for å delta vil være annerledes, dersom du risikerer at det du sier, blir gjengitt her og der. Deltakelse i innbyggerpanelet har vært veldig lavterskel. Jeg håper jo at de som sitter der, synes det har vært så interessant at de ønsker å fortsette, sier Busch.

Kommunal- og distriktsdepartementets kommunikasjonsavdeling skriver i en e-post at departementet mottok Sivilombudets uttalelse mandag. Departementet har ikke hatt anledning til å gå inn i spørsmålene uttalelsen reiser eller vurdere ombudets henstilling.

Om innbyggerpanel

Et innbyggerpanel er en samling av innbyggere som har sagt ja til å komme med råd og innspill til politikerne i sin kommune.

- Panelet kan være satt sammen av tilfeldig utplukk (loddrekning) eller selvrekrutterende.
- Formålet er å fremme dialog og innhente innbyggernes synspunkter.
- Et innbyggerpanel kan være knyttet til en bestemt sak (for eksempel kommuneplanen) eller det kan sitte for en avgrenset tidsperiode.
- Mange kommuner har opprettet innbyggerpanel, deriblant Bærum, Stavanger, Kvinesdal, Kinn, Tysvær, Tromsø.

Oppfølging av kontrollutvalgets saker

Behandles i utvalg

Kontrollutvalget i Vefsn kommune

Møtedato

14.10.2024

Saknr

41/24

Saksbehandler Kent Røstad

Arkivkode FE-033, TI-&17

Arkivsaknr 24/506 - 4

Forslag til vedtak

Kontrollutvalget tar oversikten over oppfølging av saker til orientering.

Vedlegg

Oppfølging av kontrollutvalgets saker

Saksopplysninger

Saken blir satt på sakskartet hvert møte, slik at kontrollutvalget har oversikt over saker som skal følges opp.

Møtedato	Saksnr.	Sakstittel	Vedtak	Kommentar	Dato for oppfølging
KU 18.11.2022	38/22	Vedr. komm. s avvikssystem, orient. fra HTV+RDM	KU ber om oppdatert orientering.		Siste møte 2023?
08.09.2023	23/23	Brev nr. 2-2023 fra revisor, vedr. Vefsn kommune	Revisor leverer oppsummeringsbrev.		Våren 2024
08.09.2023	24/23	Oppf. brev nr. 1-2023 fra revisor, vedr. Vefsn kommune	Revisor leverer oppsummeringsbrev.		Våren 2024
08.09.2023	25/23	Oppf. KST-sak 56/22 (forv.rev. innen SHMIL)	<ul style="list-style-type: none"> KU-sekr. avklarer med k.dir. om oppf. kontakt med SHMIL Innhent status i arbeidet med KST-vedtak 56/22 		14.10.2014
08.09.2023	26/23	Oppf. KST-sak 106/21 (forv.rev. innen HIAS)	Innhent oppdatert status i arbeidet med KST-vedtak 106/21		Første møte høst 2024
08.09.2023	27/23	Oppf.KST-sak 9/21 (eiersk.ktrl. innen SHMIL og HIAS)	Innhent oppdatert status i arbeidet med KST-vedtak 106/21		Første møte høst 2024
KU 27.05.2024	20/24	Forvaltningsrevisjon - Tildeling av helse- og omsorgstjenester til barn med nedsatt funksjonsevne	<p>Kontrollutvalget tar rapporten til orientering og legger den fram for kommunestyret med følgende innstilling:</p> <ol style="list-style-type: none"> Kommunestyret tar rapport fra forvaltningsrevisjon om tildeling av helse- og omsorgstjenester til barn med nedsatt funksjonsevne til orientering. Kommunestyret ber kommunedirektøren om å sørge for: <ol style="list-style-type: none"> en god praksis for melding av avvik. 	Saken følges opp i første møte i 2025.	

			<ul style="list-style-type: none"> b. at ansatte som jobber med tjenester som omhandler barn får opplæring i hvordan barnekonvensjonen skal ivaretas i saksbehandlingen. c. lik praksis for vurdering av barnets beste. d. at alle søknader vurderes etter individets behov. e. at informasjonen som er rettet mot barn er barnevennlig og forståelig. f. at de som utøver tjenesten har kompetanse til å vurdere om vedtak samsvarer med individets behov. g. at barn får uttale seg om saker som omhandler dem. <p>3. Kommunestyret ber kommunedirektøren gi en skriftlig tilbakemelding til kontrollutvalget innen den 31. desember 2024 om hvordan punkt 2 i vedtaket er fulgt opp.</p>		
KU 27.05.2025	21/24	Innspill til kontrollarbeidet	<ul style="list-style-type: none"> • Kontrollutvalget ber kommunedirektøren gi en skriftlig orientering om hvordan kommunedirektør har fulgt opp alle forvaltningsrevisjoner og eierskapskontroller i forrige valgperiode innen den 2. oktober 2024, og en muntlig orientering i 	Første punkt følges opp i kontrollutvalgets møte 15. november 2024. Kommunedirektør har informert om at der var behov for mer tid til å følge opp saken fra kommunens side.	14.10. 2024 og 15.11.2024.

			<p>kontrollutvalgets møte den 14. oktober 2024.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kontrollutvalget ber kommunedirektøren gi en skriftlig orientering om hvordan kommunens interesser ivaretas i større byggeprosjekter, herunder informasjonsflyt til kommunestyret og formannskapet i forkant av - og underveis i pågående prosjekter innen den 2. oktober 2024, og en muntlig orientering i kontrollutvalgets møte den 14. oktober 2024. 		
KU 13.09.2024	26/24	Forenklet etterlevelseskontroll - offentlige anskaffelser	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kontrollutvalget tar revisors attestasjonsuttalelse om etterlevelse av bestemmelser og vedtak for økonomiforvaltningen til orientering. 2. Kontrollutvalget ber kommunedirektøren gi en skriftlig redegjørelse knyttet til de to anskaffelsene revisor påpeker har mangler innen 1. november 2024, og gi en muntlig orientering i kontrollutvalgets møte 15. november 2024. 3. Kontrollutvalget ber kommunedirektøren gi en skriftlig orientering om kommunens rutiner for opplæring om offentlige anskaffelser i organisasjonen, og kommunens rutiner ved avvik, innen 1. november 2024, og gi en muntlig orientering i 		15.11.2024

			kontrollutvalgets møte 15. november 2024.		
KU 13.09.2024	30/24	Økonomiplan for kontrollarbeidet 2025-2028 med budsjett for 2025	Saken utsettes til neste møte.	Grunnet ny forskrift for godtgjørelse til folkevalgte i Vefsn kommune som ble vedtatt to dager før kontrollutvalgets møte 13.09.2024 så ble saken utsatt til neste møte.	14.10.2024
KU 13.09.2024	33/24	Innspill til kontrollarbeidet	Kontrollutvalget ber kommunedirektøren gi en skriftlig orientering om hvorfor de ulike barneskolene i kommunen har ulik sluttid i skoledagene, til kontrollutvalget innen den 2. oktober 2024.		14.10.2024

Godkjenning av protokoll fra dagens møte

Behandles i utvalg

Kontrollutvalget i Vefsn kommune

Møtedato

14.10.2024

Saknr

42/24

Saksbehandler Kent Røstad

Arkivkode FE-033, TI-&17

Arkivsaknr 24/506 - 2

Forslag til vedtak

Møteprotokollen fra dagens møte i kontrollutvalget, 14.10.2024, godkjennes.